

DESTEK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
EĞİTİM ARAÇLARI VE YAYIMLAR
DAİRE BAŞKANLIĞI

OKUMA KÜLTÜRÜ ve Z- KÜTÜPHANE
ÇALIŞTAY SONUÇ RAPORU

ÖNSÖZ

Günümüzde daha iyi bir eğitime yönelik talep ve beklentiler her geçen gün büyük bir hızla artmaktadır. Yakın bir gelecekte; süresi kısa, çeşitliliği fazla ve sürekli değişim gösterebilen eğitim talepleriyle daha sık karşılaşılacaktır. Bu nedenle eğitim bilimcilerimize; bilgi üretmek, öğrenme ve öğretme süreçlerinde yeni yaklaşımlar geliştirmek ve donanımlı nesiller yetiştirmek hususunda çok önemli görevler düşmektedir.

Bilginin her gün yenilendiği, davranış ve tutumların, ihtiyaç ve beklentilerin sürekli değiştiği günümüzde, gençlerimizin hayat boyu öğrenme yaklaşımını benimsemiş bireyler olarak yetişmesi hepimizin arzusudur. Bu kapsamda, gelişen teknolojilerden gerektiği şekilde ve amaca uygun olarak yararlanabilmek, öğrencilerin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarını geliştirmek ve eğitim öğretimde atılan adımları kütüphaneleri etkili kullanarak desteklemek amacıyla okul kütüphanelerine yenilikçi bir bakış açısı getirilmiştir.

Zenginleştirilmiş kütüphaneler; zekâ oyunları, okuma ve dinleme materyallerinin bir arada bulunduğu, sesli ve elektronik kitaplar gibi alternatif okuma seçeneklerinden öğrencilerin faydalanabildiği taşınabilir raflarıyla, ahşap ve kumaş malzemelerle kaplanmış duvarlarıyla, estetik ve pedagojik açıdan uygun renkleriyle çocuklarda okuma alışkanlığı ve zevki uyandıran, onları kütüphaneye çekecek mekânlar şeklinde tasarlanmıştır.

Okuyan ve kütüphane kullanan bireylerin daha nitelikli, duyarlı ve yaratıcı bir kişiliğe sahip olacakları; bu bireylerden oluşan toplumların ise karşılaşacakları sorunlara daha kalıcı çözümler bularak kültürel ve ekonomik gelişmeye daha açık olacakları şüphe götürmez bir gerçektir. Bu perspektiften baktığımızda okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıkları, hem bireysel hem de toplumsal ve kültürel kalkınmanın anahtar öğeleri arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Yarının bilim adamları, akademisyenleri, öğretmenleri daha birçok meslek grubunda başarıya imza atacak bireyler ancak çocukluklarında okumalarına, araştırmalarına ve eleştirel düşüncelerine önem verilen nesillerden oluşacaktır. Okuyan bir toplum için ülke genelindeki kütüphanelerin öğrenciler tarafından aktif olarak kullanılması yönünde çalışmalar gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu sayede ülke genelinde okuma kültürü oluşacak ve okuma alışkanlığı gelişecektir.

Bu düşünceler doğrultusunda Bakanlığımıza bağlı okullarda klasik anlayışla hazırlanmış, ilgi ve merak uyandırmaktan oldukça uzak olan kütüphane anlayışından farklı olarak; çocukların sıkıcı olarak algıladıkları okumanın yaşlarına uygun renkli bir ortamda, keyifli bir etkinliğe dönüştüğü, okuma

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

ve kütüphane algılarını tamamen değiştirecek, okurken eğlenebilecekleri, sınırlamalardan uzak ve özgürce hareket edebilecekleri zenginleştirilmiş çocuk kütüphaneleri oluşturulması hedeflendi.

Bu kapsamda her bölgede seçilecek olan illerde, öğrencilerin modern bilgi çağının gerisinde kalmamaları ve ülke genelinde bilgiye ulaşmada eşit fırsatların yaratılması adına zenginleştirilmiş kütüphaneleri kurulmaya başlanmıştır.

Küresel toplum ve bilgi çağının talepleri, kütüphaneciliği yeniden biçimlendirmiş ve teknolojinin kullanımı da günümüz dünyasının ekonomik, kültürel ve iletişim alışkanlıklarında köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Öğrencilere yönelik kütüphane hizmetleri, hiçbir zaman öğrenciler ve onların aileleri için günümüzdeki kadar önemli olmamıştır. Bilgiye erişim ve dünyanın çok kültürlü zenginliklerinin yanı sıra, hayat boyu öğrenme ve okuryazarlık becerileri de toplumların önceliği durumuna gelmiştir.

Okuma kültürü ve kütüphanelerin geliştirilmesinin önemine ulusal ve uluslararası belgelerde yer verilmiştir. 10. Kalkınma Planı (2014-2018) politikalar başlığı altında 308. maddede “Okuma kültürü yaygınlaştırılacak, çocukların erken yaşlarda kültür ve sanat eğitimi almaları sağlanacaktır.” ifadesine yer verilmesi okuma kültürünün gelişiminin sağlanması açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Bunun yanı sıra Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Eğitim Araçları ve Yayınlar Dairesinin Çalışma Yönergesinde Başkanlığın görevleri arasında okuma kültürü ve kütüphaneler ile ilgili; okul ve kurumlarda eğitim müzesi ve z-kütüphane kurulması çalışmalarını yürütmek, okuma kültürünü arttırmaya yönelik projeler geliştirmek görevi bulunmaktadır.

Uluslararası bir ortak belge hüviyeti niteliğinde olan UNESCO bünyesinde faaliyet gösteren IFLA (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu) Okul Kütüphanesi Bildirgesi'nde, “Okul kütüphanesi günümüzün bilgiyi temel alan toplumunda başarılı hizmetlerin verilmesi için esas olan bilgi ve düşünceleri kapsar. Okul kütüphanesi, öğrencilerin sorumlu vatandaşlar olarak yaşamalarını sağlarken, onları yaşam boyu öğrenme becerisiyle donatır ve hayal güçlerini geliştirir.” denmektedir.

Zenginleştirilmiş Kütüphanelerin (Z-Kütüphane) çalışmalarına 2011 yılında başlanmıştır. Bu kütüphanelerle okulların öğrenciler ve yetişkinler için birer “hayat boyu öğrenme merkezi” ve eğlenme-dinlenme etkinliklerine imkân veren “yaşayan güvenli alanlar” haline dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında öğrencilerin modern çağın gerisinde kalmamaları ve ülke genelinde bilgiye ulaşmada eşit fırsatların oluşturulması amacıyla uygulamaya konan ilkokul, ortaokul ve liselerde kurulan.

Z-Kütüphanelerin etkin kullanılmasıyla;

- Öğrencilere bilgi edinme, anlama, hayal kurma ve eğlenme amacıyla bilgiyi kullanma ve yaratıcılığı sağlama deneyimlerini oluşturacak fırsatlar sunmak,
- Okullarda sosyal ve kültürel olayların farkında olmayı ve bunlara önem vermeyi sağlayan faaliyetler düzenlemek,
- Öğrencilerin bilgiye erişim özgürlüğünün gerekliliğini benimsetmek,
- Ülkemiz için hedeflenen ekonomik kalkınmayla birlikte kültürel kalkınmanın sağlanabilmesi adına beşeri ve entelektüel sermayeye yatırım yapılması amaçlarına ulaşılması öngörülmektedir.

Kurulan z-kütüphaneler, klasik kütüphane anlayışından farklı özelliklere sahip bulunmaktadır. Bu kütüphaneler fiziki şartları ve teknolojik alt yapıları ile kütüphanecilik anlayışına çağdaş bir seviye kazandıracak ve kütüphane hizmetlerinin niteliğini artıracaktır.

Bakanlığımızın sivil toplum kuruluşları, belediyeler, okul aile birlikleri, hayırseverler, il özel idareler ve diğer kamu kurumları ile yaptığı işbirliği ve protokoller sonucunda 2011 yılından buyana 77 ilde 571 zenginleştirilmiş kütüphane kurulmuştur. Bu 554 z-kütüphanenin finansmanında inisiyatif alan kurumlar şöyledir:

MEB 2014 Yılı	: 27 tane
MEB 2015 Yılı	: 288 tane
Önder Vakfı	: 20 tane
Konya OB-MEB	: 100 tane
Merter Platformu	: 16 tane
TP Petrol Dağıtım AŞ	: 3 tane
Diğer *	: 305 tane
Toplam	: 571 tane

“Okuma Kültürü ve Z-Kütüphane Çalıştay” 18-21 Şubat 2015 tarihlerinde Afyonkarahisar’da Genel Müdürümüz Bahattin GÖK’ün katılımı ve Eğitim Araçları ve Yayınlar Daire Başkanı Ercan ŞEN’in yürütücülüğünde 3 Genel Müdür, 5 Daire Başkanı, 2 Başkan Yardımcısı, 1 Millî Eğitim Müdürü, 18 Akademisyen, 3 Şube Müdürü, 45 Öğretmen, 3 Araştırma Görevlisi, 9 Meslek Birliği Temsilcisi, 6 STK Temsilcisi, 4 Uzman, 10 Uzman Kütüphaneci, 4 Yerel Yönetim Kütüphane Temsilcisi ve 7 MEB Çalıştay Organizasyonu Heyeti olmak üzere toplam 120 kişinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Çalıştayımız yurtdışından 3 tanesi Amerika Birleşik Devletleri’nden, 1 tanesi İngiltere’den ve 1 tanesi de Almanya’dan olmak üzere 5 adet katılımcı gelmiş olup UNESCO IFLA temsilcileri de çalıştayımızda hazır bulunmuşlardır.

alıştayımıza katılımcı gönderen kurum ve kuruluşlar

1. MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü
2. MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü
3. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
4. MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü
5. MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı
6. MEB İnşaat ve Emlak Dairesi Başkanlığı
7. MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
8. MEB Ders Aletleri Yapım Merkezi
9. MEB Afyon Millî Eğitim Müdürlüğü
10. MEB Trabzon Millî Eğitim Müdürlüğü
11. MEB Çankırı Millî Eğitim Müdürlüğü
12. Kalkınma Bakanlığı
13. Kùltür ve Turizm Bakanlığı
14. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
15. Gençlik ve Spor Bakanlığı
16. Hacettepe Üniversitesi
17. Ankara Üniversitesi
18. Yıldız Teknik Üniversitesi
19. Atatürk Üniversitesi
20. Ondokuz Mayıs Üniversitesi
21. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
22. Uludağ Üniversitesi
23. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
24. Koç Üniversitesi
25. TOBB Üniversitesi
26. Eberhard-Karls Tübingen Üniversitesi – Almanya
27. Illinois Üniversitesi – Amerika
28. Chicago Üniversitesi – Amerika
29. National Literacy Trust – İngiltere
30. Yüksek Öğretim Kurulu – YÖK
31. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Kurumu – TÜBİTAK
32. Atatürk Kùltür Merkezi Başkanlığı

33. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu – TRT
34. Türk Dil Kurumu – TDK
35. Türk Tarih Kurumu – TTK
36. Türkiye Yazma Eserler Kurumu
37. Türkiye Bilimler Akademisi – TÜBA
38. Milli Kütüphane
39. Türkiye Yayıncılar Birliği
40. Türkiye Yazarlar Birliği
41. Basın Yayın Birliği
42. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi – Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü
43. İstanbul Esenler Belediyesi – Adnan Büyükdeniz Dijital Kütüphanesi
44. Bursa Nilüfer Belediyesi – Kütüphane Müdürlüğü
45. TP Petrol Dağıtım AŞ
46. Türk Telekomünikasyon AŞ
47. Merter Platformu
48. Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu – UNESCO IFLA
49. Türk Kütüphanecileri Derneği – TKD
50. Okul Kütüphanecileri Derneği – OKD
51. Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği – ÜNAK
52. Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu – ANKOS
53. Özel TED Koleji
54. Özel Bilkent Koleji
55. Özel Tevfik Fikret Okulları
56. Ankaref Bilişim Teknolojileri
57. Arşivist&Dizayn
58. Adamor Araştırma
59. R-Design
60. Atuz Proje
61. Be-Tek Bilişim
62. Modern Vizyon
63. Hiper Kitap
64. Sebit Eğitim ve Bilişim Teknolojileri

◆ Okuma Kùltürü ve Z- Kùtùphane Çalıştay Sonuç Raporu

alıştay sùrecinde açılış ve kapanış oturumları bütùn katılımcıların birlikte olduğu bir salonda yapılmıştır. Açılışta “Okuma Kùltürü ve Z-Kùtùphane” ile “21. Yùzyıl Becerilerinde Bilgi Teknolojileri, Bilgiye Erişim ve Yeni Kùtùphane Yaklaşımları” adlı 2 tane panel dzenlenmiştir. Çalıştayda aşağıdaki konu başlıklarının ele alındığı oturumlar 4 ayrı grupta tartışılmıştır. Bu ana başlıkların altında beyin fırtınası yùntemiyle öneriler oluşturulmuştur. Kapanış etkinliğinde çalışma grupları sunumlarını yapmıştır.

ÇALIŞMA GRUPLARININ DEĞERLENDİRMELERİ

I. ÇALIŞMA GRUBU: OKUMA KÜLTÜRÜ ve SÖZ VARLIĞI

A- OKUMAYA TEŞVİK ve SÜRDÜRÜLEBİLİR OKUMA

1. GENEL İDARİ BOYUTU

1.1. Türkiye’de okuma kültürünü artırmak için nelere ihtiyaç olduğu tespit edilmeli ve periyodik ölçümlerle okuma kültürünün gelişimi raporlanmalıdır.

1.2. Okuma kültürü bağlamında hayata geçirilen uygulamalar hakkında her yıl uluslararası konferans ve çalıştaylar düzenlenmeli ve tecrübelerin paylaşılması sağlanmalıdır. Bu organizasyonlar bir sene önceden duyurulmalı ve davetlilerin yanı sıra çağrı üzerine de başvuru yapılabilir.

1.3. Her ilde en az 400 metrekare olan Merkezî Z-Kütüphane kurulması önerilir.

1.4. Özel okullarda kapsamlı z-kütüphane benzeri kütüphanelerin oluşturulması ve her yıl yeni kitapların alınması önerilir. Söz konusu kütüphanelerde en az bir uzman okul kütüphanecisi bulundurulması ve kütüphanecinin uluslararası IFLA ve benzeri konferanslara giderek daha sonra il bazında veya ulusal çalıştaylarda yazılı ve sözlü sunum yapması önerilir.

1.5. Okuma kültürünü destekleyecek sosyal medya ortamlarının tesis edilmesi önerilir.

1.6. Z-Kütüphane konusunda çalıştaylar düzenlemesi ve seçilmiş müdür, kütüphaneci, öğretmen veya ilgili uzmanın ulusal ve uluslararası organizasyonlara ve (poster sunum, çalıştay katılımı ve sunum yapmak veya inceleme yapmak için) konferanslara katılmaları için resmi olarak görevlendirilmeleri önerilir.

1.7. Z-Kütüphaneler arası bilgi ve deneyim ağları kurulması önerilir.

1.8. Okuyan ve araştıran müdür ve öğretmen modelini desteklemek için müdür ve öğretmenlerden hakemli dergilerde Z-Kütüphane ve Okuma Kültürü bağlamında uygulamalarını paylaşımlara (özellikle yurtiçi ve yurtdışında ISI kapsamında bulunan) TÜBİTAK dergi yayını teşviki veya benzeri bir teşvik fonu ayrılması önerilir.

1.9. Millî Eğitim Bakanlığınca 2016 yılının ‘Okuma Kültürü Yılı’ ilan edilmesi önerilir.

1.10. Kitap reklamlarının ekonomik olarak rasyonel olmasını sağlayıcı düzenlemeler geliştirilebilir. Örneğin belirli miktar ve sürelerde kitap reklamı yayımlamak zorunluluğu konabilir, yayımlanan reklamlara vergi indirimleri

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

sağlanabilir, özel indirimli liste bedeller belirlenebilir.

1.11. Dil kullanımını geliştirme, söz varlığını zenginleştirme, okuma kültürü oluşturma vb. amaçlarla çeşitli türlerde programlar (film, dizi, yarışma programı, sohbet vb.) oluşturulmalıdır. Bu türden programların hazırlanması ve yayımlanmaları için ilgili kamu kurum ve kuruluşları nezdinde teşvik politikaları geliştirilmesi için müzakereler yürütülmelidir.

1.12. Dizilerde kitap ve okuma kültürü çerçevesinde uygulamalar geliştirilmeli, bu konuda yapımcı ve yayıncılardan destek alınmalıdır (Örneğin dekorun bir parçasında kütüphane, senaryoda kitap okuyan kişi, sekanslarda bir kitap üzerinden sohbet vb.).

1.13. Sene başında öğretmenlere verilen Eğitim Hazırlık Tazminatı bedellerinin bir kısmı Sodexo benzeri bir sistem çerçevesinde sırf kitap temin etmek üzere tahsis edilebilir. Böylece öğretmen bu tazminatı hedeflediği şekliyle kullanmaya zorlanmış olur.

1.14. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın geçmiş yıllarda uygulamış olduğu "yaz kampı" ve "yaz bilim kampı" uygulamaları yaz aylarındaki okuma programlarının kurgulanması için rehberlik ve örneklik teşkil edebilir.

1.15. LMS (Learning Management System) platformları uygun içeriklerle CMS (Curriculum Management System) oluşturulduğu takdirde önemli imkânlar içermektedir. Ayrıca gerek ülkemizde gerekse dünya ölçeğinde uzaktan eğitim (distance learning) birikimi kullanışlı ve verimli olanaklar sağlamaktadır. Ancak süreçte dinleyicilerin etkin olmalarını sağlayacak etkileşimli içerikler oluşturulmasına, dinleyicilerden geri bildirim alınmasına ve ölçme-değerlendirme yapılmasına, farklı medyaların sürece dahil edilmesine özen gösterilmelidir.

1.16. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Hasan Âli Yücel'den günümüze kadar (tüm mevcuduyla) yeniden yayımlanmalıdır.

1.17. Z-Kütüphane yapılması planlanan bir bölgede pilot çalışma yapılması ve karşılaştırmalı araştırma sonuçları sunulmalıdır

2. OKUL ÖNCESİ BOYUTU

2.1. Okuma kültürünün temeli erken çocukluk döneminde atılmalı, çocukların dünyasına okuma görüntülerinin girmesi sağlanmalıdır.

2.2. Okulöncesi dönemde ailelere dil gelişiminin okuma kültürü ve genel başarıya etkisini bilimsel olarak açıklayacak el broşürü verilmeli ve sunum yapılmalıdır.

2.3. Okulöncesi eğitime başlamadan önce dil gelişimi testi yapılmalıdır.

Dil gelişimi bağlamında her çocuğa geri bildirimde bulunulmalıdır. Geride olanlara destek verilmelidir. İleride olanlara da önerilerde bulunulmalıdır.

2.4. Okul öncesi öğrencileri gözlemlenerek ilgi duyduğu kitaplar tespit edilmelidir. Çocuk, ilgisini çeken resimli kitapları resimlerinden hareketle anlamlandırılmalı, yorumlamalı ve resim üzerinden okumaya geçmesi sağlanmalıdır.

3. AİLE BOYUTU

3.1. Evde aile arasında her gün belirlenmiş bir saatte belirlenen süre ile okuma yapılması hususu aile meclisinde karara bağlanıp gereği yerine getirilebilir. Örneğin “Her gün saat 21.00 - 21.30 arasında bu evde kitap okunur.” kararı alınıp uygulanabilir. Bu hususta okul da aileye tavsiyede bulunmalı, ayrıca ihtiyaç duyan yahut talep eden ailelere danışmanlık desteği vermelidir.

3.2. Her evde, mümkünse evin en güzel yerine kütüphane yerleştirilmelidir.

3.3. Çocukların kütüphanedeki kitaplarla teması (çeşitli kaygılarla; düzen, temizlik, yıpranma vb) engellenmemelidir.

3.4. Velilere okuma kültürü ile ilgili seminerler düzenlenmelidir. Bu seminerleri okuma kültürü ile ilgili uzmanlaşmış Türkçe – Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri verebilir.

3.5. Öğretmen, aileden çocuğun dil düzeyi hakkında bilgi toplamalıdır. Okuma faaliyetleri sonrasında çocuğun dil gelişimi aile ve okul iş birliği ile yeniden değerlendirilmelidir.

3.6. Öğretmenler, öğrenci velileri ile işbirliği içerisinde okuma kültürü ve z-kütüphaneleri destekleyecek etkinlikler düzenlemelidir.

3.7. Evde okuma kültürünün oluşması ve kütüphane kurulması için ailelerin teşvik edilmesi önerilir.

3.8. Evde kurulacak kütüphaneler için ailelerin renk ve tasarım açısından cazip, yaş seviyelerine uygun mobilyalar temin etmeleri önerilir.

3.9. Çocukla ailenin ortak kitap üretmesi, seçmesi, okunan kitabı çeşitli yönleriyle değerlendirmesi önerilir.

3.10. Ailelerin kendi aralarında kitap değişimi yapmaları, bu amaçla gruplar oluşturmaları, zaman içerisinde öğretmenler ve okul idaresi tarafından yönlendirilmeleri önerilir.

3.11. Veliler okuma kültürünün bir parçası haline getirilmelidir

4. OKUL YÖNETİMİ BOYUTU

- 4.1. Okumanın önemi sürekli öğrenci gündeminde tutulmalıdır.
- 4.2. Okumanın önemini vurgulayan afiş, spot film gibi görseller okul ortamına yerleştirilmelidir.
- 4.3. Okuma ve kütüphane özelinde iyi örnekler üzerinde durulmalı ve desteklenmelidir.
- 4.4. Okul kütüphanelerinde, özellikle z-kütüphanelerde, okuma kültürünü yaygınlaştırmak üzerine etkinlikler düzenlenmelidir.
- 4.5. Okuma kültürünü geliştirmek için okullar arasında, okul müdürleri üzerinden paylaşım grupları oluşturulması önerilir.
- 4.6. Bütün okullarda haftanın üç gününde en az 20'şer dakika öğrencilerin, öğretmenlerin, idarecilerin ve okulun diğer personelinin katılacağı "Okuma Saati" uygulamasının yapılması önerilir.
- 4.7. Z-Kütüphanenin hafta sonu ve hafta içi okul sonrası kullanımının sağlanması önerilir.
- 4.8. Z-Kütüphanenin her çocuğun haftada 2 kitap alabilmesini sağlayacak zengin kitap koleksiyonuna sahip olması önerilir.
- 4.9. Z-Kütüphanede öğretmen ve velilerin de kullanabileceği koleksiyonlara sahip olması önerilir.
- 4.10. Okullarda okuma kulüpleri oluşturulmalıdır.
- 4.11. Her z-kütüphanenin aileler, öğrenciler ve öğretmenler için ödülleri olması önerilir.
- 4.12. Veliler evlerinde bir aile kütüphanesi oluşturmaları için teşvik edilmelidir.
- 4.13. Okuma kültürü bağlamında yapılacak yönlendirmeler veli bilgilendirme toplantılarının mutlaka gündemine alınmalıdır.
- 4.14. Okuma kültürü ile ilgili iyi örnekler film, canlı öykü, anı kitabı, sohbet program vb. yollarla öğretmenlere ulaştırılabilir.
- 4.15. Okuma kültürü ile ilgili özgün uygulamalar sertifika veya bir belge ile ödüllendirilmelidir.
- 4.16. Z-Kütüphaneler eğitim, teknoloji, bilim, tarih gibi alanlarda yayımlanan süreli yayınlara abone olmalıdır.
- 4.17. Kitap Kulüpleri oluşturulmalı, yaz okumaları ödüllendirilmelidir.
- 4.18. Kütüphaneci dergi, gazete ve televizyon gibi medya ortamlarında yayın/mlanan kültürel etkinlikleri takip edilmeli ve öğrencilere tavsiyelerde bulunmalıdır.

4.19. Öğretmen ve öğrenciler yaşadıkları sosyal çevrede düzenlenen kültürel etkinliklere katılmalı, kitap fuarları ziyaret etmelidir.

5. ÖĞRETMEN BOYUTU

5.1. Millî Eğitim Bakanlığınca organize edilecek Okuma Kültürü etkinliklerine öğretmen yazarlar davet edilerek öğrencilerle sohbet programları ve seminerler düzenlenmelidir.

5.2. Z-Kütüphanede öğretmen ve araştırmacıların birlikte çalışabileceği ortamlar yaratılması önerilir.

5.3. Öğretmenler, kütüphanenin yaşayan ve aktif bir okuma alanı haline getirilmesini sağlamalıdır.

5.4. Öğretmenler, öğrencilerin okumaya olan ilgisini ve okuma sıklığını arttırmaya yönelik ders dışı uygulamalı etkinlikler planlamalıdır.

5.5. Öğretmenler ders içerisinde okunan kitapları ders programı ve içeriğiyle ilişkilendirmelidir.

5.6. Öğretmenlerin kendi okulları dışında gözlem ve inceleme yapabilecekleri başka okulları ziyaretlerine, meslektaşlarının derslerini dinleme ve izleme imkânına, fuar ve bilimsel toplantılara katılmalarına ve uzman velilerle istişare toplantıları gibi yollarla kendilerini geliştirmelerine destek olunmalıdır.

5.7. Okuma ve yazmanın birbirinden ayrı olmadığı düşünülerek öğrencilerden yaz tatilleri boyunca günlük tutmaları veya okudukları kitaplarla ilgili kısa filmler çekmeleri, deneme yazmaları, blog oluşturmaları istenebilir.

5.8. Öğretmenler öğrencilerine okuttukları kitaplarla ilgili sorular sormalı ve bu soruların oluşturulmasında kitabın yayıncısından destek talebinde bulunabilmelidir.

6. KÜTÜPHANECİ BOYUTU

6.1. Okul kütüphanelerinde özellikle z-kütüphanelerde okul kütüphanecisi mutlaka olmalıdır. Okul kütüphanecisi yeni çıkan kitapları izlemeli ve öğrencilere duyurmalıdır.

6.2. Okuma kültürünü geliştirmek için öğretmen ve kütüphanecinin paylaşım grubu oluşturulması önerilir.

6.3. Bütün okullarda kitap kurdu olan öğrencilerin belirlenmesi ve bu öğrencilerin ödüllendirilmesi önerilir.

6.4. Kütüphaneciler, okuma kültürünün oluşmasında okul idaresi ile birlikte çalışmalıdır.

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

- 6.5. Kütüphaneciler, kütüphane kaynaklarının oluşturulmasında ve seçilmesinde aktif rol almalıdır.
- 6.6. Kütüphaneciler, kütüphane kaynaklarının erişilebilir ve güncel olmasını sağlamalıdır.
- 6.7. Kütüphaneciler, okuma kültürünü artırmaya yönelik etkinliklerde öğretmenleri desteklemelidir.
- 6.8. Kütüphaneci, okuma kültürünün okul geneline yaygınlaştırılmasında aktif bir şekilde rol almalıdır.
- 6.9. Kütüphaneci, z-kütüphanelerin geliştirilmesi ve okuma kültürünün yaygınlaştırılması için bağış, fon, ve ilgili desteğin sağlanmasında okul idaresi ile birlikte aktif rol almalıdır.
- 6.10. Z-Kütüphanelerden sorumlu idari personelin özel olarak eğitilmiş olması gerekmektedir
- 6.11. Kitapların sınıflandırılması ve düzenlenmesi konusunda özel eğitimlerin tasarlanması önemlidir

7. SOSYAL ÇEVRE BOYUTU

- 7.1. Büyük alışveriş merkezlerinde kütüphaneler ihmal edilmemelidir.
- 7.2. Gönüllülerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk çerçevesinde kütüphane kurulmasına, mevcutların geliştirilmesinde ve desteklenmesinde aktif rol alması sağlanmalıdır.
- 7.3. Okuma kültürünün teşvik edilmesi için medyatik kişilerden destek alınması, onların kitap okurken fotoğraflarının paylaşılması, okuma hakkında görüşlerinin alınması, çocukları ile kitap okuma deneyimleri hakkında bilginin paylaşılması, okullara davet edilerek öğrencilere kitap okumaları önerilir.
- 7.4. Okulun kapalı olduğu zamanlarda, z-kütüphane alanlarının öğrencilerin sosyal çevresine (aile, mahalle, vb.) ulaşılır hale getirilmesi ve z-kütüphanenin bir yaşam merkezine dönüştürülmesi sağlanmalıdır.
- 7.5. Sosyal çevredeki bireylerin okuma kültürünü desteklemesi ve Z-Kütüphanelerin oluşturduğu etkinin devamlılığını sağlamaları önerilir. Bu devamlılığın sağlanmasında, gönüllü bireylerden ve kuruluşlardan faydalanılmalıdır.
- 7.6. Başta görsel medya olmak üzere farklı iletişim kanallarında kitap ve okuma kültürü eksenli teşvik edici uygulamalar geliştirilmeli ve hayata geçirilmelidir.
- 7.7. Halk kütüphanesi, bilgi evi, gençlik merkezi, z-kütüphane vb. kurumlar

arasında bir eşgüdüm sağlanarak “her semte bir kurum” düşecek şekilde yaygınlaşması sağlanmalıdır. Bu yerler vasıtasıyla ailelere, çocuk ve gençlere kitap kiralamak, kitap temin etmek, okuma ve araştırma ortamı sağlamak gibi hizmetler verilmelidir.

7.8. Farklı tip ve boyutlarda gezici kütüphaneler oluşturulup ailelerin bulunduğu park, meydan, okul, mesire yeri gibi mekânlarda kitaba erişim imkânları sağlanmalıdır.

7.9. Hayır sahibi/gönüllü gerçek yahut tüzel şahısların kendi sosyal çevrelerindeki okullardaki kütüphanelere yapacakları yardımların vergiden düşülmesi için düzenleme yapılması hususunda Maliye Bakanlığı ile görüşülebilir.

7.10. Okulun çevresindeki hayır sahibi/gönüllü/mesen kişiler tespit edilip bu kişilerden her yıl kütüphaneye belirli bir miktarda yardıma yapması talep edilebilir. Bunun istikrarlı olmasını ve yıllar içinde unutulmamasını sağlamak üzere de yapılacak yardımın/desteğin bir şirket hissesi, gayri menkul kirası vb. bir akara bağlanması talep edilebilir.

8. ÖĞRETİM PROGRAMLARI (Müfredat) BOYUTU

8.1. Okuma kültürünü geliştirmek ve yaygınlaştırmak için yeni stratejiler ve eğitim programları geliştirilmelidir.

8.2. Ders kitaplarının resimlenmesinde okuma görüntülerinin kullanılması önerilir.

8.3. Lisans düzeyindeki eğitim fakültelerinin tüm bölümlerine, mümkün olmazsa Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine ‘okuma kültürü’ dersi konulmalıdır.

8.4. Okuma Kültürü adı altında ortaöğretim müfredatına bir ders eklenmelidir.

8.5. Öğretmenlere okuma kültürünün geliştirilmesi konusunda hizmet içi uygulamalı eğitimlerin verilmesi sağlanmalıdır.

8.6. Okul öncesi dönemden başlayarak her çocuğun z-kütüphane erişimi sağlanmalıdır.

8.7. Bilgi belge yönetimi bölümlerinde okul kütüphaneleri ile ilgili derslerin zenginleştirilmesi önerilir.

8.8. Sınıf öğretmenlerinin müfredatına okuma kültürü (okuma, yazma, konuşma ve dinlemeyi kapsayan) bağlamında dersler eklenmesi, eğitim alan kişilerin çocuk ve gençlik kitaplarını tanıyacakları kapsamlı araştırma kütüphanelerinin geliştirilmesi önerilir.

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

8.9. Öğrenciye yansıyan ders programı ve kitaplarında okuma kültürünü geliştirecek içerikler açık, zımni (hidden curriculum) ve ilave (extra curriculum) programlar aracılığıyla sunulmalıdır. Bu çerçevede açık program olarak “yaratıcı okurluk”, “yaratıcı yazarlık”, “çoklu okuryazarlık” vb. gibi seçmeli yahut isteğe bağlı dersler konabilir. Zimni program olarak derslerde var olan okuma kültürü ve ana dili (okuma, yazma, konuşma, dinleme, görsel okuma yazma) öğrenme ve gelişim alanları için okuma kültürünü çağ nüfusun ilgi ve zevklerine uygun şekilde sunacak Örnek Etkinlikler Kitabı hazırlanıp yayımlanabilir, öğretmenlerin de bunları derslerde kullanmaları tavsiye edilebilir. İlave program olarak ise eğitsel sosyal kol ve kulüp çalışmaları başta olmak üzere çeşitli sınıf dışı çalışmalar yapılabilir.

9. 100 ESER PROJESİ ve OKUMA KÜLTÜRÜNE ETKİSİ

9.1. Okunması Bakanlıkça önerilen 100 Eser ve öğretmenler tarafından önerilen kitapları öğretmenlerince mutlaka okuması sağlanmalıdır.

9.2. Bakanlığın tavsiye ettiği 100 Eser, öğretim programları ile irtibatlandırılmalıdır.

9.3. Bakanlığın, 100 Eser gibi 100 Film önerisi olmalıdır. İzlenen filmler sınıfça yorumlanmalıdır.

9.4. 100 Eser 8+4 kesintisiz eğitim sistemine göre hazırlanmıştır. 4+4+4 eğitim kademelenmesine uygun olarak yeniden düzenlenmelidir.

9.5. 100 Eserin ilköğretim kısmı için hazırlanan liste seviyeye uygunluk bakımından gözden geçirilmelidir.

9.6. 100 Eser serisi “1000 Eser” olarak genişletilmeli ve basılmalıdır.

10. DİJİTAL OKUMA BOYUTU

10.1. Özellikle elektronik ortamda elde edilen bilginin doğruluğunun ve güvenilirliğinin sağlanacağı güvenli portalların oluşturulması gerekir.

10.2. Dijital okuma için sesli kitaplar hazırlanmalıdır.

10.3. Web tabanlı okuma – yazma konusu ele alınmalıdır.

10.4. Öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmada dijital teknolojinin sunduğu imkânlardan göz ardı edilmemelidir.

10.5. Mobilyacıardan tekstil firmalarına, mobil iletişim firmalarından yayın evlerine kadar farklı firmaların okuma kültürünü destekleyici ürünler üretmesi önerilir.

10.6. Sosyal medyada, okunan kitapların tartışıldığı, konuşulduğu, okuma kültürü üzerine fikir üretildiği sosyal ortamlar oluşturulmalıdır.

11. OKUR BOYUTU

- 11.1. Okuma materyalinin özellikleri dikkate alınmalıdır.
- 11.2. Kitapların tema ve konularının öğrencilerin yaş ve gelişim seviyelerine uygun olarak seçilmesi ve her sene bir kısmının yenilenmesi önerilir.
- 11.3. Kitapların metin ve görsel ilişkisinin yaşlara uygun kurgulanması ve tasarlanması önerilir.
- 11.4. Baskı kalitesinin yükseltilmesi önerilir.
- 11.5. Kitaplarda kullanılacak materyalin çocuk sağlığına uygun olarak belirlenmesi şarttır.
- 11.6. Okuma etkinlikleri düzenlenerek okuma kültürünün yaygınlaştırılması ve sürekliliği sağlanmalıdır.
- 11.7. Yazar ve şairlerle düzenli aralıklarla buluşmaların planlanması önerilir.
- 11.8. Okuma ve şiir yarışmaları yapılması önerilir.
- 11.9. Çocukların ilgi alanlarına yönelik okuma kulüplerinin oluşturulması önerilir.
- 11.10. Okunan içeriğe uygun olarak gezilerin, film gösterimlerinin ve benzeri aktivitenin planlanması önerilir.
- 11.11. Hedef okuyucu kitlesinin özellikleri (gelişimsel düzeyi, yaşı ve ilgi alanları) ihtiyaçları ve istekleri dikkate alınmalıdır. Yüksek performansla sahip öğrenciler uzmanlarca desteklenebilmelidir.
- 11.12. Okuyucu kendine özgü okuma alışkanlığı geliştirmelidir. Okuma alışkanlığı kazandırmada standart kurallar dayatılmamalıdır.

12. ULUSAL DÜZEYDE İŞBİRLİĞİ BOYUTU

- 12.1. Okuma kültürünün geliştirilmesi bağlamında üniversiteler ile işbirliği artırılmalı, konu ile ilgili çalışan uzmanlardan, çalışma alanlarına göre detaylı bir araştırmacı havuzu oluşturulmalı, araştırma desteğinin ve etkileşimin periyodik hale getirilmesi sağlanmalıdır.
- 12.2. Hizmet içi eğitime yönelik özel çalıştaylar düzenlenmeli, bilgi ve tecrübe paylaşımları sürekli hale getirilmelidir.
- 12.3. Okul kütüphaneleri ve okuma kültürü hakkındaki güncel literatürün, bilimsel bulgu ve uluslararası okuma yazma stratejilerinin çok yakından takibi, periyodik olarak tercüme edilerek, ilgililere aktarımı sağlanmalıdır.
- 12.4. Kitap uzmanları belirlenmeli, profesyonel olarak çocuk ve gençlik kitaplarını inceleyen, değerlendiren uzmanlardan alınacak desteğin sürekli hale getirilmesi (dil kurumları, vakıflar, yazarlar, vb.) sağlanmalıdır.

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

- 12.5.** Hizmet içi eğitim programları geliştirecek uzmanlar belirlenmelidir.
- 12.6.** Okuma kültürü ve z-kütüphane çalışmalarında STK temsilcileri, yayıncılar, akademisyenler, uzmanlar, öğretmenler ve okul yöneticileri düzenli olarak bir araya gelmelidir.
- 12.7.** Kütüphaneciler ve öğretmenlere yönelik okuma kültürü eğitimleri düzenli hale getirilmelidir.
- 12.8.** Üniversite Kütüphanelerinde çocuk kitapları bölümü yapılmalı ve Z-kütüphaneler ile Üniversite kütüphaneleri arasında periyodik geziler, çalıştaylar, bilgi alışverişi ve ilişkilendirme olmalıdır.

13. PROFESYONEL ORTAKLIK BOYUTU

- 13.1.** Z-Kütüphaneler özelinde markalaşma ve bilinirliğinin artırılmasına yönelik stratejiler geliştirilmeli ve yürütülmelidir.
- 13.2.** Z-Kütüphanelerin içeriğinin zenginleştirilmesi için farklı ve yeni medya (sosyal medya vb.) stratejileri belirlenmelidir.
- 13.3.** Z-Kütüphanelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve içeriğinin sürekli geliştirilebilmesi için kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde finansal destek almaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

14. TEŞVİK BOYUTU

- 14.1.** Çocuk ve gençlik kitabının en önemli bileşenleri olan resimleme, hikâye, tasarım ve baskı kalitesinin artmasını teşvik edici yöntemler –vergi indirimi gibi- geliştirilmelidir.
- 14.2.** Z-Kütüphaneler, çocuk ve gençlik kitaplarının üretiminde standartların yükseltilmesine öncülük etmelidir.
- 14.3.** Z-Kütüphaneler örnek uygulamaları içeren bir yönetim tarzı ortaya koyarak okul kütüphaneciliğini öncü bir boyuta taşımaktadır.
- 14.4.** Dünyada okumayı teşvik eden örnek kurumların taranması ve Türkiye ile karşılaştırma, bilgi alışverişi yapılması sağlanmalıdır.
- 14.5.** Kitap üretilmesi ve hazırlanması için yazar, çizer ve yayınevlerine teşvik mekanizmaları oluşturulması şarttır.
- 14.6.** Türkiye’de üretilen çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerinin uluslararası arenada daha fazla yer alabilmesi için konuyla ilgili periyodik olarak araştırmacıların, yazarların ve çizerlerin desteklenmesi önerilir.

15. ULUSLARARASI BOYUT VE AĞLAR

15.1. İlgili ulusal ve uluslararası ağlar, konferanslar, fuarlar, çalıştayların “Okuma Kültürü ve Z-Kütüphane” internet sitesinde paylaşılması ve her yıl her ilden belli sayıda kütüphaneci, öğretmen ve idareci katılımının görevlendirilmesi önerilir. 5 yıl içinde her kütüphaneci, öğretmen ve müdürün en az 1 ulusal veya uluslararası konferansa katılması önerilir. Katılım sonrası ulusal boyutta deneyimin paylaşılması ve katılımcıların sonuç raporu hazırlaması önerilir. (Örnek konferans: IFLA, IASL (Uluslararası Okul Kütüphanecileri Konferansı, Bologna Kitap Fuarı, vs.)

15.2. Yürütülecek okuma kültürü ve z-kütüphane projelerinin TÜBİTAK, Horizon 2020 benzeri çağrılara uygun başvuru formatı ile sunulması ve uluslararası platformda değerlendirilmesi, raporlanması; bu raporların TÜBİTAK raporları gibi paylaşılır olması önerilir.

15.3. Öğretmen ve kütüphanecilerin “okuma kültürü projesi” yapmak için başvurabileceği fonlar oluşturulması ve ardından raporlama konusunda birliğin sağlanabilmesi için yöntem paylaşımı yapılması önerilir.

15.4. Uluslararası platformda elkitabı veya kaynak kitap olarak son beş yılda yayınlanan kitapların Türkçeye kazandırılması önerilir.

15.5. Örnek Kurumlar

15.5.1. Okuyan Avrupa (EU Read): Avrupa ülkelerinin üye olduğu ve çeşitli okuma programı stratejileri geliştirmeyi hedefleyen uluslararası bir birliktir.

15.5.2. Ulusal Okuryazarlık Kuruluşu (National Literacy Trust): Erken yaşta başlayıp her yaşta okuma kültürünü yaygınlaştırarak bireylerin ekonomik ve kültürel hayata katkıda bulunmalarını hedefler.

15.5.3. Dünyada Okuma (Reading Worldwide): Stiftung Lesen Okuma Vakfı tarafından geliştirilmiş olup erken yaşta okuma, aile okuryazarlığı, yeni medya, kuşaklar arası çalışmalar gibi her yaşa uygun çeşitli proje ve araştırmaları yürütmektedir.

15.5.4. Avrupa Okuryazarlık Politikaları Ağı - ELINET (European Literacy Policy Network): Avrupa Komisyonu desteği ve UNESCO gibi 78 ortak ile yürütülen projede düşük gelirli ailelere uygun hizmetler sunulmaktadır.

15.6. İyi Örnekler

Dünyada okumayı teşvik eden örnek projelerin taranması ve özgün projeler üretilmesi, çıktıların ulusal ve uluslararası platformlarda paylaşılması önerilir.

Okuma kültürünün desteklenmesi için televizyon ve yeni medya uygulamalarından örneklerin sürekli olarak taranması, özgün örnekler geliştirilmesi, ölçümler yapılması ve paylaşılması önerilir.

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

- 15.6.1. Babam Bana Kitap Okuyor (My Daddy Reads to Me):** Babalar da kitap okuma konusunda rol model oluyor. Okuyan Avrupa (EU Read).
- 15.6.2. Çocukların Jürisi (Children’s Jury):** Belçikalı çocuklar kendi okuyacakları kitapları kendileri seçiyor. Okuyan Avrupa (EU Read).
- 15.6.3. Okuryazarlık Şampiyonları (Literacy Champions):** Gönüllüler ve aileler bir araya gelip çocuklara okuma sevgisi aşıyor. Ulusal Okuryazarlık Kuruluşu (National Literacy Trust).
- 15.6.4. Erken Okuryazarlık için Dijital Adımlar (Digital Footsteps to Early Literacy):** Çocuklarda erken dil gelişimi için mobil teknolojilerden faydalanılıyor. Dünyada Okuma (Reading Worldwide).
- 15.6.5. Genç Okurlar Yayında (Launching Young Readers):** Amerika Birleşik Devletleri’nde PBS kanalı ile ortak yürütülen 30 dakikalık televizyon serisinde farklı okuma stratejileri genç izleyicilerle buluşuyor.
- 15.6.6. Her Şeyi Bırak ve Oku (Drop Everything And Read – DEAR)**
- 15.6.7. Aralıksız Sessiz Okuma (Silent Sustained Reading – SSR):** Okuma alışkanlığını aşımak için öğrencilere sınıf ortamında belirlenmiş bir süre içerisinde –ortalama yirmi dakika– dayatma olmadan istedikleri kitapların okutulması projesidir.
- 15.6.8. Hikâye Okuyan Büyükanneler (The Storytelling Grandmothers):** Arjantin’de okul ve kütüphanelerde buluşan büyükanne ve torunlar birlikte kitap okuyor.
- 15.6.9. Hızlandırılmış Okuma (Accelerated Reader – AR):** Hızlandırılmış Okuma’da, öğrenciler seviyelerine ve uzunluklarına göre önceden belirlenen kitapları okumaktadırlar. Hedeflenen kitaplar bitirildikten sonra öğrencinin okuduğunu anlama başarısı bilgisayar aracılığıyla küçük sınavlarla değerlendirilmekte ve sınıf, okul, ilçe, il bazında öğrencinin kendisine, ailesine, okul müdürlerine, il-ilçe eğitim yetkililerine yönelik raporlar çıkarılmaktadır.
- 15.6.10. Lampedusa Kütüphanesi:** Kültürler arası iletişimi artırmayı hedefleyen Sessiz Kitaplar (Silent Books) adlı uluslararası proje için kurulan kütüphane
- 15.6.11. Bookaboo – CITV, İngiltere (2009):** Ünlü konuklarla birlikte yaratıcı ve eğlenceli okuma pratiğini aktarmak, klasik eserleri tanıtmak. Bölüm başına 1000 adet kitap ihtiyacı olan çocuklara ücretsiz dağıtılıyor.
- 15.6.12. Wilbur – Discovery Kids, Amerika & Kanada (2007):** Wilbur ve çiftlikteki arkadaşları başlarına ne zaman bir sorun gelse konuyla ilgili bir kitap okuyarak o problemin çözümünü keşfederler.
- 15.6.13. Aslanlar Arasında (Between the Lions) – PBS Kids, Amerika (2000):** Kütüphane çalışanı olan bir aslan ailesinin birlikte kitapların içerisindeki sihirli dünyayı keşfetmeleri.

15.6.14. 64 Hayvanat Bahçesi Sokağı (64 Zoo Lane) – CBBC, İngiltere & Fransa (1999): Lucy, her gece uyumadan önce bir hikaye dinlemeyi çok sever. Evinin yanındaki ormanda yaşayan hayvan arkadaşları ona her gece bir hikâye anlatırlar.

15.6.15. Okuyan Gökkuşuğu (Reading Rainbow) – PBS Kids, Amerika (1983): Çocuklara kitap okuma sevgisini aşlamak, izleyiciyi her bölümde farklı kitaplarla tanıştırmak, yaratıcı okuma pratiğini oluşturmak amaçlanmıştır. Şu anda tablettten ulaşılabilen bir kütüphaneye dönüşmüştür.

B- BİLGİ OKURYAZARLIĞI

1. Bilgi okuryazarlığının üç aşaması öğrencilere verilmelidir. Bunlar öğrencinin güvenli bilgiye nasıl ulaşacağı, bu bilgileri nasıl kullanacağı ve bilgiye ait kaynakların nasıl verileceğidir.

C- YARATICI OKUMA

1. Öğrencilere öncelikle nitelikli bir okur olmanın yollarını keşfetmek gerekliliği anlatılmalı, bu amaçla z-kütüphanelerde yaratıcı okuma etkinlikleri yapılmalıdır. Bu etkinliklerde yazılı metinlerin şifrelerini, kodlarını, metafor ve imgelerini çözme yöntemleri öğretilir.

2. Yaratıcı okuma için dili daha çok metaforik bir şekilde kullanan metinler seçilmelidir.

3. Yaratıcı okuma etkinliklerinde yazarın metni nasıl anlattığı, tasvirde hangi sıfat ve zarfları niye seçtiği tartışılır ve akabinde o metni öğrencinin yeniden üretmesi sağlanmalıdır.

4. Uygulamada görülmüştür ki öğrenciler büyük yazarların metinlerini bu türden okumaları esnasında çok orijinal katkılarda bulunabilmektedir. Bu işlem, bir bilmece formunda devam eder ve ilgiyi hep canlı tutar, öğrencinin dil gelişimini, metafor üretme becerisini artırır. Öğrenciler yazılmış metinleri tekrar farklı gösterenlerle yazmaya çalışarak aynı zamanda yaratıcı yazarlık eylemine de katılmış olabilirler.

5. Ünlü metinlerin kurguları, aktörleri değiştirilerek öğrencinin metni yeni bir formatta okuması ve yazması sağlanabilir. Mesela Kırmızı Başlıklı Kız uyanık biri olsaydı ve kurdun hilesini o daha yatağında yatarken anlasaydı metin nasıl olurdu? Rapunzel'in saçları çok kısa olsaydı ona nasıl ulaşılırdı? Keloğlan'ın niye babası yoktur, babalı bir Keloğlan masalı nasıl olurdu? Bu ve benzeri metinler yeniden kurulabilir.

6. Ünlü metinlerin farklı şairlerce yeniden, bambaşka açıdan kurgulanmış

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

anlatımları vardır: Mesela, Ağustos Böceği ve Karınca masalında karınca çalışkan, ağustos böceği tembeldir. Okuyucunun karıncadan yana çıkması istenir. Oysa Sezai Karakoç'un da bu masala başka açıdan bir bakışı vardır ve Ağustos Böceği Bir Meşaledir şiirinde bilinenin tam tersine Ağustos böceğini yüceltir ve yepyeni bir kurgu oluşturur. Yine aynı masalı başka açıdan ele alan Muzaffer Tayyip Uslu'nun Acımak şiiri vardır. Bu da okunup ve öğrencinin üç metni kıyaslaması istenebilir. Öğrencilere, varlığa başka bir açıdan bakıldığında kurgunun değişebileceği ve yaratıcı, eleştirel düşüncenin bu şekilde gelişebileceği anlatılabilir. Daha sonra öğrenciye metni kendilerine nasıl kuracakları sorulabilir ki bu yaratıcı bir okumayla okuyucunun metni bir açıdan zenginleştirmesidir.

7. Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı - Türkçe bölümlerine 'yaratıcı yazarlık' ve 'yaratıcı okuma' dersleri konulmalıdır.

8. Öğrenciler okullarda öğretmenleri nezaretinde, edebiyatımızın önemli metinlerinden seçilmiş bölümleri, paragrafları yeniden yazma işlemine tabi tutmalı ve bu vesileyle bir metnin nasıl ortaya koyulduğunu bizzat katılarak tecrübe etmelidir.

9. Z-Kütüphanelerde yaratıcı okuma üzerine faaliyetler düzenlenmesi ve örnek faaliyetlerin her yıl MEB z-kutuphane.meb.gov.tr internet sitesinde paylaşılır olabilmesi ve her yıl bu çalışmalardan yapılacak seçkinin kitaplaştırılması önerilir.

10. Okul idaresi ve öğretmenler aileye ihtiyaç duyması yahut talep etmesi durumunda kitap seçimi, temini, yaratıcı okuma vb. konularda tavsiyelerde bulunmalıdır.

11. Kültürel ve doğal mirasımız üzerine yaratıcı okuma ve yazma atölyeleri yapılması önerilir. Bu çalışmalardan kitaplar ve dijital materyaller üretilmesi önerilir.

12. Öğretmenlere öncelikle kitap okuma zevkine erişmelerine vesile olacak metinler ulaştırılmalı, "yaratıcı okuma" çerçevesinde bu ilişkilerini üretici bir sürece dönüştürmelerine destek verilmelidir. Bunun metin ulaştırma ile ilgili kısmında azarlar Birliği gibi meslek örgütlerinin görüşlerinden, Hayat Boyu Öğrenme ve Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlükleri vasıtasıyla "üretici" süreci sürdürme platformu kurulmalıdır.

D- KÜTÜPHANE HİZMETLERİNDE ÖLÇME, DEĞERLENDİRME ve RAPORLAMA

1. Okuma üzerine yapılacak ölçme - değerlendirme çalışmaları 'Yapılandırıcı Öğretim Yaklaşımı'na uygun olarak yapılmalıdır.

2. Okulların teknolojik altyapıları kullanılarak ölçme – değerlendirme – raporlama faaliyetleri gerçekleştirilebilir (Fatih Projesi, Eba platformu)
3. Öğrencinin okuduğu kitaptan sorular çıkartması istenmelidir.
4. Öğrenciler okumanın yanında yazmaya da teşvik edilmelidir.
5. Öğrencilere yönelik yazma yarışmaları düzenlenmelidir.
6. Okuma üzerine yapılacak ölçme ve değerlendirme uygulamalarının hedef kitleye uygunluğu sağlanmalı ve bilimsel olarak ölçülmelidir.
7. Öğrencilerin okuma, yazma, konuşma bağlamında PISA, PIRLS göz önünde bulundurularak performans gelişimi üzerine periyodik ölçme ve değerlendirmeler yapılmalıdır.
8. İletişim becerileri değerlendirmeleri uluslararası bilimsel ölçütler göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.
9. Çocukların ve yetişkinlerin hikâyeleri anlama ve anlatma yetilerinin çocuk kitapları kullanılarak değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
10. Çocuğun doğal etkileşim ortamlarındaki (ev, okul, vb.) dil kullanımının kayda alınması ve bu kayıtların dil gelişimi yönünden incelenmesi sağlanmalıdır.
11. Çocukların alıcı ve ifade edici söz varlığı becerileri periyodik olarak okulöncesi dönemden itibaren uluslararası bilimsel ölçütler göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.
12. Çocuk kitapları tasarımları onları cezbedecek şekilde hazırlanmalıdır.
13. Z-Kütüphanelerden faydalanma fırsatı olmuş çocuk ve gençlerin okumaya yönelik gelişim ve performanslarının somut ve bilimsel istatistiki verilerle tespit edilmesi ve paylaşılması önerilir.

E- SÖZ VARLIĞI

1. Söz varlığı çalışmaları geniş katımlı bir komisyon marifetiyle gerçekleştirilebilir. Bu, 3 yıl sürebilecek uzun soluklu bir çalışmadır.
2. Söz varlığı çalışması Bakanlık gözetiminde yöntem birliği sağlanarak yapılmalıdır.
3. Söz varlığı çalışmaları tamamlanıncaya kadar İlyas Göz'ün Türk Dil Kurumu'nun 2003 yılında yayımladığı çalışması kullanılabilir.
4. Söz varlığı çalışması yapılırken öğrencilerin dil becerileri gözleme dayalı olarak tespit edilmelidir.
5. Bu konuda yazılımlar geliştirilmelidir.

◆ Okuma Kùltürü ve Z- Kùtùphane Çalıştay Sonuç Raporu

6. Bakanlıklar ve kurumlar arasında işbirliği sağlanmalıdır.

F- YAŞ GRUPLARINA GÖRE SÖZCÜKLERİN TASNİFİ

1. Bu konuda birkaç makale dışında geniş kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Bakanlığımızın bu konuda acilen bir çalışma başlatması gerekmektedir.

II. ÇALIŞMA GRUBU: ERİŞİLEBİLİR KÜTÜPHANE

A- ERİŞİLEBİLİR KÜTÜPHANE

1. Z-Kütüphaneler tüm kullanıcıların rahatlıkla ulaşabilmesi amacıyla zemin katta olmalıdır ancak gerekli ve uygun olması hâlinde müstakil olarak okul bahçesi içerisinde de yer alabilir.
2. Her Z-Kütüphanede en az bir profesyonel kütüphaneci (pedagojik formasyon almış, iletişim becerileri yüksek) tam zamanlı olarak bulunmalıdır. Ayrıca bu kütüphanecilerle (ya da kütüphane öğretmenleriyle) ilgili üniversite eğitim programları da oluşturulmalı ve yasal boşluklar giderilmelidir.
3. Kütüphaneler okulun açık olduğu tüm saatlerde erişilebilir olmalıdır.
4. Okullarda her şubenin haftada en az bir ders kütüphaneye gelmesi sağlanmalıdır.
5. Z-Kütüphanelerde otomasyon sistemi kullanılarak kitap ödünç verme sistemi yaygınlaştırılmalıdır.

B- SÜRDÜRÜLEBİLİR KÜTÜPHANE ORTAMLARI

1. Belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve hayırseverler harekete geçirilerek z-kütüphane sayısı artırılabilir. Kütüphanelerin materyal sayısı ve çeşitliliği bakımından zenginleştirilmesi amacıyla sivil toplum kuruluşları, belediyeler, fertler tek tek harekete geçirebilir. Bu amaçla “Eğitime % 100 Destek” projesinde olduğu gibi bir mevzuat ve faaliyet planı hazırlanmalıdır. Hayırseverlerin isminin, yaptırdığı kütüphaneye verilmesi de teşvik edici olacaktır.
2. Z-Kütüphanelerin tasarımında öğrencilerin, öğretmenlerin, velilerin görüş ve önerilerini almaya yönelik etki analizleri yapılmalıdır. Bunun sonucunda Z-Kütüphane tasarımları geliştirilmelidir.
3. Z-Kütüphanelerin tanınmasına yönelik farkındalık çalışmaları (televizyon programları, kamu spotları, tanıtım siteleri vb.) yapılmalıdır.
4. Z-Kütüphanelerde kullanılacak otomasyon sistemi ile ödünç verme ve kullanım istatistikleri tutulmalıdır. İstatistikler MEB bünyesindeki merkezi bir veri tabanında toplanmalı ve genel erişime açık olmalıdır.

1- Z-KÜTÜPHANE (Tasarımlar - İlkeler - Standartlar)

1. Kamu, özel sektör ve hayırseverlerce yapılacak tüm okul binalarında (projelerde) z-kütüphane alanı Bakanlıkça belirlenen standartlara uygun bir şekilde okulun giriş katında yer almalıdır.

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

2. Z-Kütüphanelerin mimari ve mühendislik projelerinde TSE ve National Institute of Bulding Sciences standartları esas alınmalıdır.
3. Mevcut okulların -arsası müsaitse- bahçelerine müstakil okul kütüphaneleri inşa edilebilir; ancak yeni yapılacak okullarda kütüphane, okul binası içinde yer almalıdır.
4. Kütüphane içerisinde koleksiyon, kullanıcı ve kütüphaneci için özel alanlar ayrılmalıdır.
5. Z-Kütüphaneler tüm öğrenme sitillerine hitap etmelidir.
6. Z-Kütüphanelerin tasarımında yerel şartlar (iklim vb.), mimari ve yapı içi fiziksel koşullar dikkate alınmalıdır.
7. Z-Kütüphane tasarımları, kullanıcı düzeylerine (yaş gruplarına) göre yapılmalıdır.
8. Z-Kütüphane tasarımları, iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uygun olarak tasarlanmalıdır.
9. Z-Kütüphanelerin tefrişatı, sağlık açısından yeniden incelenmeli ve değerlendirilmeli. Antibakteriyel ve kanserojen madde içermeyen malzemeler seçilmeli. Bu konuda TSE ve EN standartları esas alınmalıdır.
10. Z-Kütüphane, engelli kullanıcıların özel ihtiyaçlarını karşılamaya uygun biçimde tasarlanmalıdır.
11. Z-Kütüphanelerin oluşturulmasında öğrencilerin istekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmalara göre istediği kitapların kütüphanede yer alması çocuğun kütüphaneye olan ilgisini % 35 artırmaktadır. Ayrıca çocukların kendi ürünlerinin (çocukların bitirme tezleri, kitap sunumları, kendilerinin ürettiği materyaller, güzel sanat ürünleri, 3D yazıcı ile yaptıkları üretimler vs.) kütüphanede yer alması da kütüphaneye olan ilgilerini artırmaktadır.
12. Z-kütüphane projeleri; öğrenci, öğretmen, veli ve çevre sakinlerinden (kısaca kütüphane kullanıcılarından) gelen beklentiler ile mimar, psikolog ve pedagogların görüşleri doğrultusunda tasarlanmalı, belli bir süre olgunlaştıktan sonra hayata geçirilmelidir.

2. KÜTÜPHANE KAYNAKLARI (Kitaplar, Süreli Yayınlar, Kitap Dışı Kaynaklar)

1. Z-Kütüphane koleksiyonları oluşturulurken okulun müfredat programı ve okulda kullanılan öğrenme yöntemleri göz önüne alınmalı; öğretmenlerin eğitimde kullanacağı, öğrencilerin başarı düzeyini yükseltmede katkı sağlayacak ve ilgi duydukları alanlara göre uluslararası, ulusal, yerel

standartlar ve ölçütler doğrultusunda gereksinim duyulan her türlü bilgi kaynağına (basılı, dijital vs.) koleksiyonda yer verilmelidir.

2. Z-Kütüphanelerde başta temel danışma kaynakları olmak üzere klasikler, süreli yayınlar, güncel eserler ve kurgu metinleri gibi kaynaklara ağırlık verilmelidir.

3. Z-Kütüphane koleksiyonları oluşturulurken ülkemizin kültürel zenginliklerini yansıtan kaynaklar belirli oranlarda yer verilmelidir.

4. Z-kütüphanelerde bulundurulmak üzere okul aile birliği bütçesinden süreli yayınlar için kaynak ayrılmalıdır.

5. Z-Kütüphanelerde çocukların gelişim özellikleri, gereksinimleri ve isteklerini kapsayacak kütüphane kaynaklarına yer verilmelidir.

6. Z-Kütüphaneler, çocuk dergileri ve çocuk çizgi romanları ile zenginleştirilmelidir.

7. Zekâ oyunları, strateji oyunları, neden-sonuç ilişkisi kuran oyunlar da z-kütüphanelerde yer almalıdır.

8. Z-kütüphanede bilgisayarın dışında -bilgiye ulaşmak ve onu kullanmak amacıyla- yazıcı, tarayıcı, projeksiyon, projeksiyon perdesi vb. elektronik araçlar da kullanılmalıdır.

3. KÜTÜPHANE TOPLULUĞU (Lider Kütüphaneciler, Etkin Kütüphane Kulüpleri)

1. Her öğrencinin z-kütüphaneyi etkin kullanmasını sağlayacak fırsatlar oluşturulmalıdır. Her öğrenciye özel kütüphane kimlik kartları hazırlanmalıdır.

2. "Okumak, farkındalıktır." gibi sloganlar oluşturularak okuma kültürünü geliştirici ve z-kütüphaneyi etkin kullanmayı sağlayıcı farklı faaliyetler gerçekleştirilmelidir.

3. Z- Kütüphane tüm öğrencilere tanıtılmalı. Kütüphane kullanımıyla ilgili oryantasyon eğitimi verilmelidir.

4. Z-kütüphane bulunan okulların birbirleriyle iletişim kurup bilgi ve deneyim paylaşabilecekleri ortamların oluşturulması sağlanmalıdır.

III. ÇALIŞMA GRUBU: KÜTÜPHANELERİN YÖNETİMİ

Okul kütüphanesi, kapısı kapalı bir sınıfta depolanan ve biriktirilen bilginin oluşturduğu pasif öğrenme biçiminden açık öğrenme anlayışına geçilen çağımız bilimsel eğitim yaklaşımında bağımsız/kendi kendine öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, bilgi okuryazarlığı kavramalarıyla ilişkilendirilmesi gereken, eğitimin araştırmaya dayalı niteliğini sağlayan ve gösteren, eğitimin organik bir parçasıdır. Bu bağlamda, kütüphaneci, öğretmen ve öğrencinin “öğrenme ortağı”dır.

A- OKUL KÜTÜPHANELERİ MEVZUATI

1. Türkiye’de tüm okul kütüphanelerinin işlem ve hizmetlerine çerçeve çizen ve hâlen yürürlükte olan “Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği” günün ihtiyaçlarına göre mesleki dernek ve kütüphanecilerle işbirliği içinde gözden geçirilerek güncellenmelidir. Ayrıca, uygulamaya yardımcı olacak yönergeler oluşturulmalıdır.
2. Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatında okul kütüphanelerinden sorumlu bir daire başkanlığı oluşturulmalıdır.
3. Her ilk ve orta öğretim kurumunda ulusal ve uluslararası standartlara uygun bir z-kütüphane bulunmalı ve en az bir kütüphaneci istihdam edilmelidir. Kütüphanecinin yetki ve sorumlulukları yönetmelikte tanımlanmalıdır.
4. Özel öğretim kurumlarında kütüphane olması bir kuruluş koşulu olarak ilgili yönetmeliklerde yer almalıdır.
5. Her okul kütüphanesinin bu yönetmeliği temel alan kendine ait açık ve uygulanabilir bir yazılı politikası bulunmalıdır.
6. Kütüphane politikası, kütüphaneci tarafından hazırlanmalı ve okul yönetiminin onayına sunulmalıdır.
7. Okul kütüphanesi bu yönetmelik ve politika çerçevesinde planlı bir biçimde yönetilmelidir.
8. Okul kütüphanesi politikaları belirli aralıklarla gözden geçirilip güncellenmelidir.
9. Her okul kütüphanesinin hizmetlerini, işlemlerini ve kurallarını ayrıntılı biçimde açıklayan yönergeler (kullanıcı hizmetleri yönergesi, teknik hizmetler yönergesi, kullanıcı eğitimi yönergesi vb.) hazırlanmalıdır.
10. Okul kütüphanesi ve kütüphanecisi akademik çalışmalarla, eğitim-öğretim etkinliklerinin bir parçası olarak kabul edilmelidir.
11. Kütüphanenin ve personelinin okul yönetim ve organizasyon şeması

içindeki yeri belirtilmeli, yetki, görev ve sorumlulukları yönetmelik ve kütüphane politika belgesinde tanımlanmalıdır.

12. Okul kütüphaneleri her eğitim ve öğretim yılı sonunda o yıla ilişkin çalışma raporlarını ve gelecek yıla ait planlarını üst yönetime sunmalıdır. Bunun için gereksinim duyulan istatistikî verilere pratik yoldan ulaşabilmek için Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kütüphanelerde otomasyon sisteminin kullanımı sağlanmalıdır.

13. Kütüphaneci istihdamı konusuna hazırlanacak/gözden geçirilecek olan yönetmelikte yer verilerek bu durum yasal güvence altına alınmalıdır.

14. Okul kütüphanelerinde görev yapacak bütün personel göreve başlamadan ve belirli aralıklarla hizmet içi eğitime alınmalıdır.

15. Okul kütüphanesi kurulan yerlerde çalışacak kütüphaneci personele ait kadrolar öğretmen kadrolarıyla birlikte belirlenmeli ve kütüphaneci kadroları da Maliye Bakanlığından bütçe kanunuyla talep edilmelidir. Kütüphaneci kadrosu için iptal-ihsas yöntemi de düşünülmelidir.

16. Hazırlanacak yönetmelikte bütçe, personel, bina, koleksiyon, kullanıcı vb. unsurlarla ilgili tanımlar da yer almalıdır.

17. Öğrencilere verilecek bilgi okuryazarlığı eğitiminde kütüphanecilerden yararlanılması yönetmelikle güvence altına alınmalıdır.

18. Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde gerekirse sınıf kitaplıkları da tanımlanmalıdır.

19. Okul aile birliği gelirlerinin %10-15'i okul kütüphanelerine ayrılmalı ve kütüphaneler konusunda okul aile birliği ile işbirliği içinde olunmalıdır.

20. Okul kütüphanelerinde görevlendirilecek kütüphaneci olmayan personelin bilgi ve belge yönetimi sertifikası almaları gerektiği konusu ilgili yönetmelikte belirtilmelidir.

21. Kütüphane işlem ve hizmetleri, mekân, bütçe, kullanıcı, personel, koleksiyon, alt yapı gibi unsurlara ilişkin standartlar yönetmelik ya da diğer mevzuatta yer almalıdır.

22. Kütüphanecilerin eğitim formasyonu almaları sağlanmalıdır.

23. Taşınabilir eğitimde yer alan öğrencilerin de kütüphaneden yararlanmaları için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

24. Kitap ve diğer bilgi kaynakları demirbaş malzeme tanımından çıkarılarak sarf malzemesi grubuna alınmalıdır.

25. Okul kütüphaneleri kendi bölgelerinde hizmet veren halk kütüphaneleriyle işbirliği içinde olmalıdır.

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

26. Okulun yönetim ve eğitimle ilgili planlama, değerlendirme ve yönetim toplantılarına kütüphaneciler de dâhil edilmelidir.
27. Öğretmenlere her yıl verilen hizmet içi eğitim konularının içine kütüphanecilikle ilgili konular da dâhil edilmelidir.
28. Okul kütüphanecisinin mesleki gelişimi okul yönetimi tarafından desteklenmelidir.
29. Okullarda eğitim programlarının ve etkinliklerinin planlanması ve gerçekleştirilmesinde öğretmen-kütüphaneci işbirliğini sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
30. Okul kütüphaneleri için uluslararası uygulamaları ve ülke koşullarını dikkate alan uygulanabilir asgari standartlar belirlenmeli ve bu standartlar ilgili yönergelerde yer almalıdır.
31. Kütüphane mevzuatının özel eğitim kurumları için de bağlayıcı olması gerekliliği yönetmelikte belirtilmelidir.

B- OKUL KÜTÜPHANELERİNDE KATALOGLAMA VE SINIFLAMA

1. Millî Eğitim Bakanlığında ortak merkezi bir kataloglama sistemi geliştirilmeli ve bunun için merkezi bir kataloglama birimi kurulmalıdır.
2. Millî Eğitim Bakanlığınca, okul kütüphanelerine ait ortak bir toplu katalog veri tabanı geliştirilmelidir (Z-Kütüphaneler Toplu Kataloğu).
3. Okul kütüphanelerinde Dewey Sınıflama Sistemi ile Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları-2 kullanılmalıdır. Özel öğretim kurumlarında istisnai durumlarda ve okulun isteği doğrultusunda bir başka uluslararası sınıflama sistemi kullanılabilir.
4. Kataloglama ve sınıflama en üst düzeyde erişimi sağlayacak yaklaşımla gerçekleştirilmelidir. Sırt etiketleri sınıflama konularına göre farklı renklerde olmalı ve gerekirse görsel unsurlarla desteklenmelidir. Danışma kaynakları da farklı renkte sırt etiketiyle etiketlenmelidir.
5. Okul kütüphanelerinde ödünç vermeyi teşvik edecek anlayışla davranılmalıdır.
6. Z-Kütüphane materyalleri erişilebilir ve görünür kılınmalıdır.
7. Okul kütüphanelerinde açık raf sistemi kullanılmalıdır.
8. Katalog ve sınıflama işlemleri otomasyon sisteminde etkileşimli biçimde yer almalıdır.
9. Konu başlıklarının belirlenmesi ve sınıflama işlemlerinde kütüphaneci, öğretmenlerle işbirliği yapmalıdır.

10. Sınıflama işlemlerinde öğrencilerden gelen uygun öneriler de dikkate alınmalıdır.
11. OPAC'ta (Çevrimiçi Erişimli Kullanıcı Kataloğu) kullanıcı etiketlemesi kütüphaneci denetiminde yapılmalıdır.
12. Kataloqlama ve sınıflama konusunda gerekirse halk kütüphaneleriyle işbirliği yapılmalıdır.
13. Merkezî kataloqlama ve sınıflama işlemlerinin gerçekleştirilmesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı ile de işbirliğine gidilmeli ve protokoller dâhilinde Kültür ve Turizm Bakanlığından yararlanılmalıdır.
14. Bilgi kaynaklarına sınıflama numarası vermede erişimi engelleyecek düzeyde ayrıntıya inilmemelidir. Aynı yaklaşım konu başlıkları sisteminde de göz önünde bulundurulmalıdır.
15. Kataloqlama ve sınıflama sistemleri konu başlığı erişiminde terminolojik ifadelerle desteklenmelidir.
16. Okul kütüphanelerindeki kataloqlama sınıflama işlemleri veri kirliliğine yol açmamak için kütüphaneci denetiminde yapılmalıdır.
17. Kütüphaneye yeni gelen kaynaklar öğrencilere, öğretmenlere ve velilere web sayfası üzerinden ve diğer yollarla güncel olarak duyurulmalıdır.
18. Konu erişiminde analitik yaklaşım (konu-alt konu) benimsenmelidir.
19. Okul kütüphanecisi, kaynakların sağlanması, düzenlenmesi ve erişiminde öğretmenlerle işbirliği yapmalıdır.
20. MEB okul kütüphanelerinde International Bacolaria (Uluslararası Bakolarya) yaklaşımı dikkate alınmalıdır.
21. MARC kataloglarında her kitap için yazılacak özet 520 alanında verilmelidir.
22. Kitapların "içindekiler" bölümü de kataloglarda bilgi erişim unsuru olarak kullanılmalıdır.
23. Okula yeni başlayan öğrenciler için z-kütüphane kullanımı ile ilgili etkin oryantasyon programları gerçekleştirilmelidir.

C- DERME / DERME YÖNETİMİ

1. Her okul kütüphanesinde mutlaka yazılı bir derme yönetim politikası olmalıdır.
2. Bu derme yönetim politikası, Millî Eğitim Bakanlığı Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği gereğince belirlenmiş okul kütüphanecisi, yöneticiler ve öğretmenlerden oluşan bir komisyonla birlikte müfredat, özel ihtiyaçlar, okul

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

çevresinin ilgi alanlarını kapsayacak biçimde hazırlanmalı ve okulun yakın çevresinin çeşitliliğini yansıtmalıdır.

3. Bir z-kütüphanede derme, ulusal ve uluslararası standartlara uygun sayıda (nicelikte) olmalıdır.

4. Z-Kütüphanelerde basılı ve elektronik kaynak çeşitliliği sağlanmalıdır. Kaynak çeşitliliği bilgi okuryazarlığı programlarını destekleyecek nicelik ve nitelikte olmalıdır.

5. Z-Kütüphaneye materyal seçimi ile ilgili olarak; konusunda yetkin, yansız, amacı belirgin, amacıyla kapsamı bütünleşmiş, hitap ettiği grupla ilgili konuları işleyen, güncel, ilginç, estetik değerlere sahip, fiziksel özellikleri beklentileri karşılayan, z-kütüphane dermesi ile bütünleşebilecek, maliyeti bütçeye uygun görülen bilgi kaynaklarının sağlanması gerekir.

6. Öğrenci başına düşen kitap ve e-kitap adedi 15 ila 20 kitap arasında olmalı ve her yıl dermeye %10-20 oranında materyal eklenmelidir.

7. Z-Kütüphane dermeleri güncel nitelikte olmalıdır.

8. Ayıklama çerçevesinde aşırı kullanımdan dolayı yıpranan, bilimsel değeri kalmayan ve güncelliğini kaybeden, uygunluk kararları kaldırılan, dergiler için iki yıllık süreyi tamamlayan (kütüphane politikasına göre süre değişebilir) yayınlar dermeden çıkarılmalıdır.

9. Z-Kütüphanelerinin dermesinin oluşturulmasında kütüphaneci, öğretmenler ve okul aile birliğinin görüşleri birlikte değerlendirilmelidir.

10. Z-Kütüphane, öğretmenlerin de bilgi gereksinimlerini karşılayacak nitelikte derme geliştirilmelidir.

11. Z-kütüphaneye kütüphanecilerin mesleki gelişimlerini destekleyecek yayınlar da sağlanmalıdır.

12. Oyun setleri ve kitleri çocuğun yaşına ve gelişimine aykırı olmadığı sürece z-kütüphanelerde materyal olarak bulundurulabilmelidir.

13. Z-Kütüphanelerdeki bilgi kaynakları okuldaki laboratuvar çalışmalarını destekleyecek nitelikte olmalı ve kütüphaneci laboratuvar öğretmenleriyle de işbirliği içinde bulunmalıdır.

14. Dermede tüm çocukların ilgisini çekebilecek popüler eserlere de yer verilmelidir.

15. Dermede öğretmen, öğrenci ve velilerin zevk için okuma gereksinimlerini karşılayacak eserlere de yer verilmelidir.

16. Z-Kütüphanelere bilgi kaynaklarının temin edilmesi okul yönetimi ve okul aile birliğince sağlanmalıdır.

17. Derme geliştirme politikasında bağış ve değişim yollarıyla sağlanacak bilgi kaynakları için seçme ve kabul etme ölçütleri geliştirilmelidir.
18. Derme geliştirme politikasında eğitim programlarında ihtiyaç duyulan farklı dillerden kaynaklara da yer verilmelidir.
19. Okul kütüphanelerine alınacak bilgi kaynakları öğretim kademesinin düzeyine uygun olmalıdır.
20. Okul kütüphanelerine alınacak oyun kiti ve setleri kütüphaneci tarafından mesleki ölçütlere göre seçilmelidir.
21. Öğretmenler ve kütüphaneciler çocuk-gençlik edebiyatı konusundaki yayınları yakından izlemelidirler.
22. Derme engelli grupların gereksinimlerine cevap verebilecek nitelikte olmalıdır.
23. Okul kütüphaneleri derme geliştirme çalışmalarında halk kütüphaneleriyle işbirliği yapmalıdır.
24. Okul kütüphanesi dermelerinde kültürel değerlerimizi yansıtan materyallere de yer verilmelidir.
25. Her okulda okul yöneticisi, öğretmen, kütüphaneci, veli ve öğrenciden oluşan kütüphane komisyonları kurulmalı, gerçekleştirilecek kütüphane işlem ve hizmetleri bu komisyon aracılığıyla planlanmalı ve değerlendirilmelidir.
26. Z-Kütüphanelerde, dermenin kullanım durumuna yönelik olarak belirli aralıklarla değerlendirmeler yapılmalı ve bunlar öğretmenler, öğrenciler ve velilerle paylaşmalıdır.
27. Okul kütüphanelerine sağlanacak kaynaklarda telif hakları gözetilmelidir.

D- OTOMASYON

1. Okul kütüphanesinde işlem ve hizmetler bir otomasyon sistemine dayalı olarak yürütülmelidir. Türkiye'deki bütün okul kütüphanelerde Millî Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği otomasyon sistemi kullanılmalıdır. Bu nedenle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından satın alınan bütünleşik otomasyon ve dijital kütüphane sistemi bütün okullarının ihtiyacını karşılayacak şekilde geliştirilmelidir.
2. Okul kütüphaneleri için geliştirilecek ya da satın alınacak otomasyon sistemi uluslararası standartlara uygun olmalıdır.
3. Otomasyon sistemi tüm basılı ve elektronik kaynaklara ve kaynakların katalog kayıtlarına çevrimiçi erişim olanağı sağlanmalıdır.
4. Kütüphane otomasyon sistemi okul yönetim sistemi ve öğrenci-öğrenme portallarıyla uyumlu olmalıdır.

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

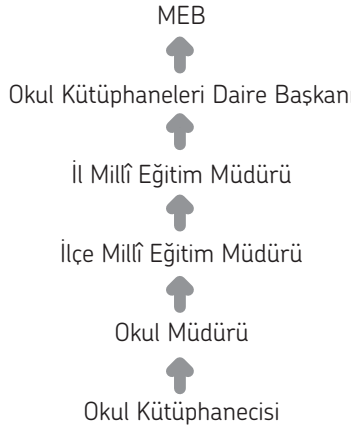
5. Okul kütüphanelerindeki otomasyon sistemleri için destek süreçleri de garanti altına alınmalıdır.
6. Kütüphane otomasyon sisteminin kullanımı konusunda öğrenci, öğretmen ve veliler bilgilendirilmelidir.
7. Okul kütüphanelerindeki otomasyon sistemi, web tabanlı çalışmayı sağlayacak ağ alt yapısına sahip olmalıdır.
8. Kütüphane otomasyon sistemleri tüm kütüphane hizmet ve işlemlerinin (sağlama, düzenleme, erişim, süreli yayınlar, yönetim, istatistik vb.) elektronik ortamda gerçekleştirilmesini sağlayacak modüllerden oluşmalıdır.
9. Okul kütüphanelerindeki otomasyon sistemi veri güvenliğini de sağlamalıdır.
10. Otomasyon sistemi veri değişim protokollerine (Z39.50 gibi) sahip olmalıdır.

E- İNSAN KAYNAKLARI (Personel)

1. Kütüphaneciler idari kadroda değil özel öğretim kurumlarında akademik kadroda, devlet okullarında “Kütüphaneci” unvanı teknik hizmetler sınıfı kadrosunda istihdam edilmelidir.
2. Okul kütüphanelerinde çalıştırılacak kütüphaneci ve diğer personelin sayısı ulusal ve uluslararası standartlara göre belirlenmelidir. Bu sayıların belirlenmesinde okuldaki öğrenci sayısı temel alınmalıdır.
3. Okul kütüphanelerinde çalıştırılacak personel kategorileri belirlenmeli ve tanımlanmalıdır. Bu kategoriler; Kütüphaneci (Bilgi ve Belge Yönetimi (Kütüphanecilik) Bölümü 4 yıllık lisans mezunu); Uzman Kütüphaneci (Yüksek lisans ya da doktora yapmış kütüphaneci) ve Diğer personel ve/veya yardımcı personel biçiminde olmalıdır.
4. Kütüphanelerde çalıştırılacak kütüphaneci ve diğer personelin görev, yetki ve sorumlulukları açıkça belirlenmeli ve bunlar ilgili yönetmelikte yer almalıdır.
5. Özel öğretim kurumlarında çalışan kütüphanecilerin özlük hakları ve ücretleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu “Kütüphaneci” unvanlı kadro düzeyi altında olmamalıdır.
6. Kütüphaneci olmayan personelin işe başlamadan önce ve belirli aralıklarla mesleki eğitim kursları almaları sağlanmalıdır.
7. Kütüphanecilere meslek alanları dışında işler yaptırılmamalıdır.
8. Kütüphanecilerin fazla çalışmaları (mesailer) ücretlendirilmelidir.
9. Kütüphanecilerin mesleki gelişimleri desteklenmeli ve mesleki eğitim etkinliklerine katılmaları teşvik edilmelidir.

F- KULLANICI (Okuyucu) HİZMETLERİ

1. Okul kütüphanecileri, mesleki işlem ve hizmetlerde mesleki etik ilkelere uygun davranılmalı ve bu çerçevede Türk Kütüphaneciler Derneği Mesleki Etik İlkeler Bildirgesi'ni dikkate alınmalıdırlar.
2. Kütüphaneciler, kullanıcılar arasında hizmetlerden yararlanma konusunda hiçbir şekilde ayırım yapmamalıdırlar.
3. Okul kütüphanelerinin kullanıcıları öğrenciler, öğretmenler, veliler, yöneticiler ve diğer görevli personeldir.
4. Okul kütüphanelerinde basılı kaynaklarla verilen geleneksel hizmetlerin yanı sıra yeni bilgi ve iletişim teknolojileri de kullanılarak hizmetler oluşturulmalı ve sunulmalıdır.
5. Kütüphane hizmetlerinin tüm kullanıcı gruplarına çeşitli yollarla tanıtılması sağlanmalıdır. Bu çerçevede özellikle Dünya Çocuk Kitapları Haftası ve Kütüphane Haftası kapsamında okul kütüphanelerinde etkinlikler düzenlenmelidir.
6. Okul kütüphanelerinde ödünç verme hizmetinin artırılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.
7. Okul kütüphanesi hizmetlerinde engelli kullanıcılar mutlaka dikkate alınmalıdır.
8. Okul kütüphaneleri eğitim ve öğretimi destekleyecek etkinliklerin yanı sıra kişisel ve kültürel gelişimlere katkı sunacak etkinlikler de düzenlemelidir.
9. Okul kütüphaneleri, bilgi okuryazarlığı programlarını ve kullanıcı eğitimlerini düzenli ve etkili biçimde gerçekleştirmelidir.
10. Millî Eğitim Bakanlığı kütüphanelerinde kütüphanecinin pozisyonunu gösteren "Organizasyon Şeması" aşağıdaki gibi olmalıdır.

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

11. Okullarda her öğrenci ve öğretmen bilgi okuryazarı olmalı ve bilgi okuryazarlığı bir ders olarak öğrencilere zorunlu tutulmalı, bilgi okuryazarlığı programları uygulanmalı ve uygulamada öğrenci-öğretmen-kütüphaneci işbirliği sağlanmalıdır.
12. Okul kütüphanesi hizmetlerinin yaşam boyu öğrenme ve bağımsız öğrenme kavramlarıyla ilişkilendirilerek organize edilmesi sağlanmalıdır.
13. Millî Eğitim Bakanlığı, bilgi okuryazarlığı program ve projelerini yürütmeye okul kütüphanecileri ve öğretmenlerin yararlanacakları standartlar oluşturmalı ve çalışmalar bu standartlar temelinde yürütmelidir.
14. Bilgi okuryazarlığı programları kullanıcı hizmetlerinin önemli bir parçası olarak kabul edilmelidir.
15. Okullarda kutlanan özel gün ve haftalarda kütüphane hizmetlerinin tanıtımı yapılmalıdır.
16. Okul kütüphanelerinde verilen hizmetler, kullanıcıların kütüphane hizmetlerinden yararlanmalarını destekleyici bir anlayışla yürütülmelidir.
17. Okul kütüphanelerinde hizmetler yenilikçi ve yaratıcı bir anlayışla geliştirilmeli ve gerçekleştirilmelidir.
18. Kullanıcı hizmetlerinde amaç, bu hizmetlerden yararlananların sayısını ve yararlanma durumunu artırmak olmalıdır.
19. Okul kütüphanelerindeki kullanıcı eğitimi; öğrenci ve öğretmenlere yönelik olarak düzenli şekilde gerçekleştirilmelidir.
20. Okul kütüphanecileri, kütüphane kulüplerinin kurulması, işletilmesi çalışmalarında yer almalı ve bu çalışmaları desteklemelidir.
21. Okul kütüphanelerinde kullanıcı hizmetlerinde ayırtma (rezerv) hizmetleri de dikkate alınmalı ve geliştirilmelidir.
22. Öğrencilerde akademik dürüstlük kavramının geliştirilmesinde kütüphaneci-öğretmen-yönetici iş birliği yapılmalıdır.
23. Okul kütüphanesi, öğretmenlerin de akademik çalışmalarını ve eğitim faaliyetlerini destekleyecek hizmetler vermelidir.

G- OKUL KÜTÜPHANELERİNDE STRATEJİK PLANLAMA VE DEĞERLENDİRME

1. Millî Eğitim Bakanlığı, okul kütüphaneleriyle ilgili ulusal düzeyde planlar yapmalıdır.
2. Okul kütüphanelerinin hazırladığı planlar; somut, ölçülebilir, fonksiyonel, ve uygulanabilir olmalıdır.

3. Okul kütüphanelerinde kısa, orta ve uzun vadeli planlar kütüphaneci-öğretmen-yönetici-veli-öğrenci-okul aile birliğinin iş birliğiyle hazırlanmalıdır.
4. Okul kütüphaneleri tarafından hazırlanacak hizmet planlarında, yerel koşullar dikkate alınmalıdır.
5. Hazırlanan planlar, ilgili yılın sonunda gerçekleşme durumları açısından değerlendirilmelidir.
6. Okul kütüphaneleri için planlar “Kütüphane Komisyonu” tarafından hazırlanmalı ve okul yönetimince desteklenmeli ve onaylanmalıdır.
7. Millî Eğitim Bakanlığı okul kütüphanelerine plan hazırlama ve değerlendirme konusunda yol gösterecek rehber hazırlamalıdır.
8. Okul kütüphanelerinin hazırlayacağı planlar tüm işlem ve hizmetleri içermelidir.
9. Planlama ve değerlendirme zamanları yönetmelikle belirlenmelidir. Bu planların ve değerlendirmelerin yıllık olması tercih edilmelidir.
10. Okul kütüphanecileri hazırlayacakları planlarda ulusal planlardaki yaklaşım ve kavramlardan yararlanmalı ve onlara ters düşmemelidir.
11. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Bakanlık düzeyinde hazırlamakta olduğu 2015-2019 stratejik planında ve daha sonra hazırlanacak planlarda okul kütüphanelerine ilişkin konular da yer almalıdır.
12. Okul kütüphanecileri, hazırlayacakları planları ve değerlendirme raporlarını somut verilere dayandırmalıdır.
13. Okul kütüphaneleri, planlarını ve değerlendirme raporlarını öğretmenler, öğrenciler ve velilerle de elektronik ortamlar kanalıyla ve diğer biçimlerde paylaşmalıdır.
14. Millî Eğitim Bakanlığı'nın stratejik planlarında, taşınabilir eğitimde yer alan ve kütüphane hizmetlerinden yararlanamayan öğrenciler için bu olanağın sağlanması konusu göz önünde bulundurulmalıdır.
15. Okul kütüphanesinin performans ve değerlendirme ölçütleri belirlenmelidir.

IV. ÇALIŞMA GRUBU: DİJİTAL KÜTÜPHANELER ve VERİ BANKALARI

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, bilgi kaynaklarının ve hizmetlerinin sunuluş biçimlerini değiştirmiştir. Özellikle basılı bilgi kaynaklarının dijital ortamlara aktarılması, bilgi kaynaklarının dijital ortamlarda üretilmeye başlanması ve bu kaynakların web üzerinden yeni araç ve yöntemlerle bireylerin erişimine ve hizmetine sunulması “dijital kütüphane” kavramını ortaya çıkarmıştır.

Dijital kütüphaneler, koleksiyon yönetimi bağlamında uluslararası standartlara göre oluşturulan, toplanan ve yönetilen, tutarlı ve sürdürülebilir bir şekilde erişime sunulan, kullanıcıların bilgi kaynaklarından yararlanmasına olanak veren hizmetleri destekleyen belli bir niteliğe sahip dijital nesnelerin çevrimiçi koleksiyonudur.

Dijital kütüphanelerin özellikleri:

- Dijital bilgi kaynakları çok çeşitlidir.
 - Fiziksel sınırları ortadan kaldırmaktadır. Dünyanın farklı bölgelerindeki kullanıcılar bilgi kaynaklarına ulaşabilmektedir.
 - Kullanıcılar, dijital kütüphaneler tarafından sağlanan olanaklarla kendi kişisel koleksiyonlarını oluşturabilmektedir.
 - Sayısız bilgi kaynağına ve içeriğe erişim sağlamaktadır.
 - Aynı bilgi kaynağı aynı zaman diliminde pek çok kullanıcı tarafından kullanılabilen ve paylaşılabilir.
 - Kullanım ve mülkiyet unsurlarını içermektedir.
 - Koleksiyon geliştirme, potansiyel fayda ve uygun filtreleme mekanizmalarına dayalıdır.
 - Çok dilli bir içeriği yönetebilme becerisine sahiptir.
 - Daha etkili bir şekilde bilgiyi arama ve bilgiye ulaşma imkânı sağlamaktadır.
 - Dijital kaynaklar farklı bireyler tarafından farklı şekillerde değerlendirilebilir ve kullanılabilirler.
 - Zaman, mekân ve dil engelini ortadan kaldırmaktadır.
- Kütüphanelerin dijital koleksiyonlarındaki bilgi kaynakları arasında;
- Geleneksel kitap özelliklerinden ve dijital teknolojilerden yararlanılarak hazırlanan, çeşitli dijital aygıtlar aracılığıyla görüntülenebilen, bir kitap veya kitap koleksiyonu içerisinde bilgi aramaya olanak veren, çoklu ortam verilerini içeren ve diğer elektronik kaynaklarla bağlantı kurulmasını destekleyen dijital formda sunulmuş “elektronik kitaplar”;

- Web, e-posta veya İnternet üzerinde kullanılan bir araç yardımıyla erişilebilen basılı bir derginin dijital versiyonu veya elektronik bir yayın olarak üretilmiş dergiler olarak tanımlanan “elektronik dergiler”;
- Genellikle taranarak basılı formattan makinece okunabilir formata çevirilen, dijital formlarda düzenlenen yüksek lisans ve doktora tezleri olarak bilinen “elektronik tezler”;
- Herhangi bir konuda bilgilenmek için güvenilir bilgileri Web ortamında sunan sözlük, ansiklopedi, el kitabı, biyografi, almanak, rehber, yıllık, coğrafi kaynak, bibliyografya, indeks, katalog ve abstrakt gibi danışma kaynakları olarak nitelendirilen “elektronik danışma kaynakları”;
- Bir kitabın çoğunlukla uzman bireyler tarafından yüksek sesle okunarak dijital ortamlara kaydedilmesi ile oluşturulan “sesli kitaplar”;
- Araştırma, öğretim ve diğer amaçlar için herhangi bir lisans sınırlaması bulunmadan ücretsiz olarak sunulan hakemli dergi makaleleri, konferans bildirimleri, proje raporları, tezler, çalışma raporları ve ders notları gibi bilgi kaynakları olarak adlandırılan “açık erişim kaynakları”
- Dosyalar, resimler, grafikler, sesler ve videolarla bağlantı kurulmasını sağlayan ve HTML ile düzenlenen dokümanları ifade eden “web sayfaları” yer almaktadır.
- Ayrıca, sosyal ağlar, vikiler, bloglar ve çoklu ortam paylaşım siteleri gibi ikinci nesil Web uygulamaları da kullanıcıların kolaylıkla erişebilecekleri ve kullanabilecekleri bilgi kaynakları arasında bulunmaktadır.

Mevcut Durum ve Sorunlar

- Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde uluslararası standartlara göre tasarlanmış dijital kütüphane bulunmamaktadır.
- Elde bulunan dijital kaynaklar erişim bağlamında yönetilememektedir.
- Dijital bilgi kaynaklarına yönelik olarak bilgi hizmetleri sunulmamaktadır.
- Tüm bu işlemleri gerçekleştirecek kütüphaneciler bulunmamakta, görevli öğretmenler bu işlemlere yönelik sorunlar yaşamaktadır.
- Fatih Projesi ve Z-Kütüphane çalışmaları kapsamında yeterli düzeyde dijital içerik bulunmamaktadır.
- Bakanlık bünyesinde dijitalleştirme çalışmaları gerçekleştirilmeye başlanmıştır.
- Bütünleşik kütüphane otomasyon sistemi sağlama ve değerlendirme ile bilgi kaynaklarını tanımlama (kataloglaması ve sınıflanması) çalışmaları Bakanlık bünyesinde sürdürülmektedir.

◆ Okuma Kültürü ve Z- Kütüphane Çalıştay Sonuç Raporu

- Türkiye genelinde kütüphaneler için bütünleşik kütüphane otomasyon sistemleri bulunmamaktadır.
- Dijital bilgi kaynaklarına yönelik telif hakları ile ilgili yasal düzenlemelerin eksikliği söz konusudur.
- Bilgi kaynaklarının tanımlanması ve erişime sunulmasında sorunlar yaşanmaktadır.
- Raporlama, istatistik alma konusunda büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Kayıtlar defterlerde tutulmaktadır.

A- DİJİTALLEŞTİRME ve DİJİTAL İÇERİKLER / BİLGİ KAYNAKLARI

1. Bilgi kaynaklarının tüm türlerine (kitap, dergi, multimedya olanaklar sunan bilgi kaynakları, sosyal medya gibi) yönelik olarak dijital içerikler/bilgi kaynakları oluşturulmalıdır.
2. Dijital içerikler/bilgi kaynakları, uzman kişiler ve kurumlar tarafından (akademisyenler, yazarlar, yayıncılar, kütüphaneciler, öğretmenler) bir plan dâhilinde geliştirilmelidir.
3. Dijital içerikler/bilgi kaynakları, kullanıcı (öğrenci) özellikleri ve beklentileri dikkate alınarak hazırlanmalıdır.
4. Dijital içerikler/bilgi kaynaklarının oluşturulması için uluslararası standartlar dikkate alınmalıdır. Bu standartlara uygunluk gözetilmelidir.
5. Dijital içerik/bilgi kaynakları yayıncılar tarafından üretilmelidir.
6. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliği içinde hareket etmelidir.
7. Dijitalleştirme kapsamında alt yapı yatırımı gerçekleştirilmelidir.
8. Dijitalleştirme uygulamaları, bütünleşik kütüphane otomasyon sistemleri temelli olmalıdır. Bu sistemlerin verimliliği sağlanmalıdır.
9. Dijitalleştirme çalışmalarında proje merkezli yaklaşım benimsenmelidir.
10. Dijitalleştirme uygulamaları için uygun araç ve gereçler (tarayıcılar vb.) seçilmelidir.
11. Bilgi kaynakları dijitalleştirilirken, seçme ve değerlendirme politikaları oluşturulmalıdır. Bütün kaynakların dijitalleştirilmesi yerine, gerekli görülen bilgi kaynakları belirlenmelidir. Seçim ve eleme işlemleri yapılmalıdır.
12. Telif haklarında sorun olmayan bilgi kaynakları, dijital kütüphaneye içerik olarak kazandırılmalıdır. İkinci basım yapma ihtimali olmayan bilgi kaynakları yayınevleri ile anlaşma yoluna giderek ve dijitalleştirilerek dijital kütüphaneye aktarılmalıdır.

13. Dijitalleştirme yapılırken fiziksel dermeler yok edilmemeli ve korunmalıdır.

B- DİJİTAL BİLGİ HİZMETLERİ

1. Dijital içeriklerin/bilgi kaynaklarının ve kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesi için iyi bir planlama, düzenleme, örgütlenme ve denetleme mekanizması geliştirilmelidir.
2. Koleksiyon geliştirme ve yönetme çalışmaları yürütülmelidir. Her türlü dijital içeriği rastgele sunmak yerine, yönlendirmeler yapılmalı, hedef kitlenin özelliklerine dikkat ederek gruplandırılmalı ve farklı arayüz tasarımları hazırlanarak sunulmalıdır.
3. Koleksiyon dengesi, seçim ve değerlendirme işlemlerini yapacak kişiler (öğretmen ve kütüphaneci) tarafından tüm konuları/dersleri/egitim programını kapsayacak şekilde sağlanmalıdır.
4. Dijital kütüphane koleksiyonları güncel olmalıdır. Öğrenciler farklı basımlara da erişebilme olanağına sahip olmalıdır.
5. Diğer bakanlıklar, kurum/kuruluşlar tarafından oluşturulan dijital içerikler/ bilgi kaynakları koleksiyonun yapısını ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde dijital kütüphaneye eklenmelidir.
6. Bütünleşik bir yapıda portaller oluşturulmalıdır.
7. Kullanıcı merkezli yaklaşım benimsenmeli, kullanıcıların beklentileri ve yaş grubu özelliklerine göre hizmetler tasarlanmalıdır.
8. Dijital bilgi kaynakları ile ilgili karar verme sürecinde öğrenciler tek başına bırakılmamalıdır.
9. Öğrencilerin neden dijital kütüphaneleri kullanmadıkları sorusu sorulmalı, kendilerini dijital ortamlara veya kütüphanelere ait hissedip hissetmedikleri sorgulanmalı, bu ortamlara yönelik olarak ne yapacaklarını bilip bilmedikleri iyi bir biçimde analiz edilmeli ve buna yönelik stratejiler geliştirilmelidir.
10. Dijital kaynakları ödünç verilebilecek bir yapı oluşturulmalıdır.
11. Dijital kütüphane ve hizmetlerin geliştirilmesi sürecinde okullar ve bireyler arası farklılıklar göz önüne alınmalıdır.
12. Dijital koleksiyonlar oluşturulmasında yerel koleksiyonlar, öğrenciler ve öğretmenler tarafından hazırlanan çalışmalar göz ardı edilmemelidir.
13. Dijital kütüphanenin seçilmesine, düzenlenmesine, hizmete sunulmasına ve kullanılmasına yönelik politikalar geliştirilmelidir.
14. Dijital kütüphane, engelli bireyleri de kapsayacak şekilde tasarlanmalıdır.

15. Dijital kütüphane koleksiyonun geliştirilmesinde sansür uygulanmamalıdır.

16. Dijital koleksiyon geliştirilmesi için yapılacak çalışmalarda bilgi kaynakları maliyetinin düşüklüğü yerine nitelik unsuru ön planda olmalıdır.

17. Bağış yöntemi ile dijital koleksiyonun geliştirilmesi durumunda bir politika geliştirilmeli, rastgele bütün bilgi kaynakları koleksiyona dâhil edilmemelidir.

C- TEKNOLOJİK ALT YAPI / DİJİTAL BİLGİ KAYNAKLARININ TANIMLANMASI VE ERİŞİME SUNULMASI

1. Dijital kütüphanenin teknolojik yapılandırılmasında, bilgi güvenliği, gizlilik, bütünlük, erişilebilirlik, okunabilirlik ve özgünlük unsurları dikkate alınmalıdır.

2. Sistem bakımı, içeriklerin bütünlüklerinin kontrolü, donanım yükseltme, yazılım güncelleme, donanım güncelleme, çalışanları örgütleme ve format değiştirme gereklilikleri bir plan dâhilinde ve belirli sürelerde gerçekleştirilmelidir.

3. Risk yönetimi (alt yapı, teknik eskime, dosya-veri kaybı vs), varlık yönetimi, koruma yönetimi, üstveri yönetimi, depolama yönetimi, sistem yönetimi, hak yönetimi gerçekleştirilmelidir.

4. Türkiye'nin internet alt yapısının her yerde aynı olmadığı göz önüne alınarak, sunucularının coğrafi açıdan farklı yerlerde konumlandırılması gereklidir.

5. Siber saldırılara uğrama ve içeriğin zarar görmesi durumunda sistemin kendisini onarabilecek şekilde yapılandırılması gereklidir.

6. Dijital kütüphanelerin tüm Türkiye'de hizmete sunulabilmesi için güçlü bir sunucu alt yapısının temin edilmesi gereklidir.

7. Dijitalleştirme çalışmaları bütünlük kütüphane otomasyon sistemleriyle bütünlükleştirilmelidir.

8. Kütüphane katalogları erişilebilir ve işlevsel bir biçimde sunulmalıdır.

9. Dijital bilgi kaynakları uluslararası standartlar kullanılarak tanımlanmalı (kataloglama ve sınıflama) ve ulusal/uluslararası diğer sistemlerle bütünlükleştirilmelidir.

10. Bilgi kaynaklarının kontrolü, envanter işlemlerinin gerçekleştirilmesi için teknoloji odaklı çözümler (RFID gibi) aranmalıdır.

11. Dijital içerikler/bilgi kaynaklarına erişebilmek ve bunları paylaşabilmek için tanımlamada standartlaşma sağlanmalıdır. Bu açıdan uluslararası üstveri standartları (MARC, EAD, vb.) kullanılmalıdır.

ZENGİNLEŞTİRİLMİŞ KÜTÜPHANELER (Z-KÜTÜPHANE) ETKİ ANALİZ ARAŞTIRMASI

KISA ÖZET

KISALTMALAR:

AASL: American Association of School Librarians (*Amerika Okul Kütüphaneleri Derneği*)

ALA: American Library Association (*Amerika Kütüphaneler Birliği*)

ASLA: Australian School and Library Association (*Avustralya Okul ve Kütüphane Derneği*)

IFLA: International Federation of Library Associations and Institutions (*Uluslar Arası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu*)

LIC: Learning, Information and Communication Centre (*Öğrenme, Bilgi ve İletişim Merkezi*)

OFSTED: Office for Standards in Education, Children's Services and Skills (*Eğitimde, Çocuk Hizmetlerinde ve Becerilerinde Standartlar Dairesi*)

SLA: School Library Association (*Okul Kütüphaneciliği Derneği*)

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (*Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü*)

YÖNETİCİ ÖZETİ

Araştırmanın konusu

Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulamaya konan Okullar Hayat Olsun projesi kapsamında ilkokul, ortaokul ve liselerde kurulan Zenginleştirilmiş Kütüphanelerin (Z-kütüphaneler) tasarım, kullanım ve idare yönünden değerlendirilmesini yapmaktadır.

Araştırmanın amacı

Araştırma, z-kütüphaneleri üç boyut (tasarım, kullanım ve idare) içerisinde inceleyerek bu önemli projenin ne ölçüde amacına uygun, yararlı ve işlevsel olarak hayata geçtiğini ölçmeyi; tasarım, kullanım ve idare boyutlarında var olan sorunları tespit etmeyi ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın yöntemi

Araştırma, istatistik ve sosyoloji disiplinlerinin geliştirdiği bilimsel yöntem ve tekniklerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada sahada toplanan verilere ek olarak, kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, Türkiye’de 1950’li yılların sonunda gelişmeye başlayan okul kütüphaneciliğinin kısa tarihçesi verilmiş; bu kısa tarihçe içerisinde yıllara göre okul kütüphaneciliği alanında yaşanan sorunların yıllara göre listelenmesi gerçekleştirilmiş; farklı ülkelerdeki okul-kütüphanesi uygulamaları analiz edilmiş ve başarılı-başarısız örnekler incelenerek z-kütüphaneler için bunlardan öneriler çıkarılmıştır. Araştırmada, nitel araştırma teknikleri ve nicel araştırma teknikleri karma biçimde kullanılmıştır. Nicel veri toplama yöntemlerinden yüz yüze anket yöntemi; nitel veri toplama yöntemlerinden ise yüz yüze derinlemesine mülâkat ve görüntüleme yöntemleri kullanılmıştır.

Veri toplamak amacıyla araştırmaya özgü olarak geliştirilen 5 veri toplama aracının yanı sıra görüntüleme teknolojilerinden de yararlanılmıştır. Araştırmanın veri toplama araçları şunlardır:

- Öğretmen/idareci nitel veri toplama formu (derinlemesine mülâkat formu)
- Öğretmen/idareci nicel veri toplama formu (tam yapılandırılmış yüz yüze anket formu)
- Öğrenci nitel veri toplama formu (derinlemesine mülâkat formu)
- Öğrenci nicel veri toplama formu (tam yapılandırılmış yüz yüze anket formu)
- Gözlem formu
- Fotoğraf makinası/kamera

Araştırmanın Örneklemi

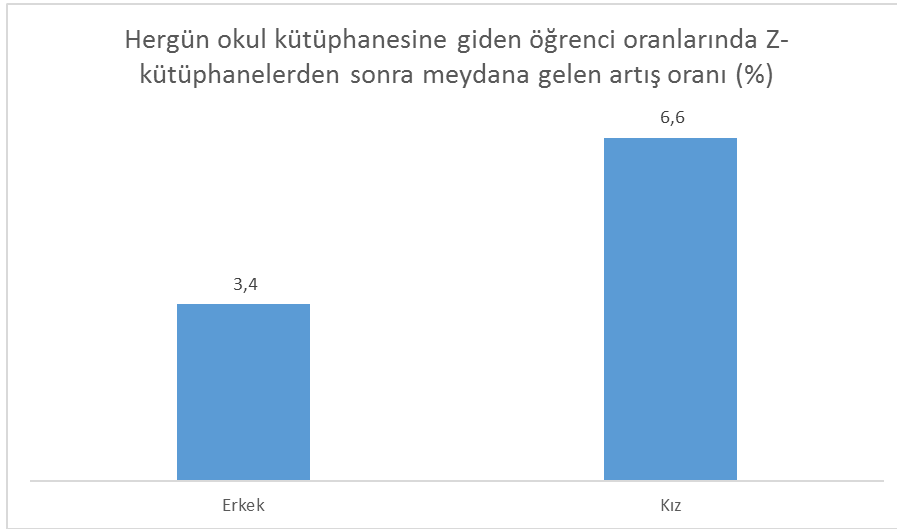
Araştırmanın evreni, Türkiye genelindeki tüm z-kütüphanelerdir. 2014 yılı Ekim ayı itibariyle Milli Eğitim Bakanlığı kayıtlarından Türkiye genelinde 207 farklı okulda z-kütüphanenin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında bu 207 okulun tamamı ziyaret edilmiş önceden hazırlanan veri toplama araçları belirli sayılarda uygulanarak veriler toplanmıştır. Bu 207 okuldan 48'inde (MEB verilerine göre z-kütüphane bulunması gerekirken) z-kütüphane bulunmadığı tespit edilmiştir. Veri toplama araçlarının kullanımının dağılımı şöyledir: 12 ildeki 24 okulda, yukarıda sayılan 6 veri toplama araçlarının tamamı kullanılmıştır. Toplam 157 okulda gözlem formu ve görüntüleme teknolojisi kullanılmıştır. 207 okulun içinden il dağılımları dikkate alınarak 130 okulda (gidilen her okulda ortalama 18-25 arasında öğrenci) toplam 2629 öğrenciye ve 641 öğretmene (her okulda ortalama 3 ile 6 arasında öğretmen/yönetici) nicel anket formu uygulanmıştır.

Toplanan veriler sınıflandırılmış ve nicel veriler SPSS programı aracılığıyla istatistiksel analizlerle incelenmiş ve raporlanmıştır. Nitel veriler (mülâkat formları, gözlem formları ve görüntüler) ise alanında uzman akademisyen tarafından incelenerek raporlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın kullandığı veri toplama araçlarının çeşitliliğine bağlı olarak ortaya çıkan veriler de çok boyutludur. Araştırma kapsamında ön plana çıkan başlıca veriler şöyle özetlenebilir:

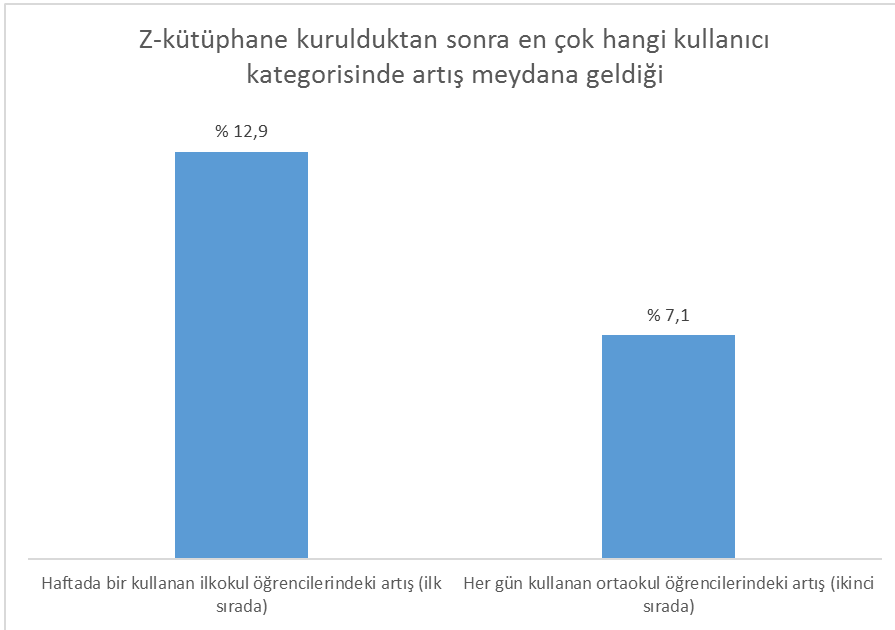
- Öğrenciler arasında her gün okul kütüphanelerini kullananların oranında, z-kütüphanelerle birlikte artış meydana gelmiştir. Başka bir deyişle, okul kütüphanesine hiç bir zaman gitmeyen öğrenci oranında önemli bir azalma (% 7,2) kaydedilmiştir. Her gün okul kütüphanesine giden kız öğrencilerin oranındaki artış oranı (%6,6) erkek öğrencilerin her gün kullanımındaki artıştan (%3,4) yaklaşık iki kat daha fazladır (Bkz. **Tablo1**). Okul kütüphanesini hiç bir zaman kullanmayanların her iki cinsiyette de eşit oranda (kız %7,3; erkek %7,2) azaldığını görüyoruz. Bu azalmaya rağmen okul kütüphanesine hiç bir zaman gitmeyen erkek öğrencilerin oranının kız öğrencilerden daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo1. Okul kütüphanesine her gün giden öğrenci sayısında z-kütüphanelerden sonra meydana gelen artışların cinsiyete göre dağılımları

Kütüphane kullanım sıklığında z-kütüphanelerden sonra meydana gelen artışın okul düzeylerine göre nasıl gerçekleştiğine baktığımızda en fazla artışın, z-kütüphaneleri haftada bir kullanan ilkokul öğrencilerinde meydana geldiğini görmekteyiz (bu kategorideki toplam artış oranı %12,9

olarak tespit edilmiştir). İkinci sırada en fazla artış, ortaokullarda her gün kütüphaneye giden öğrencilerin oranında meydana gelmiştir (bu kategoride % 7,1'lik bir artış olmuştur. Bkz. **Tablo2**). Hiçbir zaman kütüphaneye gitmeyen öğrencilerin oranındaki azalmaya baktığımızda, bu kategorideki en fazla azalma oranı ilkokul öğrencilerinde gözlenmiştir (%14,6). İkinci olarak ortaokul öğrencileri arasında (%6,2 oranında) ve üçüncü sırada lise öğrencileri arasında (%4,9 oranında) hiçbir zaman okul kütüphanesine gitmeyen öğrencilerin sayısında z-kütüphanelerden sonra azalma meydana gelmiştir. Toplamda okul kütüphanelerine hiçbir zaman gitmeyen öğrencilerin en büyük oranda (%25,1) lise öğrencileri arasında olduğu görülmektedir. Z-kütüphanelere rağmen hiçbir zaman okul kütüphanesine gitmeyen öğrencilerin en az oranda olduğu düzey ise ilkokullardır. Sonuç olarak z-kütüphanelerin kütüphane kullanım sıklığını artırma yönünde en fazla etkisinin ilkokul öğrencileri üzerinde; en az etkinin ise lise öğrencileri üzerinde meydana geldiğini söyleyebiliriz.

Tablo2. Z-kütüphaneler kurulduktan sonra en çok hangi okuyucu kategorisinde artış meydana geldiği

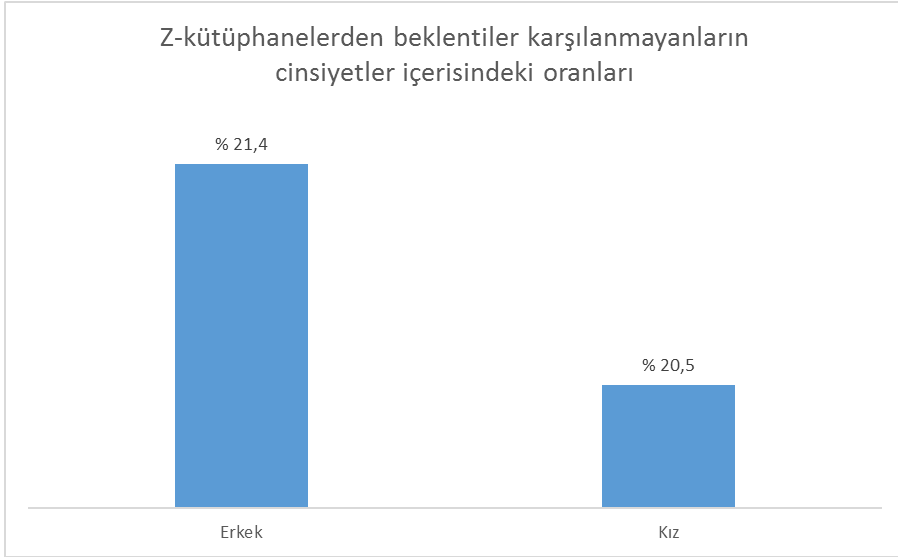
◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

- Kız öğrencilerin z-kütüphaneleri kitap okuma amacıyla kullanma oranları (%70,5) erkek öğrencilerin oranından (%57,2) daha fazladır (bkz. **Tablo 3**). Diğer verilerle birleştirdiğimizde ortaya şu sonuç çıkmaktadır: Erkek öğrenciler okul kütüphanelerini kız öğrencilere kıyasla daha fazla sosyal amaçlarla ve eğlence amaçlarıyla kullanmaya eğilimlidir.

Tablo3. Z-kütüphanelerden kitap okumak amacıyla yararlanan öğrencilerin cinsiyetler içerisindeki oranları

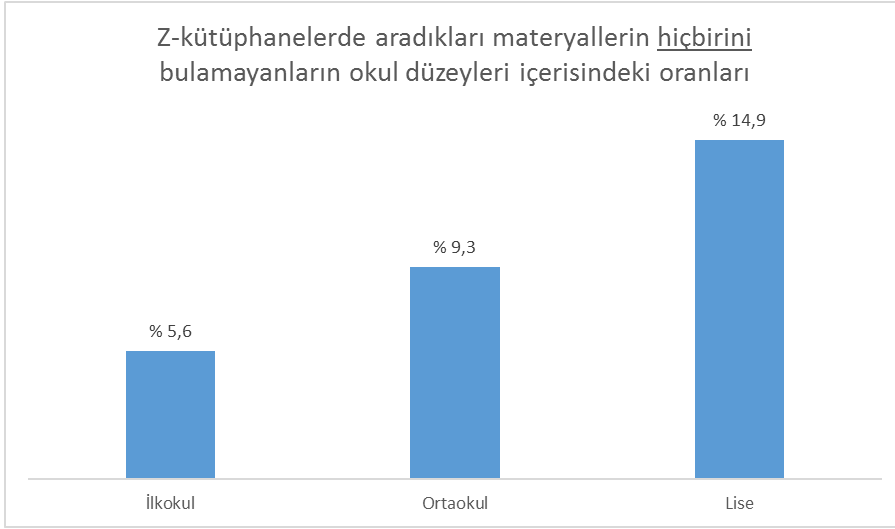
- Z-kütüphanelerin öğrencilerin beklentilerini yaklaşık olarak % 80 oranında karşıladığı saptanmıştır. Tersinden bakarsak, beklentisi karşılanmayan öğrencilerin oranı % 20 civarındadır. Beklentisi karşılanmayan erkeklerin oranının % 21,4; kızların oranının ise % 20,5 olduğu ama bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır (Bkz. **Tablo4**).

Tablo4. Z-kütüphanelerden beklentileri karşılanmayan öğrencilerin cinsiyetler içerisindeki oranları

- İlkokul düzeyindeki öğrencilerin % 5,6'sı; ortaokul düzeyindeki öğrencilerin % 9,3'ü ve lise düzeyindeki öğrencilerin %14,9'u z-kütüphanelerde aradıkları materyallerin hiç birini bulamadıklarını dile getirmişlerdir (Bkz. **Tablo 5**). Z-kütüphanelerde aradıkları materyallerin çok azını bulabildiklerini dile getiren öğrencilerin oranları ise ilkokullarda % 16,5; ortaokullarda % 20,9 ve liselerde 26,6'dır. Bu oranlar yüksektir ve z-kütüphanelerin koleksiyonlarının (öğrenci talepleri ve müfredat doğrultusunda) genişletilmesiyle zaman içerisinde düşmesi beklenebilir.

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

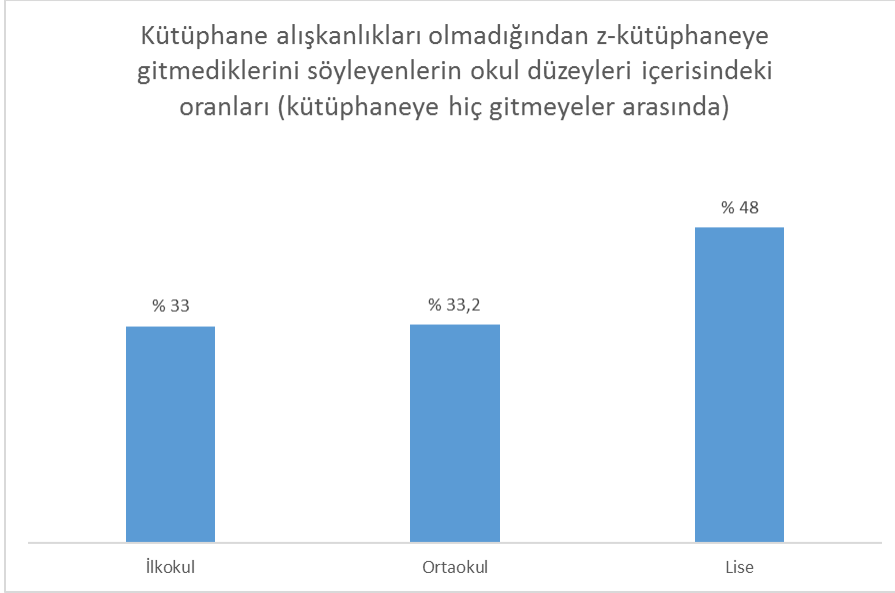

Tablo5. Z-kütüphanelerde aradıkları materyallerin hiçbirini bulamayanların okul düzeyleri içerisindeki oranları

• Hiç kütüphaneye gitmeyen öğrencilerin kütüphaneye gitmeme nedenleri sorulduğunda en fazla işaret edilen neden alışkanlıklarının olmamasıdır (Lise öğrencileri arasında hiç kütüphaneye gitmeyenlerin % 48’i; ortaokul öğrencilerinin % 33,2’si ve ilkokul öğrencilerinin % 33’ü bu nedene işaret etmişlerdir. Bkz. **Tablo6**). İlkokul öğrencilerinin önemli bir kısmı (%16,7) “nasıl yararlanacaklarını bilmedikleri için” kütüphaneye gitmediklerini belirtmişlerdir. Lise öğrencileri arasında ön plana çıkan neden “ihtiyaç hissetmiyorum” (%23,9). Bu tablodan ortaya çıkan iki şeye dikkat çekmek gerekir: Birincisi, ilkokul öğrencilerinin z-kütüphanelerden yararlanmak istemelerine rağmen nasıl yararlanacaklarını bilmemelerinden ötürü kütüphaneye gitmedikleri. İkincisi, lise öğrencilerinin “ihtiyaç hissetmiyorum” ve “alışkanlığım olmadığı için gitmiyorum” (ikisinin toplamı % 72 civarında) gibi çözülebilir ama yüksek oranda öne sürülen nedenlerle z-kütüphanelere gitmiyor oluşudur.

• Z-kütüphaneler renk ve tasarımlarıyla sıra dışı özellikler taşımakta ve geleneksel, resmi kurum atmosferini aşmayı hedeflemektedirler. Bu nedenle öğrencilerin renk ve tasarımları ne ölçüde beğendiklerini görmek önemlidir. Araştırmanın ortaya çıkardığı verilerden biri, Z-kütüphanelerin renk ve tasarımlarına dair öğrenci görüşlerinin okul düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı derecede değiştiğidir. Z-kütüphanelerin renk ve tasarımlarını beğenmeyenlerin oranları şöyledir: Lise düzeyinde % 36,6; ortaokul düzeyinde % 27,2 ve ilkokul düzeyinde %

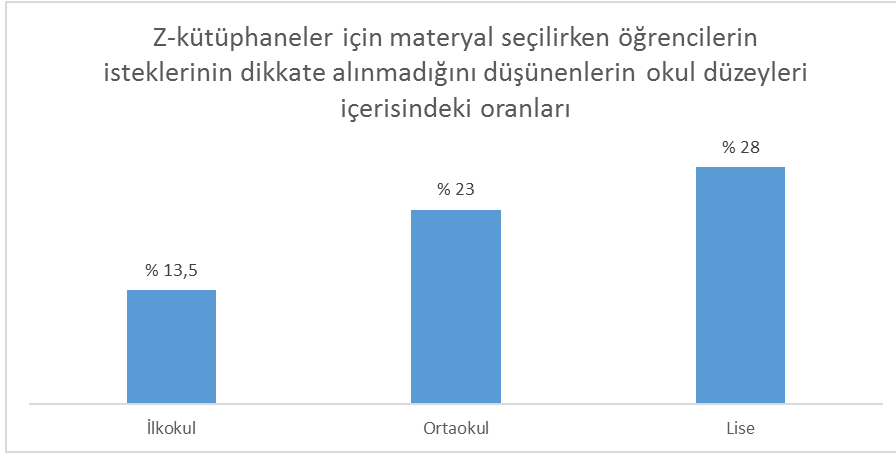
11,7 (Bkz. **Tablo9**). Ayrıca, araştırmanın ortaya koyduğu diğer veriler göstermektedir ki Z-kütüphanelerin tasarım ve renklerinin beğenilip beğenilmemesi ile ilgili olarak bölüm türleri değil okul düzeyleri etkilidir. Başka bir deyişle sözel, sayısal veya Türkçe-matematik bölümleri arasında Z-kütüphanelerin renk ve tasarımlarını beğenip beğenmeme bakımından anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir.

Tablo6. Z-kütüphaneyi hiç kullanmayan öğrenciler arasında “kütüphane alışkanlığım olmadığı için hiç kullanmıyorum” diyenlerin okul düzeylerine göre oranları

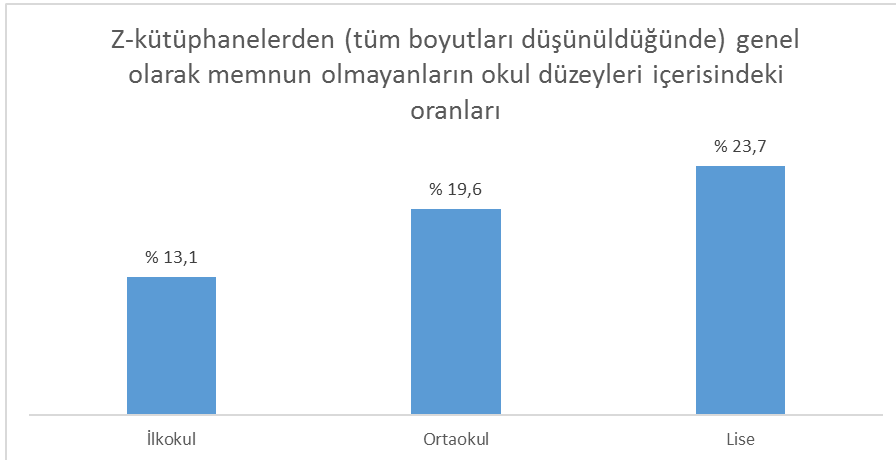
- Öğrencilerin önemli bir kesimi, Z-kütüphanelere materyal seçilirken öğrencilerin isteklerinin dikkate alınmadığı kanaatindedir. İlkokul öğrencilerinin % 13,5’i; ortaokul öğrencilerinin % 23’ü ve lise öğrencilerinin % 28’i, Z-kütüphanelere materyal seçiminde öğrenci isteklerine gereken önemin verilmediğini düşünmektedirler (Bkz. **Tablo7**).

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

Tablo7. Z-kütüphane koleksiyonları oluşturulurken öğrencilerin isteklerinin dikkate alınmadığını düşünen öğrencilerin okul düzeyleri içerisindeki dağılımları.

- Z-kütüphaneleri tüm boyutlarıyla bir defada değerlendirmelerini sağlamak için öğrencilere “Z-kütüphane hizmetlerinden gelen olarak memnun musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya en yüksek oranda (%23,7) lise seviyesindeki öğrencilerden; ikinci sırada ortaokul seviyesindeki öğrencilerden (%19,6) ve son sırada ilkokul düzeyindeki öğrencilerden (%13,1) “hayır” cevabı gelmiştir (bkz. **Tablo8**). Okul seviyelerine göre verilen cevaplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu Ki-kare testi ortaya çıkarmıştır ($p=0,00<0,05$).

Tablo8. Z-kütüphanelerden genel olarak memnun olmayanları okul düzeyleri içerisindeki oranları.

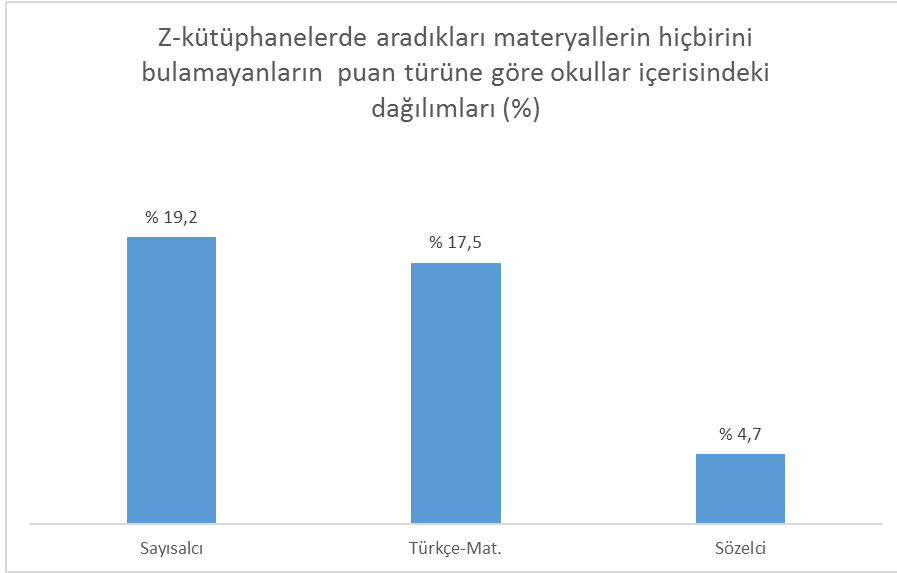
- Genel olarak her açıdan ilkökul öğrencileri Z-kütüphanelerden en fazla memnun olan; Z-kütüphanelerin etkisini en fazla hisseden kesimdir. Z-kütüphanelerden en az memnun olan ve etkilerini en az hisseden kesim ise lise öğrencileridir.

Tablo9. Z-kütüphanelerin renk ve tasarımlarını beğenmeyenlerin okul düzeyleri içerisindeki oranları

- Öğrencilerin, Z-kütüphanelerde aradıkları ve ihtiyaç duydukları kaynakları ne ölçüde bulabildikleri araştırıldığında, ihtiyaç duydukları kaynakların hiç birini bulamayanların oranının en fazla (% 19,2) sayısalcı; ikinci sırada Türkçe-matematikçi (% 17,5) ve en son sırada sözelci (%4,7) olduğu ortaya çıkmıştır (Bkz. **Tablo 10**). Bu sonuçlardan hareketle, Z-kütüphanelerdeki koleksiyon türlerinin çoğunlukla sözel öğrencilerine hitap ettiği; sayısal ve Türkçe-matematik öğrencilerinin aradıkları materyal türlerinin daha çok zenginleştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

Tablo10. Z-kütüphanelerde aradıkları materyallerin hiçbirini bulamadıklarını söyleyen öğrencilerin puan türüne göre okullardaki oranları

BÖLÜM I: LİTERATÜR TARAMASI

1.1. Okul Kütüphaneciliğinin Genel Olarak Kütüphanecilik İçerisindeki Yeri; Türkiye'deki Tarihçesi ve Dünyadaki Örnek Uygulamalar

1.1.1. Okul Kütüphaneciliği: Trendler ve tanımlar

Uluslar Arası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)), “Herkes İçin Bilgi Zirvesi”nden sonra yayınladığı raporun “21. Yüzyılda Kütüphane Nedir?” başlıklı kısmında şu tespitleri yapmaktadır:

21. Yüzyılda kütüphane:

- Bilgiye, fikirlere ve hayal gücünün ürünlerine ulaşmayı sağlayan araçtır.
- Kâh dünyadaki yerinizi anlamayı; kâh çocuk hikâyelerinden keyif almayı; güvenli su kaynakları hakkında bilgi edinmeyi ya da eskilerin bilgece fikirlerinden ilham almayı sağlayan yerdir.
- Halkın ihtiyacına cevap veren, insanların bir araya gelmesini sağlayan yerdir.
- Geniş ölçekli keşiflerin yapılabildiği; hayat boyu öğrenmenin araçlarının sağlandığı; politik ve sosyal merakların giderildiği mekândır.
- Fikirlerin ve ilhamların korunduğu bankadır.
- Yeni yeteneklerin edinildiği yerlerdir.
- Halkın bir araya geldiği, keyifli ve eğlenceli etkinliklerin olduğu yerdir.¹

Kütüphanecilik konusunda uluslara arası otorite olan IFLA'nın genel olarak kütüphaneciliğe yüklediği bu misyonlar, okul kütüphaneciliği için de geçerli olmakla birlikte okul kütüphaneciliğinin misyonları, çalışma ilkeleri ve işlevleri ile ilgili olarak ayrıca tanımlamalar geliştirilmiştir. IFLA/UNESCO, okul kütüphaneciliği bildirgesinde okul kütüphaneciliğinin misyonunu şu şekilde belirlemiştir:

Okul kütüphanesi, giderek artan bilgi ve bilgiye dayalı günümüz toplumunda, işlevsel başarı için temel bilgi ve düşünceleri sağlar. Okul kütüphanesi, öğrencileri yaşam boyu öğrenme

¹ http://www.unige.ch/biblio/ses/IFLA/rol_lib_030526.pdf, erişim 8 Aralık 2014.

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

becerileriyle donatır ve onların hayallerini geliştirir. Böylelikle, onların sorumlu vatandaşlar olarak yaşamalarına devam etmelerini sağlar.²

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), okul kütüphanelerinin misyonunu şöyle belirlemiştir: “Okul kütüphaneleri öğrenme hizmetlerini sağlar; okulla ilişkili insanların eleştirel düşünen ve her türlü bilgiyi ve medyayı etkili bir biçimde kullanabilen bireyler olmaları yolunda hizmet sunar. UNESCO Halk Kütüphaneleri Manifestosu’nun ilkeleri uyarınca geniş bilgi ve kütüphane ağlarına erişim sağlar”.³

IFLA/UNESCO, okul kütüphanelerine özel bir önem atfeder. Bu otoritelere göre okul kütüphanelerinin hedefleri şunlar olmalıdır:

- Okul müfredatında belirlenen eğitimsel amaçları desteklemek ve güçlendirmek
- Çocuklarda okuma, öğrenme ve kütüphanelerden ömür boyu yararlanma alışkanlığını oluşturmak ve sürdürmek
- Bilme, anlama, hayal kurma ve keyif alma amaçlı bilgi üretme ve edinme fırsatlarının yaratılmasına katkıda bulunmak
- Biçimine ve aracısına bakılmaksızın, toplumsal iletişimdeki hassasiyetleri de içerecek şekilde, bilgiyi elde etme ve kullanma becerilerini geliştirmede tüm öğrencilere destek olmak
- Kullanıcıları yerel, bölgesel, ulusal ve küresel ölçekte farklı fikir ve düşüncelere açık hale getiren kaynaklara ve fırsatlara erişim sağlamak
- Kültürel ve sosyal farkındalık ve duyarlılık geliştiren aktiviteler düzenlemek
- Okulun misyonuna ulaşması konusunda öğrencilerle, öğretmenlerle, yöneticilerle ve velilerle işbirliği içerisinde çalışmak
- Enetelektüel özgürlüğün ve bilgiye erişimde özgürlüğün, demokrasiyi geliştirecek etkili ve sorumluluk sahibi yırttaşların oluşmasında ne denli önemli olduğunu bilerek çalışmak
- Okul kütüphanesindeki hizmetlerden ve kaynaklardan yararlanma konusunda okul üyelerini ve onun ötesindeki insanları teşvik etmek.⁴

² <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest.htm>, erişim: 11 Aralık 2014.

³ http://www.unesco.org/webworld/libraries/manifestos/school_manifesto.html, erişim: 8 Aralık 2014.

⁴ <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest.htm>, erişim 11 Aralık 2014.

1.2. Türkiye’de Okul Kütüphaneciliğinin Kısa Tarihçesi⁵

Osmanlı döneminde kütüphaneler genellikle eğitim, sağlık ve ibadet amacıyla inşa edilen “külliye”lerin bir parçası olarak kurulurdu. Örneğin Fatih Camii Kütüphanesi, Ayasofya Kütüphanesi, Nuruosmaniye Külliyesi Kütüphanesi bunun örnekleridir. Batı tarzında modern okulların kurulmasıyla birlikte bu okullara da kütüphaneler eklenmesi, 18. Yüzyılda görülmeye başlanmıştır. I. Mahmud’un bizzat ilgilendiği ve açılışından kısa süre sonra bizzat ziyaret ettiği Galatasay Mektebi Kütüphanesi, bunun ilk örneklerindendir (Cunbur, 1960).

1927 yılında çıkarılan Lise ve Okullar Talimatnamesi, 1950’li yılların sonuna kadar okullardaki kütüphanelerle ilgili cılız bir yönetim mevzuatını meydana getirmiştir. 1959 yılında “Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği” hazırlanarak yürürlüğe sokulmuştur. Bu yönetmelik kısa süre içerisinde okul kütüphanecisini “ayniyat memuru” durumuna düşürerek kütüphanecilik yapmasına engel olmakla eleştirilmiştir (paradoksal biçimde, Türkiye’de okul kütüphaneciliği için önemli bir kilometre taşı olan bu yönetmeliği okul kütüphaneciliğinin gelişmesine engel olarak gören eleştiriler, 1970’lerde bile devam etmiştir). 26 Ağustos 1976 tarihinde yeni bir Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra bu yönetmelik, genelgelerle desteklenmiştir (Önal, 1986: 22-23). 22 Ağustos 2001 tarihli, “Milli Eğitim Bakanlığı Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği” 24501 sayılı Resmi Gazete’de yayımlandıktan sonra yürürlüğe girerek, 1976 tarihli Yönetmeliği iptal etmiştir. 2001 yılından bugüne, Yönetmelikte çeşitli tadilatlar yapılmış ve bu yönetmelikle Okul Kütüphaneleri yönetilmeye devam edilmiştir.

Türkiye’de okul kütüphaneciliğinin gelişmesinde, Milli Eğitim Şuralarının, Türk Kütüphaneciler Derneği’nin ve Kalkınma Planları’nın en önemli aktörler olduğunu görüyoruz. Ayrıca okul kütüphaneciliğinde (eğitim politikalarına müdahalenin parçası olarak) 1960 ve 1980 darbelerinden sonra önemli hamleler olduğunu görüyoruz. 7. Milli Eğitim Şurası’nda (5-15 Şubat 1962) ilk defa okul kütüphaneciliği ile ilgili açık öneriler getirilmiştir. Öneriler kabul edilmiş ve Bakanlık tarafından genelge ile duyurulmuştur. Daha sonra Sekizinci Şura (28 Eylül-3 Ekim 1970) ve Dokuzuncu Şurada (24 Haziran-4 Temmuz 1974) ortaöğretim müfredatına

⁵ Okul kütüphanesi terimi, genellikle yüksek öğretim kurumlarının kütüphanelerini içermez. Okul kütüphanesi terimi, kütüphanecilik literatüründe halk kütüphanesinden ve çocuk kütüphanesinden farklıdır. Türkiye’de çocuk kütüphaneleri 1950’li yıllarda ilk kez kurulmuştur. Fahriye Kınalı, 1955’te Amerika’da bazı kütüphanelerde staj gördükten sonra 1955’te Ankara’da, Milli Kütüphane’ye bağlı Bahçelievler Çocuk Kütüphanesi’ni kurmuştur (Özerdin, 1955:150). Kınalı, bu kütüphaneyi olabildiğince renkli, canlı biçimde tasarlamıştır. Kınalı, çocuk kütüphaneleri ile ilgili bir de kitap yayınlamıştır. Bkz. Kınalı, 1955.Okul kütüphanelerinin tarihi daha eskidir. Müjgan Cunbur, Sultan I. Mahmud döneminde (1730-1754) Galatasaray Mektebi Kütüphanesi adlı okul kütüphanesinin açılışını belgeleryle anlatır (Cunbur, 1960).

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

kütüphane bilgisi dersinin konması kararlaştırılmış; Onbirinci Milli Eğitim Şurasında (8-11 Haziran 1982) ise “okul kütüphaneciliği uzmanları”nın yetiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Kalkınma planlarında da okul kütüphaneciliği ile ilgili kararlar olduğunu görüyoruz. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlık aşamasında (Milli Eğitim Özel İhtisas komisyonu, Eğitici Yayınlar Alt Komisyonu Raporu’nda) okul kütüphaneleri ile ilgili özel öneriler getirilmiştir. Ancak bu öneriler hazırlık aşamasında kalmış ve Beşinci Kalkınma Planına girmemiştir (Önal, 1986: 18-21). 1980 darbesinden sonra, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı’na (MEGGSB) bağlı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Yayınlar Daire Başkanlığı bünyesinde, 24 Nisan 1981 tarihinde “Okul Kütüphaneleri Şubesi” kurulmuştur.

1.3. Türkiye’de Okul Kütüphaneciliği İle İlgili 1960’lardan Bugüne Kadar Öne Çıkan Başlıca Eleştiri Konuları ve Öneriler

1950’li yılların sonu-1960’ların başlarından itibaren, Halk Kütüphanelerinin gelişimine paralel olarak, Okul Kütüphaneciliği’nin de önemi takdir edilmiş, bu konuda önemli mesafeler kaydedilmiştir. Kimi eğitimciler, John Dewey’in 1920’lerde okul kütüphaneleri hakkında yazdıklarına atıflar yaparak, bir okulu inşa etmeden önce ona bir kütüphane mekânı seçilerek işe başlanması gerektiğini öne sürmüştür. Aynı bakış açısıyla, okul kütüphanelerinin gelişiminin, Türkiye’de demokrasinin gelişmesi için vazgeçilmez olduğu düşüncesi de savunulmuştur (Türkyiğit, 1969: 265).

1960’lı yıllarda okul kütüphanelerinin düzenlenmesi konusunda görüşler ortaya çıkmıştır. Nejdet Sançar, 1960’lı yıllarda okullardaki kütüphanelerin işlevsiz olmalarının arkasında, bu kütüphaneleri işletecek nitelikli personelin bulunamamasını görmektedir (Sançar, 1960:10). Sançar, okul kütüphanelerinin iyileştirilmesi için “Arap alfabesiyle yazılmış kitapları ve zararlı kitapları süratle ayıklamayı” ve “kütüphaneci yetiştirmeyi” önerir. Sançar’a göre “eğer maarifi bugünkü söyleyişle bir “milli eğitim” olarak anlayacaksak, okul kütüphanelerini de bu “milli eğitim”in sağlanmasında yardımcı hale sokmak vazifedir” (Sançar, 1960: 12).

7. Milli Eğitim Şûrası’nda (5-15 Şubat 1962), okul kütüphaneciliği ile ilgili sorunlar şöyle özetlenmiştir:

a-Eğitim sistemi

b-Çocuk ve gençlere yönelik yayınların azlığı

c-Nitelikli görevli personelin azlığı (Bayraktar, 1978: 132).

Türk Kütüphaneciler Derneği, 1978 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na, okul kütüphaneciliğinin geliştirilmesi için şunları önermiştir:

a-İlkokul ikinci sınıflara kütüphanelerle ilgili dersler konması

b-Orta dereceli okullar için “kütüphane bilgisi” dersinin haftada en az bir saat mecburi ders olarak müfredata konulması

c-Öğretmen kütüphanecilerin yeterlilik kurslarına gönderilmesi

d-Okul kütüphaneleriyle ilgili kursların en az 30 iş günü olarak belirlenmesi ve dersi verecek öğretim üyelerinin de yeterliliğinin sağlanması

e-Okul kütüphaneleri ile halk kütüphaneleri arasında teknik konularda standart birliğine varılması

f-Okul kütüphanelerinin, kütüphanecilik konusunda bilgi sahibi müfettişlerce denetlenmesi

g-Okul kütüphanelerinde görevlendirilen personelin, okulun başka işlerinde görevlendirilmemesi (Bayraktar, 1978:134).

1970'li yıllarda, kütüphanecilik uzmanları tarafından okul kütüphaneciliği ile ilgili olarak önceki yıllarda atılan adımların yetersizliği vurgulanmıştır. Örneğin Türk Kütüphaneciler Derneği, 8. Milli Eğitim Şûrası'nda (28 Eylül-3 Ekim 1970), okul kütüphaneciliği ile ilgili tespitlerde bulunmuş ve Şura Başkanlığı'na bir dizi öneride bulunmuştur. Buna göre Türkiye'de okul kütüphaneciliğinin sorunları bir kaç başlık altında, şu şekilde tespit edilmiştir:

a-Yönetim ve denetim: 1959 yılında çıkarılan Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği'nin iyi işleyen bir yönetim mekanizması kuramadığı tespitinden hareketle, sadece okul kütüphaneciliği ile uğraşan personel istihdamı ve okul kütüphanelerinin bağlı olduğu MEB bünyesinde veya Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne bağlı yeni bir müdürlük kurulması önerilmiştir.

b-Organizasyon veya sistemdeki yetersizlik: Bu konudaki aksaklıkların giderilmesi için, ilkokullar ve orta öğretim için ayrı ayrı “merkezî” kütüphaneler kurulması ve periyodik olarak bu merkezi kütüphaneden okul kütüphanelerine kaynak gönderilmesi önerilmiştir.

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

c-Materyal seçimi: Kaynakların verimli kullanılması ve doğru materyallerin seçilmesi için Kütüphaneler Genel Müdürlüğü bünyesinde bir komisyon kurulması önerilmiştir.

d-Öğretmenlerin kütüphane kavramına bakışı: Öğretmen yetiştiren kurumlarda, kütüphanecilikle ilgili zorunlu derslerin okutulması önerilmiştir (Sefercioğlu, 1970).

1970’li yıllarda Türkiye’de okul kütüphaneciliğinin içerisinde bulunduğu durumu “yüz kızartıcı” olarak nitelendiren Özer Soysal, sorunların kökenindeki esas nedenleri şöyle sıralamaktadır:

a-Eğitim politikalarının okul kütüphaneciliği karşısındaki duyarsızlığı

b-Türk kütüphaneciliğinin temel programlardan ve stratejilerden yoksun oluşu

c-Genel eğitim ve kütüphanecilik için yatırım planlarındaki eksiklikler (Soysal, 1971: 132).

Soysal, genel olarak kütüphanelerle ilgili konuların 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda planlama kadrajına girmiş olmasını önemli bir gelişme olarak görür ama kalkınma planlarında daha ayrıntılı ve titiz bir şekilde bu konuya vurgu yapılmamış olmasını da bir eksiklik olarak tespit eder.

1980’lerde de eğitim bilimcilerin ve kütüphanecilerin ortak görüşü, okul kütüphanelerinin, eğitimin vazgeçilmezi bir parçası olduğudur. Okul kütüphaneleri, eğitim müfredatı ile bağlantılı çalışan, yaratıcı, tamamlayıcı, çeşitli ama belirli ilgi alanlarına odaklanmış koleksiyona sahip kurumlar olarak tarif edilmiştir (Soysal vd. 1982).

1980 darbesinden sonra eğitim politikalarında yeniliklere gidilmiş, 10. Milli Eğitim Şurası’nda (23-26 Haziran 1981) “Yeni Türk Milli Eğitim Sistemi” başlığı altında bazı reformlar planlanmıştır. Bu reformların bir parçası olarak okul kütüphaneciliğinde de iyileştirmeler öngörülmüştür. Bunlar:

a-Okullarda kütüphaneye gereken önemin verilmesi ve kütüphane öğretmeninin okul-aile birliği ile okul arasındaki işbirliğinde ve okul ile uzmanlar, öğretmenler arasındaki işbirliğinde öncü rol oynaması

b-Okul binası planlanırken kütüphanesi için bir yerin mutlaka planda gösterilmesi

c-Okul Örgütü içerisinde okul kütüphanesinin gösterilmesi; Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği’nde belirtilen görev ayrımlarının titizlikle uygulanması; personelin verimli kullanılması

d-Kütüphane öğretmeni ve kütüphaneci öğretmenlerin iyi yetişmelerinin sağlanması

e-Milli eğitim müdür yardımcılardan birinin sadece okul kütüphaneleri ile ilgili konularla ilgilenmesi

f- 7. veya 8. yıllardan birinde haftada bir saat Kütüphane Bilgisi dersinin konulması (mümkünse seçmeli ders olarak da konması)

g- Tüm liselerin 2. veya 3. sınıflarından birinde haftada bir saat Kütüphane Bilgisi dersi konması

h- Öğretmen yetiştiren kurumlarda, dönemlerden birinde haftada en az 1 saatlik Kütüphanecilik Bilgisi dersinin konması

i- Şube Müdürlüğü düzeyinde yönetilen okul kütüphanelerinin genel Müdürlük halinde örgütlenmesi (Bayraktar ve Duman, 1982:111-114).

İnci Ünal, 1980'lerin ikinci yarısında, "okul kütüphanelerinin hizmet vermesini etkileyen yönetsel faktörler"i şöyle sıralamıştır:

a-Eğitim politikası (eğitim politikalarında, okul kütüphanelerine özel yer ayrılması gerektiğini söyler).

b-Yönetim ilkeleri

c-teşkilat ve görevler

d-Yönetmelikler ve genelgeler.

Önal, okul kütüphaneciliğinin gelişmesi için şu önerilerde bulunmuştur:

a-"Eğitim politikamız içinde, okul kütüphaneleri eğitimin temel unsuru olarak düşünülmeli ve eğitim sistemimiz kütüphaneye etkin olarak yer vermelidir.

b-Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı okul kütüphanelerinin geliştirilmesi ile ilgili tedbirleri almalı ve bu tedbirleri kalkınma planlarına sokmalıdır

c-Milli Eğitim Şuralarında okul kütüphanelerinin gereksinimlerini karşılayacak, uygulamaya yönelik kararlar alınmalı ve gerçekleştirilmelidir

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

d-Okul kütüphanelerinin eğitimdeki önemine rağmen, sorunları çok ve çeşitlidir. Sorunların çözülmesi ve gelişmenin sağlanması için Okul Kütüphaneleri Şubesi, Daire Başkanlığı haline getirilmelidir. Görevleri ve yetkileri artırılmalıdır.

e-Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği, uygulamada görülen aksaklıkları giderecek ve gelişim için daha çok kaynaklara yer verecek şekilde, modern okul kütüphaneciliği esaslarına uygun olarak değiştirilmelidir” (Önal, 1986: 26).

1.4. Türkiye’de Okul Kütüphaneciliği İle İlgili Bazı Sayısal Bilgiler

TÜİK (eski adıyla DİE), 1959-1968 yılları arasında Türkiye’deki okul kütüphaneleri ile ilgili istatistikleri tutmuş, 1968 yılından sonra okul kütüphaneleri ile ilgili istatistikler üretmeyi bırakmıştır (bu yıldan itibaren yalnızca halk kütüphaneleri ve milli kütüphane ile ilgili istatistikler tutulmuştur). 2013 yılında “Örgün ve yaygın eğitim kurum kütüphaneleri ve materyal sayısı” yayınlanmıştır (Tablo 1.) ancak bu istatistikler, “okul kütüphanesi” tanımlamasının dışında kalan yüksek öğretim kurumlarını da içerdiği için, okul kütüphaneleri ile ilgili kesin bilgileri vermemektedir. Başka bir deyişle, söz konusu istatistikler, okul kütüphanelerini de içine alan daha geniş kapsamlı sayıları vermektedir. Yine de, belirli bir hata payı içerse de 1968 yılına ait sayılarla 2013 yılına ait sayıları karşılaştırarak okul kütüphaneciliğinin kapasite bakımından nereye geldiğine dair bir fikir edinebiliriz.

Tablo 1: Örgün ve Yaygın Eğitim Kurum Kütüphaneleri ve Materyal Sayıları

MATERYAL TÜRÜ	1968	2013
Okul kütüphaneleri sayısı	1747	27.449
Okul kütüphanelerindeki kitap sayısı	4.500.000	27.934.966
Okul kütüphanelerindeki süreli yayın (dergi vb.) sayısı	-	312.031
Okul kütüphanelerindeki CD sayısı	-	503.197
Okul kütüphanelerindeki DVD sayısı	-	158.370
Okul kütüphanelerindeki VCD sayısı	-	183.504
Okul kütüphanelerindeki video kaset sayısı	-	232.131
Afiş, at, harita, mikrofilm, disket vb. sayısı	-	901.096

(Kaynak: TÜİK; 2013)

1968 yılında Türkiye’de 1747 okul kütüphanesi vardı⁶ (Soysal vd, 1982: 66; Bayraktar, 1978:132). 2013 yılında okul kütüphanesi sayısı 27.449’a ulaşmıştır. 1968 yılında okul kütüphanelerindeki kitap sayısı 4.5 milyon civarında iken 2013 yılında bu sayı 28 milyon civarına yükselmiştir. Bu artış olumlu olmakla birlikte, kütüphane başına düşen kitap sayısında bir azalma olması da dikkat çekicidir. 1968 yılında okul kütüphanesi başına düşen kitap sayısı ortalama 2.575 iken bu sayı 2013 yılında 1017’ye düşmüştür. Yani ülke genelinde okul kütüphanesi sayısında artış olurken kütüphane başına düşen ortalama kitap sayısında çok büyük bir azalma meydana gelmiştir.

Kütüphanelerin kapasitesi, konunun “arz” kısmını oluşturur. Peki “talep” ne durumdadır? TÜİK 1968 yılından sonra okul kütüphaneleri ile ilgili ayrıntılı istatistik üretmeyi bıraktığı için ülke genelinde okul kütüphanelerinden yararlanma istatistiklerinden yoksunuz. Ancak dolaylı yollardan öğrencilerin kütüphane kullanım taleplerinin sayısal karşılığı hakkında fikir edinebiliriz. Bunun bir yolu, halk kütüphanelerinden çocuk kullanıcıların yararlanma istatistiklerine bakmaktır.

Tablo 2: Halk Kütüphanelerinde Kullanıcı ve Kayıtlı Çocuk Sayıları; Ödünç Verilen Materyal Sayıları

Türkiye genelinde 5-17 yaş aralığında toplam çocuk sayısı	Halk kütüphanelerinde çocuk kullanıcı sayısı	Halk kütüphanelerine kayıtlı çocuk üye sayısı	Halk kütüphanelerinde çocuk kullanıcılara ödünç verilen materyal sayısı
16.555.287	10.062.032	431.441	3.465.408

(Kaynak: TÜİK: 2014)⁷

TÜİK verilerine göre 2013 yılında Türkiye genelinde 5-17 yaş aralığındaki çocuk sayısı 16.555.287’dir. Halk kütüphanelerinden yararlanan çocuk kullanıcı sayısı 10 milyon civarındadır. Halk kütüphanelerine kayıtlı çocuk üye sayısı 431.441’dir. 2013 yılı çerisinde çocuk kullanıcılar tarafından ödünç alınan materyal sayısı 3.465.408’dir.

⁶ Kütüphane kurma kriterlerine göre bu yılda okul kütüphanesine sahip olması gereken okul sayısı 2682 idi. Bayraktar, kütüphanecilik uzmanlarına göre ideal bir okul kütüphanesinde 200-1000 öğrenciye sahip okullarda 5000-9000 arası koleksiyon olması gerektiğini; 1000’den fazla öğrencisi olan okullarda öğrenci başına 8 kitap olması gerektiğini söyler. Buna göre, 1968 yılında Türkiye’deki okul kütüphanelerinde 6,5 milyon kitap olması gerekirken bu sayının 4,5 milyonun biraz üstünde kalmış olduğunu vurgular (üstelik bunların yaklaşık % 20’sinin ders kitapları olduğunu da tespit eder) (Bayraktar, 1978:134).

⁷ TÜİK’in bu verilerinde “çocuk” tanımlaması, 0-17 yaş aralığını kapsar. Kütüphaneden ödünç alma yaşının en erken 5 yaş olduğunu düşünebiliriz.

1.5. Okul Kütüphaneciliği İle İlgili Küresel Eğilimler ve Uygulama Örnekleri

Okul kütüphaneciliği uygulamada çok daha eski olmakla birlikte, 20. Yüzyılın başında özel bir öneme kavuşmuştur. 1960'larla birlikte tüm dünya ülkeleri ile birlikte Türkiye'de de okul kütüphaneciliğine eğitim politikalarında geniş yer verilmiştir. 1990'larda bilişim teknolojisinin hızla gelişmesiyle birlikte kütüphaneciliğin fonksiyonları da okullarda hızla yenilenmiştir. Okul kütüphanelerinin kitap dışı materyallerle zenginleştirilmesi, öğrencilerin kütüphaneden farklı biçimlerde ve farklı amaçlarla yararlanmalarını sağlamak amacıyla kütüphanelere farklı boyutlar katılması, dünyada giderek yaygınlık kazanan bir eğilimdir. Bu yeni eğilimle birlikte kütüphaneler işlevlerini genişleterek araştırma ve bilgi edinme gibi entelektüel amaçlara hizmet etmenin ötesine uzanmakta, öğrencilerin çok yönlü bilgi ve beceri edinmelerine yardım etmek, onların iş bulma, okul dışı yaşama entegre olma konularında gelişmelerine katkıda bulunmak; sanatsal becerilerini geliştirmelerine, yeni ilgi alanları edinmelerine ve dünyadaki yeni trendlerden ve yönelimlerden haberdar olmalarına katkı sağlamak gibi görevleri de üstlenmişlerdir.

Okul kütüphaneciliği konusunda uluslar arası otorite diyebileceğimiz aktörler *Uluslar Arası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu* (International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA) ve *Birlleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü*'dür (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO). Bu kuruluşların kütüphanecilikle ilgili olarak belirlediği standartlar, giderek küresel düzeyde kabul görmektedir. Bunlar dışında her ülkenin de kütüphanecilik konusunda kendine özgü otoriteleri vardır.

Farklı ülkelerdeki uygulamalara baktığımızda, IFLA/UNESCO'nun okul kütüphaneciliği bildirgesinin uygulamalara renk verdiğini görüyoruz. Genel olarak okul kütüphaneciliğindeki eğilimlerin araştırma-bilgi edinme amacı dışında, beceri edinme, entegrasyon, iş yaşamına hazırlanma, küreselleşmeye entegre olma, yeniliklerden haberdar olma amaçlarının yanı sıra, kütüphanecilik becerisi yükseltilmiş öğretmenlerin istihdamını da içeren yeniliklere doğru evrildiğini söyleyebiliriz.

Örneğin Avustralya'daki ASLA'nın (Australian School and Library Association: Avustralya Okul ve Kütüphane Derneği) faaliyetleri, okul kütüphaneciliğindeki bu yeni trendin iyi bir örneğidir. ASLA, Avustralya'nın kütüphanecilikle ilgili otoritesidir. ASLA'nın amacı, okullarda öğrencilerin hayat boyu öğrenme becerilerine katkıda bulunmak ve yaşamlarının kritik

dönemlerinde önemli kararlar almalarında kullanabilecekleri becerileri edinmelerini sağlamak olarak belirlenmiştir. ASLA, şu ilkelerle çalıştığını belirtmektedir:

- Teknolojik yeniliklerin yakından izlenmesi ve kütüphanelerin bu yeniliklere hızlıca adapte olmalarının sağlanması
- Ülke çapında tüm okulların, sahip oldukları kaynakları etkili ve verimli bir şekilde kullanmalarının sağlanması
- Yüksek nitelikli “öğretmen kütüphanecilerin” yetiştirilmesine yönelik politikaların geliştirilmesi
- Eğitim-öğretim konusundaki yeteneklerine paralel olarak kütüphanecilik yetenekleri de gelişmiş öğretmenlerin yetiştirilmesi⁸

İngiltere’de *Okul Kütüphaneciliği Derneği (School Library Association (SLA))*, bu alandaki önemli örgütlerden biridir. SLA, çeşitli etkinliklerle İngiltere’deki okul kütüphaneciliğini toplumun ihtiyaçlarına göre şekillendirmeye çalışmaktadır. SLA bunu yalnızca kütüphaneciliğin eğitim boyutuna odaklanarak değil, kütüphane tasarımı konusuna önem atfederek de yapmaktadır. Örneğin 2011 yılında SLA “Kütüphane Tasarım Ödülü” vermeye başlamıştır. SLA bu ödülle “...okul kütüphanelerinin tasarımında yenilikçiliği, yaratıcılığı ve becerikliliği artırmayı...” amaçlamıştır. Buna benzer bir şekilde yine SLA tarafından 2014 yılından itibaren “SLA İlham Ödülleri” verilmeye başlanmıştır. Bu ödülle amaçlanan “...mekân seçiminde tasarımıyla ve kullanım biçimiyle ilham verici, yenilikçi, yaratıcı ve beceri dolu...” kütüphanelerin çoğalmasını sağlamak olarak belirlenmiştir.⁹

Kütüphane tasarımlarının dönüşümü, bilgi teknolojilerindeki dönüşümle eş zamanlı olarak ilerlemiştir. Portekiz Eğitim Bakanlığı, daha 1999 yılında 21 ülkeden 67 kütüphaneciyi ve “kaynak merkezi” uzmanını bir araya getirerek “Okulların Bilgi Toplumuna Göre Tasarlanması: Kütüphaneler ve Kaynak Merkezleri” başlıklı bir seminer düzenlemiştir. Seminer, hızla gelişen bilişim teknolojilerinin okul mekânlarında ne gibi değişimleri zorunlu kıldığını, kütüphaneler ve kaynak merkezleri bağlamında masaya yatırmıştır.¹⁰ Bu kapsamda farklı ülkelerden katılımcılar,

⁸ <http://www.asla.org.au/>, erişim: 8 Aralık 2014.

⁹ Bu ödülü kazanan kütüphaneler: 2011 yılında Rosendale Primary School (Londra); 2012 yılında The Duston School (Northampton); 2013 yılında Carterton Community College (Oxfordshire). (bkz: www.sla.org.uk , erişim: 8 Aralık 2014).

¹⁰ Hinum at al. 1999:11.

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

20. Yüzyılda eğitimin çocuklara, belirli bir mekânda ve belirli bir zamanda; yalnızca belirli uzmanlar (öğretmenler) tarafından belirli bilgilerin verilmesi olarak gerçekleştiğini; oysa gelecekte eğitimin her yaştan insana ömür boyu, zaman-mekân sınırlaması olmaksızın, her konuda bilgi üretme ve aktarma, beceri kazandırma şeklinde gerçekleşeceğini vurgulamışlar ve buna uygun okul tasarımları ve özellikle buna göre kütüphane tasarımları üzerinde yoğunlaşmak gerektiğini öne sürmüşlerdir. Önerilen bu yeni okul konseptinde, kaynak merkezlerine ve kütüphanelere çok önemli roller yüklenmiştir. Daha 1990'lı yıllarda, kütüphane ve kaynak merkezleri etrafında şekillenen bu yeni okul konsepti ile ilgili projeler farklı ülkelerde geliştirilmişti bile. Örneğin Avustralya'da *Caroline Springs* ve *Mawson Lakes* 'te uygulanan iki ayrı proje, bu yeni okul konseptini esas alıyordu. *Caroline Springs* 'teki proje, Brookside Centre adı verilen bir merkezi kapsıyordu. Yeni kurulacak olan bir köyün merkezine, kütüphanenin etrafında şekillenecek olan bir eğitim kompleksi yapılması planlanmaktaydı. Avusturya'da ise "LIC-type library" (Learning, Information and Communication Centre) konsepti ortaya çıkmıştı. Buna göre kütüphaneler "öğrenme, bilgi ve iletişim merkezi" şeklinde tasarlanmaktaydı. LIC-tipi kütüphanelerin yer seçimi ve mimari tasarımı yapılırken şunlara dikkat edilmesi önerilmekteydi:

- Hem iç hem de dış mekân kullanıcıları için, engellilerin de kolay kullanımını gözetken
- Hizmetlerin ve teknolojik imkânların, müfredatı destekleyecek biçimde olmasına özen gösteren
- Danışma hizmetlerini kolaylaştıran
- Kaynakların dağıtımını ve hizmete sunumunu kolaylaştıran tasarımlar olmalı.
- Okul kütüphanesi, bağımsız araştırmayı ve öğrenmeyi teşvik etmek için şu fonksiyonel mimari bölümlere sahip olmalıdır:
 - Bilgisayar destekli araştırmaların yapılabileceği "bilgi terminali"
 - Kütüphaneye erişim, yardım ve ödünç verme işlemlerinin yapılacağı bölme
 - Öğretmen, öğrenci ve misafir kullanıcıların kullanabileceği bilgisayarların olduğu mekânlar
 - Tüm materyallerin muhafaza edilebileceği depolar
 - Tüm elektronik materyallerin sunulabileceği bir mekân
 - Okuma salonları ve grup çalışma mekânları.¹¹

¹¹ Hinum at al. 1999: 12-14.

Bu seminerde, İtalya'dan, Fransa'dan, Belçika'dan, İngiltere'den ve diğer birçok ülkeden kütüphane ve bilgi merkezi uzmanı bir araya gelmiş, okullarda “Bilgi ve İletişim Teknolojileri” ile uyumlu kütüphane binalarının inşa edilmesinde farklı yaklaşımları ortaya koymuşlardır. Bu seminerin ortaya koyduğu ilkeler, bilişim teknolojilerinin kütüphanecilik üzerindeki etkisini esas almıştır. Bu yeni anlayışa göre okullar kütüphanelerin ve kaynak merkezlerinin etrafında şekillenecek; kütüphaneler ve kaynak merkezleri ise bilişim teknolojilerinin getirdiği yeniliklerle birlikte “duvarsız; mekânsız ve zamansız öğrenme” ile şekillenecekti. 1990'lardaki bu öngörülerin ne denli isabetli olduğunu bugün görebilmekteyiz.

Okul kütüphaneciliğinin farklı ve güncel uygulamalarına baktığımızda iyi planlanmış, amacına uygun kullanılan, çocukların okumaya teşvik edilmesinde yaratıcı yaklaşımlar sergileyen kütüphanelerin başarılı olduğunu görüyoruz.

1.6. Dünyada Okul Kütüphaneleri ve İyi Örnekler

İngiltere'de eğitim ile ilgili standartların belirlenmesinde etkili bir kuruluş olan Office for Standards in Ecuation, Children's Services and Skills (OFSTED), okul kütüphanelerinin başarısını ve işlevselliğinde etkili olan faktörleri şöyle sıralamaktadır:

- Etkili başöğretmenlerin desteği ve kendilerini adanarak çalışmaları
- Yönetimin, iyi eğitim almış, uzman kütüphaneci tarafından yerine getirilmesi
- İngiltere'de okul kütüphaneciliğinde iyi örnek teşkil eden kurumla, kütüphanelerini yavaş yavaş, mekânın ve kaynakların yaratıcı biçimde dönüştürülmesi ile birlikte oluşturmuşlardır.
- En iyi kütüphanelerde, “öğrenci kütüphanecileri”nin istihdam edildiği gözlenmiştir.
- Her ne kadar bütçesi iyi olan, iyi fonlanmış kütüphanelerin daha iyi olma eğilimi gösterdiği bilirse de, fonlamanın öneminin yönetimden daha alt sırada geldiği araştırmalarla ortaya konmuştur.¹²

Williams vd, okul kütüphanelerinin çocukların öğrenmelerindeki ve başarılı olmalarındaki etkisini araştırırken, üç önemli faktörün altını çizer: Becerikli kütüphaneci; öğretmenlerle işbirliği ve yeterli kaynak. Buna dayanarak, okul kütüphanelerinin başarılı olmaları için “en önemli on adımı” şöyle sıralar:

- Tüm müfredatı kapsayacak kadar geniş materyal stoku

¹² Greenwood, Creaser ve Maynard, 2008: 1.

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

- Öğretmenlerle kütüphaneciler arasında etkili işbirliği
- Müfredat planlanırken ve iş taslağı hazırlanırken kütüphaneden yararlanılması
- Her bir konu öğretimine yönelik koleksiyon
- Müfredat boyunca bilgi birikimini destekleyecek yazılı materyaller
- Müfredatı destekleyecek kurgu eserleri
- Yararlı ve ilgili internet adreslerinin belirlenmiş olması
- Başarının takdir edilmesi; öğrencinin yapıtlarının sergilenmesi
- Dış kaynaklı bağlantılar-özellikle kütüphanecilikle ilgili bağlantılar
- Okul kütüphanesinin öğrenme üzerindeki etkilerini ortaya koyan, öğretmenlerin bu konudaki farkındalığını canlı tutan bültenlerin düzenli olarak yayınlanması¹³

IFLA/UNESCO, okul kütüphanelerinin başarısı ve işlevselliği için iyi bir yönetimin yanı sıra şunları da tamamlayıcı unsurlar olarak ortaya koymuştur:

- Finans ve bütçe
- Uygun araştırma yapma ortamı
- Kaynaklar
- Organizasyon
- Görevli personel
- Kütüphane kullanımı
- Tanıtım¹⁴

IFLA, okul kütüphanelerinin başarılı olmalarını sağlamak, başarının yeniliklerle birlikte giderek artmasını temin etmek için periyodik olarak gözlem ve değerlendirme yapılması gerektiğini vazedir. Gözlem ve değerlendirmenin ise şu esaslar çerçevesinde yapılmasını önerir:

- Kütüphanenin, müfredatın ve okulun açıkladığı hedefler ve amaçlarda başarı sağlanıp sağlanmadığı
- Okulun gereksinimlerinin karşılanıp karşılanmadığı
- Değişen gereksinimleri karşılayıp karşılayamadığı
- Yeterli kaynağa sahip olup olmadığı

¹³ Greenwood, Creaser ve Maynard, 2008: 3.

¹⁴ <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest.htm> , erişim: 11 Aralık 2014.

- Maliyetin etkili olup olmadığı

IFLA, bu genel esasların bazı göstergeler aracılığıyla ölçülmesi gerektiğini söyler. Bu göstergeler şunlardır:

- **Kullanıcı göstergeleri**

- Okuldaki öğrenci ve öğretmen başına ödünç materyal alma sayısı
- Öğrenci ve öğretmenin kütüphaneyi ziyaret etme adedi
- Her bir materyalin ödünç alınma miktarı (yani kaynakların ödünç alınma/iade durumu)
- Eğitim-öğretim ve tatil dönemlerinde ödünç verme biriminin açık olduğu saatler
- Okuldaki kişi başı danışma istekleri (her bir öğrenci ve görevli için)
- Bilgisayarların ve elektronik kaynakların kullanım miktarı¹⁵

- **Kaynak göstergeleri**

- Okuldaki kişi başına düşen toplam kitap sayısı
- Okuldaki her bir kullanıcı için bilgisayar sağlanması
- Okuldaki her bir kullanıcı için elektronik erişimin sağlanması

- **İnsan Kaynağı Göstergeleri**

- Tam zamanlı çalışan görevlilerin okul mevcuduna oranı
- Tam zamanlı çalışan görevlilerin kütüphane kullanım oranı

- **Niteliksel Göstergeler**

- Kullanıcı memnuniyetini ölçen anketler
- Odak gruplar
- Danışmanlık faaliyetleri

- **Maliyet göstergeleri**

- İşlevler, hizmetler ve etkinlikler birim maliyetleri
- Her bir işlevin çalışan maliyeti (örneğin kitap ödünç alımı)
- Okuldaki kişi başına düşen toplam kütüphane maliyeti
- Toplam kütüphane bütçesinin toplam okul bütçesindeki oranının yüzde olarak belirtilmesi

- Medya maliyetinin toplam kütüphane maliyetindeki oranının yüzde olarak belirtilmesi

- **Karşılaştırmalı Göstergeler**

¹⁵ <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest.htm> , erişim: 11 Aralık 2014.

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

- Benzer boyut ve özelliklere sahip başka okullardaki diğer ilgili ve karşılaştırılabilir kütüphane hizmetleri karşısında istatistiksel verilerin ölçülmesi¹⁶

1.7. Başarılı Okul Kütüphanelerinden Örnekler

Greenwood ve arkadaşları, İngiltere’de ilkökul düzeyinde başarılı olmuş 6 okul kütüphanesini incelemişler ve bu kütüphanelerin başarılarının arkasındaki nedenleri ortaya koymuşlardır. Bu okulların başarılarının arkasında yatan nedenleri incelemek, Türkiye’deki okul kütüphanelerinin başarılı olmalarını sağlamak için gereken adımlar hakkında düşünürken bizlere de yararlı olacaktır.

Greenwood ve arkadaşları, İngiltere’de başarılı olarak tanımlanmış 6 ilk okulun kütüphanesinin başarılarını irdelemek için, bir ölçek hazırlamışlar ve bu ölçeği içeren anketi internet üzerinden uygulamışlardır. 6 okuldan ankete toplam 605 öğrenci cevap vermiştir.

Greenwood ve arkadaşlarının incelediği okul kütüphaneleri ve bu kütüphanelerin başarıları ile ilgili yaptığı tespitler şunlardır:

1.7.1. Blue Gate Fields Infants and Junior Schools (Tower Hamlets, İngiltere)

Öğrencilerinin % 95’ini Bangladeş ve Somali kökenli Müslümanların oluşturduğu Blue Gate Fields okulu, anaokulu (infant school) ve ilkökul (junior school) binaları ve bu ikisinin ortaklaşa kullandığı bir kütüphane binasının bir arada bulunduğu bir yapıya sahiptir. Okul kütüphanesi, 1995 yılında kurulmuştur. Kurulduğu yıldan itibaren nitelikli bir kütüphaneci tarafından işletilen okul kütüphanesinin esas amacı öğrencilerin okuma öğrenmesine destek olmak ve zevk için okumalarını teşvik etmek olarak belirlenmiştir. Araştırma esnasında kütüphanede yalnızca bir bilgisayar bulunmaktadır (ki o da kütüphanenin yönetim sistemi için kullanılmaktadır). Kütüphaneci, daha çok bilgisayara ihtiyaç olduğunu ama yer darlığı nedeniyle bunun mümkün olmadığını söyler. Tower Hamlets, yoksul ailelerin yaşadığı, okuma yazma oranının düşük olduğu bir yerdir.

Blue Gate Fields okulunda yer sıkıntısı vardır. Kütüphanenin toplam alanı 70 metrekaredir ve toplam materyal sayısı 30,000 kitaptan oluşmaktadır (ki bu bir ilkökul için oldukça iyi bir koleksiyondur; Türkiye’de pek çok halk kütüphanesinde bu sayıda materyal bulunmaktadır.

¹⁶ <http://archive.ifa.org/VII/s11/pubs/manifest.htm> , erişim: 11 Aralık 2014.

Örneğin Ağrı İl Halk Kütüphanesi'ndeki toplam materyal sayısı 2014 yılı itibariyle 35 bin civarındadır).

Greenwood vd, bu kütüphanenin başarılı olmasının arkasında özetle şu nedenleri tespit etmişlerdir:

a-Tecrübeli, tam zamanlı, kadrolu ve işini seven kütüphanecinin çalışıyor olması

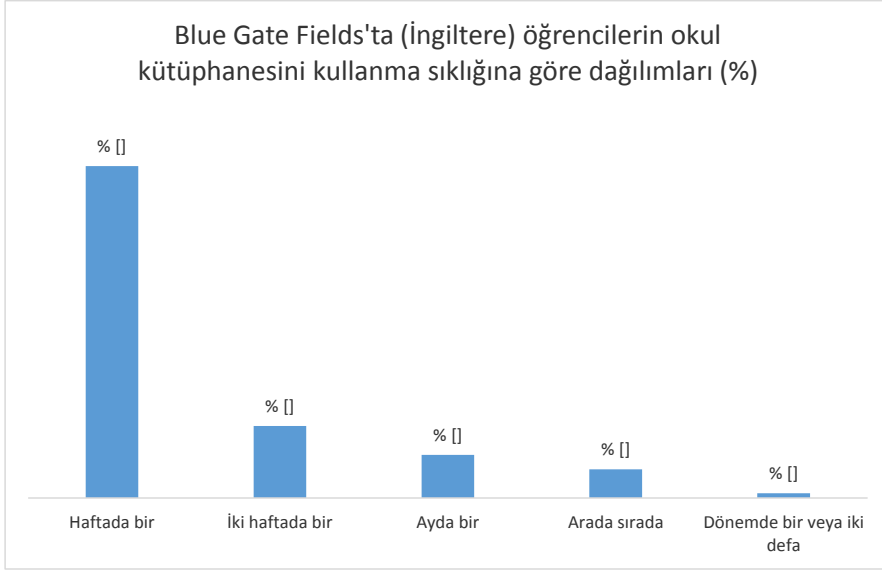
b-Kütüphaneye yeterli miktarda bağış toplanabilmesi

c-Kütüphanecinin, kullanım istatistikleri tutması

d-Okuma grupları oluşturması (maksimum 12'şer kişilik gruplar)

e-Kütüphaneci tarafından başarının sırrı şu cümlelerle ifade edilmiştir: “Okul kütüphanesinin başarılı olmasını istiyorsanız elinizdeki kitapları da çocukları da çok iyi tanımalı; okulun müfredatı hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmalısınız”.

Blue Gate Fields'ta okul kütüphanesi ile ilgili ankete 220 öğrenci katılmıştır. Ankete göre öğrencilerin büyük bir kısmı (% 69'u) kütüphaneyi haftada bir kullanmaktadır. Öğrencilerin % 15'i iki haftada bir; % 9'u ayda bir; % 6'sı arada sırada; % 1'i dönemde bir defa kullanmaktadır (Bkz. **Tablo11**). Öğrencilerin % 49'u hem eğlence hem ödev; % 47'si yalnızca eğlence amacıyla kütüphaneyi kullanmaktadır. Öğrencilerin % 56'sı kütüphanede yeterli sayıda materyal olduğunu; % 40'ı gereğinden fazla materyal olduğunu; % 4'ü ise yeterli sayıda materyal olmadığını düşünmektedir. “Kütüphanenin en sevdiğiniz yönü nedir?” biçimindeki açık uçlu soruya öğrencilerin % 87'si “kitaplar” cevabını vermişlerdir.

Tablo11. İngiltere’de örnek bir okul kütüphanesinde (Blue Gate Fields) öğrencilerin okul kütüphanesini kullanma sıklıklarına göre dağılımları

1.7.2.Elland Church of England Junior and Infant School (West Yorkshire, İngiltere)

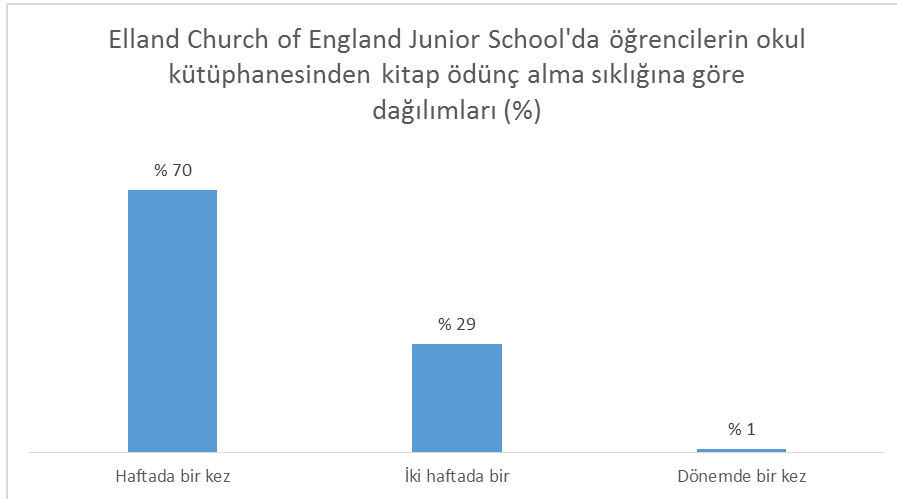
Normalden biraz küçük olan bu okul da görece olarak yoksul bir mahallede bulunmaktadır. Öğrenme güçlüğü çeken öğrencilerin oranı da normalden yüksek. Toplam 170 öğrencisi var ve bunların büyük çoğunluğu beyaz İngiliz kökenli. Okulda profesyonel bir kütüphaneci yok ve başöğretmen (headteacher) kütüphaneyi işletiyor. 2007 öncesinde kütüphane, okulun koridorunda yerleşikti. Kütüphane raf sistemi yoktu ve koridor hem kalabalık hem de dardı. Yeterli bütçesi yoktu. Öğrenciler kitapları ödünç alabiliyordu ama okul dışına çıkaramıyordu. Ödünç verme ile ilgili bir kayıt sistemi yoktu. 2007’den sonra kütüphanede bir yenilik yapıldı. Bütçesi artırıldı. Kurgu türü dışında, ders müfredatı ile ilgili materyaller alındı. Şu anda kütüphanenin bazı sıkıntıları var ama bunlara rağmen başarılı kütüphane listesinde yer almaktadır. Örneğin kadrolu kütüphanecinin olmaması; yer darlığı; bilgisayar ve kitap rafı bulunmaması önemli ölçüde dezavantaj.

Kütüphane kullanımı için her bir sınıfa, küçük gruplar halinde kütüphane saati tahsis edilmiş. Kütüphane öğlen saatlerinde ve okul sonrasında da açık. Kütüphaneciye yardım etmeleri için her dönem iki öğrenci görevlendiriliyor. Kütüphanede fotokopi makinesi yerine bir tarayıcı

kullanılıyor ve öğrenciler kendi tarama işlerini kendileri yapıyor. Okul öğretmenleri, öğrenciler ve halk kütüphaneye el birliği ile sahip çıkmaktadır.

Kütüphanenin “örnek aktiviteleri” şunlar: Okulda öğrencilerin eserleri kitaplaştırılarak kütüphaneye konuyor. Böylece öğrencilerin kütüphaneye ilgisinin çok arttığı gözlenmiş. Örneğin öğrenciler arasında yapılan şiir yarışmasına katılan şiirler bir kitapta toplanarak kütüphaneye konmuş ve bu kitap en çok ödünç alınanlar arasına girmiş.

Elland Church of England Junior and Infant School’da öğrencilerle kütüphane hakkında yapılan anketin sonuçları şöyle: Öğrencilerin % 70’i kütüphaneden haftada bir kez kitap ödünç alıyor. % 29’u iki haftada bir; % 1’i ise dönemde bir kez kitap ödünç alıyor (Bkz. **Tablo12**). Öğrencilerin % 65’i yalnızca eğlence amaçlı olarak, % 25’i ise hem eğlence hem eğitim amacıyla kitap ödünç aldığını belirtiyor. Öğrencilerin % 45’i kütüphanedeki kitap sayısının yeterli olduğunu; % 48’i çok fazla kitap olduğunu; % 6’sı ise gereğinden az kitap olduğunu düşünüyor. Öğrencilerin % 44’ü “kütüphanenin en iyi yönü nedir?” sorusuna kitaplarla ilgili cevaplar vermiş. “Kütüphanenin en sevmediğiniz yönü nedir?” sorusuna ise % 75’i sevmedikleri herhangi bir şey olmadığını söyleyerek cevap vermiş. Diğerleri ise kütüphanenin darlığı, kitaplar, eşyalar, gürültü gibi şeylere işaret etmiş.

Tablo12. İngiltere’de örnek bir okul kütüphanesinde (Elland Church Of England Junior School) öğrencilerin okul kütüphanesinden kitap ödünç alma sıklıklarına göre dağılımları (%)

1.7.3. Amerika'da Okul Kütüphaneleri

Amerika Kütüphaneler Birliği (American Library Association, ALA) verilerine göre Amerika'da toplam 120,096 kütüphane vardır ve bunların çok büyük bir kısmı okul kütüphanesidir.¹⁷ Okul kütüphanelerinin sayısı Amerika'da 2000 yılından sonra önemli artış göstermiştir. 1999-2000 öğretim yılında Amerika'da toplam 76,807 okul kütüphanesi varken bu sayı 2012 yılında 98,460'a çıkmıştır.¹⁸ Amerika'da American Association of School Librarians (AASL) tarafından "Okul Kütüphaneleri Önemlidir!" projesi kapsamında her yıl yapılan istatistiksel çalışmanın sonuçlarına bakmak yararlı olacaktır. 2007-2012 yılları arasında Amerika'da okul kütüphaneleri ortalama olarak haftada 33 saat açık tutulmaktadır. 2012 yılı rakamlarına göre Amerika'da bir okul kütüphanesinde ortalama olarak 13,517 adet kitap; 25 süreli yayın çeşidi; 434 video materyali; 98 ses materyali bulunmaktadır. Yine 2012 yılı itibariyle okul kütüphanelerinde kütüphane başına ortalama 29 bilgisayar (kütüphane dışındaki bilgisayar sayısı okul başına ortalama 208) düşmektedir. Her bir okul kütüphanesini ortalama olarak haftada 313 öğrenci bireysel olarak ziyaret etmektedir (grup ziyaretleri ve kütüphane programları kapsamında yapılan ziyaretler hariçtir). Her bir okul kütüphanesi, haftada ortalama 30 grup ziyaretine ev sahipliği yapmaktadır. 2012 yılı itibariyle Amerika'da okul kütüphanelerinin yıllık bütçe ortalaması 11,827 \$'dır.¹⁹

Amerika'da okul kütüphanelerinin etkilerini analiz eden çalışmalar, okul kütüphanelerinin yoğun bir şekilde kurulmaya başladığı 1950'lerden itibaren yapılagelmiş (Dent, 2006:6), 2000'li yıllardan itibaren ise yoğunlaşmaya başlamıştır.²⁰ Amerika'da okul kütüphanelerinin etkileri analiz edilirken şu noktalar ön planda tutulmaktadır:

- Personel
- Bütçe
- Koleksiyon (materyal türü ve sayısı)
- Teknoloji
- Erişim saatleri

¹⁷ <http://www.ala.org/tools/libfactsheets/alalibraryfactsheet01>, erişim: 12 Aralık 2014.

¹⁸ American Library Association, 2009:10.

¹⁹ American Library Association, 2012: 1-12.

²⁰ Şu internet sitesi, Amerika'da okul kütüphanelerinin etkilerini analiz eden, farklı eyaletlerde farklı araştırmacıların yaptığı akademik araştırmaların raporlarını içermektedir: <http://www.lrs.org/data-tools/school-libraries/impact-studies/>, erişim: 12 Aralık 2014.

Williams ve Wavell adlı yazarlar, kütüphanelerin okul üzerindeki etkilerinin analiz edilmesinde dört ana kriter ortaya koymuşlardır:

- Öğrenme motivasyonu
- İlerleme
- Bağımsızlık geliştirme
- Etkileşim (Dent, 2006:10).

Williams vd, İskoçya’da okul kütüphanelerinin etkisini ölçmek için şu kriterleri kullanmışlardır:

- Başarı (öğrenmenin göstergesi)
- Öğrenmeye karşı tutum
- Müfredatın zenginleştirilmesi (öğrenmeye katkı sağlayan bir faktördür ve kütüphane faaliyetlerinin bir çıktısı olarak kabul edilir)
- Hayat boyu öğrenme becerisi
- Halk üzerinde kütüphanenin etkileri (Williams vd, 2013:9)

Amerika’da 2002-2012 yılları arasında yapılan saha araştırmaları, kütüphanesi olan okulların başarılarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Mansfield Üniversitesi’nden Debra E. Kachel’in yüksek lisans öğrencileri ile birlikte yaptıkları bir derleme, Amerika’da farklı eyaletlerdeki farklı okullar üzerinde yapılan etki analizlerinin sonuçlarını bir araya toplamıştır (Kachel, 3013). Bu derlemede sonuçları bir araya getirilen araştırmalara göre farklı okullarda da olsa öğrenci başarısına etki eden okul kütüphanesi öğeleri şunlardır:

- Kütüphanenin açık olma saatlerinin uzunluğu
- Tam zamanlı, lisanslı kütüphaneci istihdamı
- Destek personelinin varlığı
- Gönüllü olarak çalışanların sayısı
- Öğrencilere açıklayıcı/yol gösterici talimatlar verilmesi
- Okuma programları
- Akademik standartlaştırma
- Öğretmenlere kütüphaneciler tarafından kütüphane konusunda kurs verilmesi
- Öğretmenlere teknolojik destek verilmesi
- Öğretmen ile kütüphaneci arasında işbirliği

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

- Okul müdürü ile kütüphaneci arasında düzenli olarak toplantı yapılması
 - Standartların ve müfredatın belirlenmesinde kütüphanecinin de katkı sağlaması
 - Halk kütüphaneleriyle okul kütüphanesi arasında işbirliği
 - Kütüphanede öğrenci kullanımına açık bilgisayarların ağlara bağlı olması
 - Sınıflarla kütüphane arasında elektronik kaynaklar için bağlantı olması
 - Online katalogların varlığı
 - Öğrenci başına düşen materyal sayısının yeterli olması
 - 100 öğrenci başına düşen süreli yayın sayısının çokluğu
 - 100 öğrenci başına düşen görüntülü materyal-video materyalinin çokluğu
 - İşitsel materyallerin varlığı
 - 100 öğrenci başına düşen elektronik kaynak sayısı
 - E-kitaplar
 - Lisanslı veri tabanlarına erişim
 - Bireysel olarak ve grup halinde kütüphane kullanım sıklığı
 - Esnek program saatleri
 - Kütüphanenin toplam bütçesinin ve öğrenci başına düşen bütçe miktarının çokluğu
- (Kachel, 2013: 6-8).

Amerika’da yapılan araştırmalar, yukarıda sayılan her bir ögenin okul kütüphanesinin toplam başarı üzerindeki etkisini artırdığını ortaya koymuştur.

1.7.4. Gelişmemiş Ülkelerden Örnekler (Uganda)

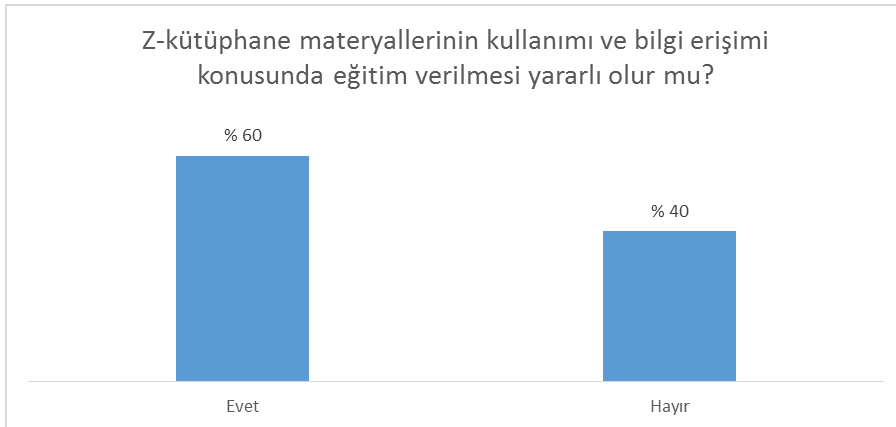
Okul kütüphanelerinin okul başarısı üzerindeki etkisi, yalnızca gelişmiş ülkelerde değil, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde de önemsenmektedir. New York City’deki Hunter College Libraries’ten bir grup araştırmacı, Uganda’da, okul kütüphanesinin, okul başarısı üzerindeki etkisi üzerine bir araştırma yapmışlardır (Dent, 2006). Uganda’da okullaşma oranları ve okuma yazma oranı oldukça düşüktür (okuma yazma oranı % 70. Erkeklerde ilköğretim okullaşma oranı % 78, kadınlarda % 79’dur. Ortaokul okullaşma oranı ise erkeklerde % 14, kadınlarda % 15’tir). Araştırmacılar, şu araştırma sorularına cevap bulmak için sahaya gitmişlerdir: Kütüphanesi olan okullarda öğrenciler daha çok okuyor mu? Öğrenciler kütüphanenin önemini biliyorlar mı? Öğrenciler kütüphaneden yeterince yararlanıyorlar mı? Öğrenciler kütüphaneleri, sınıftaki amaçlar dışında da kullanabiliyorlar mı? Okullarında

kütüphane olan öğrencilerle olmayan öğrenciler arasında eğitim bakımından bir fark oluşuyor mu? Bu araştırma sorularına yanıt bulabilmek için araştırma ekibi Uganda'daki Masaka Bölgesi'nden iki okul üzerinde incelemelerde bulunmuştur. Okullardan biri, Kitengesa Ortaokulu'dur. Bu okulun kütüphanesi vardır. Diğeri *Sseke Ortaokulu*'dur ve bunun da bir kütüphanesi vardır. Araştırma sonucunda, her iki okulda kütüphanenin okuma alışkanlığı edinilmesinde, kitap okumak için harcanan vaktin uzamasında etkili olduğu tespit edilmiştir. Üstelik öğrencilerin yalnızca kendileri için değil, aile bireyelerine de sesli kitap okuma alışkanlığı geliştirdikleri ortaya konmuştur. Araştırmacılar, kütüphanenin bulunduğu bu okullardaki başarı oranının, kütüphanesi olmayan okullardan açık biçimde yüksek olduğunu bulmuşlardır (Dent, 2006:11-14).

BÖLÜM 2: TESPİT EDİLEN SORUNLAR VE ÖNERİLER

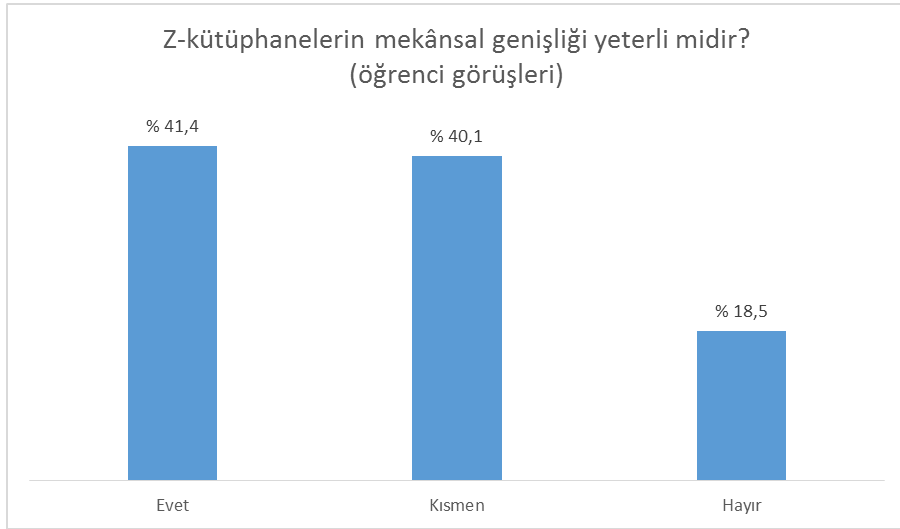
2.1. Sorunlar

- Z-kütüphanelerde tam zamanlı, profesyonel kütüphaneci bulunmadığı için kütüphanelerin yararları tümüyle ortaya çıkmamaktadır.
- Öğrenciler elektronik kaynakların kullanımı ile ilgili bilgi ve becerilere yeterli ölçüde sahip değildir.
- Öğrencilerin yaklaşık 5'te 1'inin (% 21,1) z-kütüphanelerden istedikleri ve ihtiyaç duydukları oranda yararlanamadıkları ortaya çıkmıştır. Bu, z-kütüphanelerin kuruluş amaçlarına hizmet etme konusunda eksiklikler olduğu anlamına gelmektedir. Öğrencilerin istedikleri ve ihtiyaç duydukları her zaman z-kütüphanelere % 100 oranında ulaşamıyor olması önemli bir sorundur. Z-kütüphaneler, hiç bir noktada öğrenci taleplerinin gerisinde kalmamalıdır.
- Z-kütüphanelerin kullanımının çeşitlendirilmesi ile birlikte kütüphane alışkanlığının artması beklenir. Oysa sayısal veriler gösteriyor ki z-kütüphaneler en çok kitap okuma ve ders çalışma amacıyla kullanılmakta; söyleşi, imza günü ve benzeri etkinliklere yer verilmemektedir.
- Öğrencilerin önemli bir kısmı z-kütüphanelerin kullanımı konusunda bilgisiz veya kendine güvenden yoksun durumdadırlar (“Z-kütüphane materyallerinin kullanımı ve bilgi erişimi konusunda eğitim verilmesi sizce yararlı olur mu?” sorusuna öğrencilerin % 60'ı “evet”; % 30,9'u “kısmen” cevabı verilmiştir. Hayır cevabı verenlerin oranı % 9'da kalmıştır).

Tablo13. Z-kütüphane materyallerinin kullanımı ve bilgi erişimi konusunda eğitim verilmesi sizce yararlı olur mu? Sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar bakımından dağılımları (%)

- Amerikan Okul Kütüphaneleri Birliği'ne göre kütüphanelerin kullanım alanları, odaları, iç ve dış mimari tasarımları belirli standartlara sahip olmalıdır (bu standartlarla ilgili bazı maddeler tercüme edilmiş ve aşağıdaki “öneriler” kısmına konmuştur). Örneğin bireysel çalışma alanında sandalye başına (kullanıcı başına) en az 2,5 m² lik alan olmalı; her bir masada 4'ten fazla sandalye olmamalıdır. Araştırmamız kapsamında bazı z-kütüphanelerde masa başına 6 sandalye düştüğü; kullanım alanı itibariyle de sandalye (kullanıcı) başına düşen alanın standartların altında olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerle yapılan anketlerde de z-kütüphanelerin mekânsal genişliğinin yeterli olduğunu düşünen öğrenci oranının % 41,4 olduğu ortaya çıkmıştır (kısmen yeterli olduğunu düşünenlerin oranı % 40,1'dir) (Bkz. **Tablo14**). Yine araştırmamız kapsamında, z-kütüphanelerde yeterli sayıda masa ve sandalye olmadığı görüşünü dile getiren öğrencilerin oranı % 26,3 olarak tespit edilmiştir.

Tablo14. Z-kütüphanelerin mekânsal genişliği yeterli midir?

- Z-kütüphanelerin öğrenci taleplerinin geride kaldığı bir başka nokta, z-kütüphanelerin açık bulunma süreleri ve saatleridir. Araştırmamız kapsamında ortaya konan verilere göre öğrencilerin % 22,7'si, bu konuda bir memnuniyetsizlik içerisinde. Başka bir ifade ile

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

öğrencilerin yaklaşık 4'te 1'i, z-kütüphanelerin açık olduğu saatlerin uygun olmamasından yakınmaktadır.

- Z-kütüphanelerin gerek yeni yeni yaygınlaşıyor olmalarından ötürü, gerekse yetkili ve sorumlu bireylerin yeterli özeni göstermemelerinden ötürü gerekli ölçüde tanıtılmadıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmanın nicel verilerine göre öğrencilerin % 25,6'sı, z-kütüphanelerle ilgili tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarından memnuniyetsizlik duyduklarını dile getirmişlerdir. Kimi zaman bu bilgisizliğin çok ileri boyutlara vardığı da araştırma ekibi tarafından not edilmiştir. Örneğin bazı okullardaki öğretmenlerin, hatta il/ilçe milli eğitim şube müdürlerinin ve doğal olarak da öğrencilerin z-kütüphane kavramını ilk kez araştırmamızın saha görevlisinden duyduğuna tanıklık edilmiştir (gözlem notları ile ilgili analizlerin yer aldığı bölüme bakınız).

2.2. Öneriler

- Her okul kütüphanesinde tam zamanlı kütüphaneci istihdam edilmelidir: 2004 yılında Amerika'da yapılan bir araştırma, okul kütüphanesi olup içerisinde profesyonel kütüphanecilerin çalıştığı ortaöğretim kurumlarında başarı oranının okul kütüphanesi olmayan okullardan daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.²¹ Türkiye'deki kütüphanelerin sorunlarını, başarısızlıklarının nedenlerini ve bu araştırmanın ortaya koyduğu verileri düşündüğümüzde, her kütüphaneye mutlaka kütüphanecilik eğitimi almış (mümkünse okul kütüphaneciliği alanında ihtisas yapmış) en az bir tam zamanlı, kadrolu kütüphane görevlisi atanmasının ne kadar gerekli olduğu ortaya çıkar. Kütüphanecilik mezunu görevlilerin dünyanın farklı yerlerinde başarılı okul kütüphanelerini ziyaret ederek oralardan öğrendiklerini uygulamaları teşvik edilmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı, okul kütüphanecisi yetiştirmek için özel programlar geliştirmeli, bu programlar mutlaka Türkiye'deki ve yurtdışındaki başarılı okul kütüphanelerini ziyaret etmeli, onların deneyimlerinden yararlanmaları sağlanmalıdır.
- Okul kütüphanelerinin koleksiyonları, okul müfredatı ile yakından ilgili olmalıdır. Bu konuda kütüphaneci ile okul öğretmenleri arasında devamlı bir diyalog olmalı, müfredat değişimleri öngörülerek veya izlenerek kütüphane koleksiyonu sürekli güncellenmelidir.
- Öğrencilerin kütüphaneden yararlanması için "kütüphane programları" düzenlenmelidir.

²¹ Smalley, 2004: 194.

- Öğrencilerin kütüphaneye olan ilgilerinin artması için kendi eserleri basılmalı ve kütüphane koleksiyonuna yerleştirilmelidir. Şiir yarışması; öykü yarışması; resim veya fotoğraf yarışması gibi etkinlikler düzenlenmeli, bu etkinliklerde ortaya çıkan eserler bastırılarak kütüphane koleksiyonuna eklenmelidir.
- Öğrencilerin kütüphanede, kütüphane görevlisine yardım etmesi için haftalık olarak kütüphanede görevlendirilmeleri sağlanmalıdır. Öğrenciler kütüphane görevlisine kataloglama, düzenleme, tamir etme, ödünç verme ve geri alma uygulamalarında yardımcı olmalıdır.
- Velilerin kütüphaneyi sahiplenmesi için çeşitli etkinlikler düzenlenmelidir.
- Kütüphane koleksiyonu, müfredat ağırlıklı olmakla birlikte kurgu türlerinde (roman, şiir, öykü vb.) materyalleri de içermelidir.
- Öğrencilerin gruplar halinde haftalık “kütüphane saatleri” olmalı, her grubun mutlaka bu etkinliğe katılması sağlanmalıdır.
- Kütüphane raf sistemi düzenli ve evrensel standartlara uygun olmalıdır. Örneğin materyallerin Dewey sistemine göre kataloglanmış olması, öğrencilerin eğitim hayatlarının ilerleyen safhalarında farklı kütüphanelerde istedikleri materyalleri kolaylıkla bulmalarında etkili olacaktır. Aynı şekilde, raf ölçüleri de uluslararası standartlara uygun olmalıdır.
- Okul kütüphaneciliğini geliştirmek ve teşvik etmek için her yıl “Örnek Okul Kütüphanesi”, “Örnek Okul Kütüphanecisi” ve “Örnek Kütüphane Kullanıcısı” benzeri bir ödül programı hayata geçirilmelidir.
- İyi bir okul kütüphanecisi:
- İşbirliği kültürü içerisinde, öğretmen ve öğrencilerle devamlı olarak iletişimde olmalıdır
- Kaynak materyaller konusunda yeterli bilgiye sahip olmalı ve bu bilgisiyle öğrencileri doğru yönlendirme isteğini birleştirmelidir
- Okumayı her durumda ve ortamda teşvik edici olmalıdır
- Geleceğin önemli insanların yetişmesinde kendisine ve kütüphaneye düşen önemin farkında olmalıdır
- İçinde bulunduğumuz yüzyılın öğrenme ve eğitim paradigmalarından haberdar olmalıdır
- Eğitim teknolojilerini ve dünyadaki teknolojik gelişmeleri yakından izlemelidir
- Kütüphanecilik bilgisi kadar öğreticilik yönünü de geliştirmelidir
- Her zaman güler yüzlü, işinin önemini bilen, işini seven ve yardımsever olmalıdır

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

• Z-kütüphaneler henüz çok yenidir. Bu nedenle akademik başarı üzerindeki etkilerini ölçmek mümkün değildir. Ancak uzun vadede bu ölçümler mutlaka düzenli olarak yapılmalıdır. Okul kütüphanelerinin “başarısını” veya “performansını” düzenli olarak ölçmek için standart bir ölçek geliştirilmeli ve bu ölçek düzenli olarak kullanılmalıdır. Bu noktada, dünyanın farklı yerlerinde örnek uygulamalar vardır. İngiltere’de başarılı bazı okul kütüphaneleri, haftalık olarak kullanım istatistiklerini kaydetmektedirler. Türkiye’de z-kütüphanelerin etkisini ölçmek için geliştirilecek bir ölçek, aşağıdaki başlıkları mutlaka içermelidir:

• Kütüphanenin belirli periyotlar içerisinde (haftalık, aylık, dönemlik ve yıllık olarak) kaç kişi tarafından ziyaret edildiği (öğretmen ve öğrenci ayrı ayrı; bireysel ziyaret ve grup ziyaretleri ayrı ayrı)

• Kütüphanede öğrenci başına düşen materyal sayısı (kitap; görsel ve işitsel materyallerin her biri için ayrı istatistikler)

• Kütüphanenin yıllık bütçesinin öğrenci başına düşen miktarı

• Kütüphanede belirli periyotlarla toplam ödünç verme sayısı

• Belirli periyotlar içerisinde öğrenci başına düşen ödünç alma sayısı

• Materyal türlerinin oranları (% kaç kurgu (roman, öykü vb.) % kaç kurgu-dışı (ders materyali; fikir ve araştırma kitabı)

• Kütüphanelerin geliştirilmesi ve daha faydalı hale getirilmesi; kullanım sıklığının ve verimliliğinin artırılması için genel politikaların yanı sıra her bir kütüphaneye özel politikalar geliştirilmelidir. Bu amaçla İl Millî Eğitim Müdürlükleri, sorumluluk alanlarındaki z-kütüphaneleri sürekli olarak izleme-değerlendirme yoluna giderek, her bir kütüphaneyi bu politika çerçevesinde ele almalı ve geliştirmelidir. Merkezî ve genel politikalar, tüm kütüphanelerin aynı kriterlere göre ele alınmasına neden olacağı için kaynakların verimli kullanılması konusunda ve kütüphanelerin bireysel ihtiyaçlarının ıskalanma ihtimaline açık olması nedeniyle belirli bir noktadan sonra yerini yerel ve tekil politikalara bırakmalıdır.

• Araştırmanın nicel veri toplama araçlarından elde edilen bulgulara göre öğrencilerin % 25,7’si, z-kütüphanelerden dinlenmek amacıyla yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin z-kütüphaneleri ders dışı yararlı etkinlikler için de kullanmasının önemli olduğu düşünülürse, ders aralarında ve diğer zamanlarda z-kütüphanelerin öğrencilere dinlenme mekânı olarak da hizmet ediyor olması önemlidir. Bu nedenle z-kütüphaneleri öğrenciler için daha cazip hale getirmek için “yararlı dinlenme” veya “dinlenirken öğrenme” gibi konseptler geliştirilmelidir.

- Öğrencilerin % 20,1'i, “z-kütüphanelerden arkadaşlarınızla birlikte olmak amacıyla faydalıyor musunuz?” sorusuna evet cevabı vermişlerdir. Bu iki anlama gelmektedir: Birincisi, öğrencilerin 5'te 1'i z-kütüphanelerden arkadaş etkisiyle yararlanmaktadır. İkincisi, z-kütüphaneler araştırma ve öğrenme faaliyetleri dışında sosyalleşme amacına da hizmet etmektedir. Okullarda kantin ve kafeterya konseptleri dışında yeni sosyalleşme mekânları olarak hizmet etmeleri durumunda z-kütüphanelerin toplam eğitim kalitesine katkıda bulunacağı beklenebilir. Kütüphanelerin tasarımında grup aktivitelerinin ve birlikte ders çalışma mekânlarının da önemli görülmesi gerekir.
- Kütüphanelerin engelli kullanımına uygun hale getirilmesi için projeler teşvik edilmelidir. Yeni yapılan okulların z-kütüphanelerinin, engelli-dostu biçiminde tasarlanması sağlanmalıdır.
- Lise düzeyindeki öğrenciler arasında z-kütüphanelerin renklerini ve tasarımlarını beğenmeyenlerin oranı % 36,6'dır. Gençlerin çocuklara göre daha eleştirel estetik ve zevk anlayışına sahip olduğunu da hesaba katarak bu oranın yüksekliği bir ölçüde izah edilebilirse de lise düzeyindeki öğrencilere yönelik Z-kütüphane tasarımlarının iç mimar ve dekorasyon uzmanları ile işbirliği içerisinde gözden geçirilmesi önerilmiştir.
- Z-kütüphaneler, okul planlarının çizildiği aşamada hesaba katılmalıdır. Yeni yapılan okullardaki z-kütüphaneler tasarlanırken uluslararası standartlara uygun olarak tasarlanmalıdır. Tüm dünyada geçerli bir mevzuat olmamakla birlikte bazı kütüphanecilik otoriteleri, okul kütüphanelerinin tasarımı ile ilgili bazı standartlar önermiştir. American Library Association'a çalışan kütüphane mimarlarına göre okul kütüphanesinin yapı planındaki lokasyonu belirlenirken şunlara dikkat edilmelidir:
 - Yeni bir okul planı çizilirken mimarla birlikte okul kütüphanesinin yeri hakkında istişare yapılmalıdır.
 - Kütüphane, okulun tüm alanlarından kolayca erişilebilecek bir yerde konuşlandırılmalıdır (genellikle merkezî bir mekân seçilir bunun için)
 - Gürültü alanlardan (kafeterya, spor salonu, müzik odası gibi yerlerden) uzakta olmasına dikkat edilmelidir.
 - Giriş katı tercih edilmelidir. Bu mümkün değilse (varsa) asansör yakını tercih edilmelidir.
 - Tuvaletlere erişimin kolay olmasına dikkat edilmelidir (tabii ki tuvalete çok yakın olması da doğru değildir. Erişim kolaylığı esas ilke olmalıdır).

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

- Gelecekte büyütülmesi gerektiğinde daha az maliyetle bu genişlemeyi sağlayacak biçimde yer seçilmeli ve plan uygulanmalıdır (Erikson ve Markuson, 2007: 23)
- Yeni yapılacak okullardaki z-kütüphanelerin mekân genişliğinde (Amerikan Okul Kütüphaneleri Birliği uzmanları tarafından) şu büyüklükler önerilmiştir (Erikson ve Markuson, 2007: 94-96):

KÜTÜPHANE MEKÂNI	İŞLEVLER/ÖNERİLEN KULLANIM	ÖNERİLEN MEKÂN GENİŞLİĞİ
Giriş/ödünc verme/danışma	Katalog taraması Fotokopi makinaları Kütüphaneye giriş holü (bağlantısı) Kütüphane görevlilerine ulaşma imkanı Sürelî yayın ve diğer materyallere mekânsal bağlantı	45m ² -75 m ²
Bireysel okum/çalışma bölümü	Kütüphanenin diğer alanlarına entegre edilebilir Sessiz alanlarda konuşlandırılmalıdır Her bir masada 4 öğrenciden fazlasının oturmayacağı biçimde tasarlanmalıdır	Her bir sandalye (kullanıcı/okuyucu) başına düşen alan 2,5 m ² civarında olmalıdır.
Bilgisayar alanı	Kütüphanenin diğer bölümlerine entegre edilebilir	Bilgisayar başına: 3m ² -4m ² arası alan bırakılmalı
Ders ve araştırma harici okuma salonu	Sürelî yayınlar bölümüne yakın veya bitişik Danışma hizmetlerinin kolay verileceği bir alanda olmalı	Her bir sandalye için 2,5 m ² civarında alan bırakılmalıdır
Hikâye okuma salonu	Resimli kitaplar koleksiyonuna bitişik olmalıdır Sessiz alanda olmalı ama okuma esnasında diğer kullanıcıların rahatsız edilmeyeceği bir yer seçilmeli	Her bir çocuk için yaklaşık 1,5 m ² 'lik alan ayrılmalıdır.
Grup çalışması alanı		Her bir oturma için ayrılan alan 2,5 m ² civarında olmalıdır
Küçük grup çalışmaları ve aktiviteleri için alan	Referans bölümüne bitişik olmalıdır İdarecinin erişiminin kolay olacağı bir alanda olmalı Mekân büyüklüğünün esnek olması için hareket edebilen duvarlar (paneller) kullanılabilir	Her bir oturma başına düşen alan yaklaşık 2,5 m ² olmalıdır
Grup projeleri ve grup eğitimi odası	Sessiz alanları rahatsız etmeyecek biçimde grupların erişiminin olacağı mekân Her türlü medya kullanımı burada erişilebilir olmalı	80-140 m ² arası büyüklükte bir alan olmalı
Bilgisayarlı eğitim odası	Grup projeleri ve grup eğitimi odasıyla birleştirilebilir	80-140 m ² arası büyüklükte
Multimedya üretim prodüksiyon odası	Her türlü medya ürününü üretmeye yarar Sessiz bölümleri rahatsız etmeyecek şekilde grup erişimine uygun olmalı	25-150 m ² aralığında bir alan ayrılmalıdır
Görüntü stüdyosu	İzleme ve üretme amaçlı kullanılacak şekilde tasarlanmalı Multimedya prodüksiyon odasıyla birleştirilebilir; görsel-işitsel materyal bölümüne yakın olmalı; uzaktan öğretim odasına bitişik olmalı Tavan yüksekliği 1,3 metre olmalı	150 m ² civarında alan olmalı
Uzaktan eğitim odası/sınıfı	Görüntü odasına bitişik olmalı	150 m ² civarında genişliği olmalı
Öğretmen kaynakları odası	Profesyonel kitapların ve sürelî yayınların tutulduğu yerdir Kütüphane kataloğu ve diğer elektronik materyallere erişim sağlamalı	55 m ² kullanım alanı olmalı
Ofisler	Ödünc verme masasına bitişik olmalı Kütüphanenin gözlenebilmesine uygun pencereler olmalı Kütüphanecilerle öğretmenlerin ortak plan yapabilmelerine uygun olmalı Kütüphanenin işletimi ile ilgili materyallerinin depolanmasına uygun olmalı	14 m ² -45 m ² arası alan olmalı
İş odası	İş aletleri ve gereçleri depolamaya yarar Diğer destek ve prodüksiyon odalarına fiziksel ulaşım ve gözlem imkanı sağlar Koridora direkt bağlı olması tercih edilmeli Görevliler için tuvaletler göz önünde bulundurulmalı	25 m ² -30 m ² civarında bir alan
Depo	İş odasına eklenmiş veya oraya bağlı bir oda şeklinde olmalı	30 m ² civarında bir alana sahip olmalı
Sürelî yayınlar deposu	Full-text elektronik veri tabanlarına erişim bu tür yayınların yer ihtiyacını giderek azaltmaktadır Loca kısmındaki oturma alanına bitişik olmalıdır	13 m ² -18 m ² civarında bir alan genişliği gerekir

KAYNAKÇA:

- American Library Association (2009) “The Condition of U.S. Libraries: School Library Trends, 1999-2009” (<http://www.ala.org/aasl/research> , erişim: 12 Aralık 2014).
- American School Library Association (2012) “School Libraries Count! National Longitudinal Survey on School Library Programs” (pdf available at: <http://www.ala.org/aasl/research/slc>)
- Bayraktar, Nail (1978) “XIV. Kütüphane Haftası Dolayısıyla Milli Eğitim Bakanlığı Makamına Verilen Okul Kütüphaneleri Hakkında Rapor”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 27, Sayı 2, ss. 131-134.
- Bayraktar, Nail ve Duman, Hasan (1982) “Yeni Türk Milli Eğitim Sistemi İçinde Kütüphane ve Özellikle Okul Kütüphanesinin Yeri”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 31, Sayı 3, ss. 110-114.
- Cunbur, Müjgan (1960) “On sekizinci Yüzyılda Bir Okul Kütüphanesinin Açılışı”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 9, Sayı 1-2, ss. 1-5.
- Dent, V. (2006) “Observations of School Library Impact at Two Rural Ugandan Schools”, Rutgers University Community Repository, 2006. DOI: <http://dx.doi.org/doi:10.7282/T36D5RBK>
- Erikson, Rolf ve Markuson, Carolyn (2007) *Designing A School Library Media Center for the Future* (Chicago: American Library Association)
- Greewoon, Helen, Creaser, Claire ve Maynard, Sally (2008) “Successful Primary School Libraries: Case Studies of Good Practice”, Report Submitted to BookTrust.
- Hinum, M. *et al.* (1999) “School Libraries in the Information Society”, *PEB Exchange, Programme on Educational Building*, 1999/14, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/444055024620> , erişim 8 Aralık 2014.
- Kachel, Debra E. (2013) “School Library Research Summarized: A Graduate Class Project” (Mansfield: Mansfield University) (<http://sl-it.mansfield.edu/upload/MU-LibAdvoBklt2013.pdf> , erişim: 12 Aralık 2014)
- Kınalı, Fahriye (1955) *Çocuk Kütüphaneleri ile Okul ve Sınıf Kütüphaneleri* (Ankara: Maarif Basımevi).
- Önal, İnci (1986) “Türkiye’de Okul Kütüphanelerinin Hizmet Vermesini Etkileyen Yönetimsel Faktörler”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 35, Sayı 1, ss. 17-30.
- Özerdim, Sami M. (1955), “Çocuk Kütüphaneleri ile Okul ve Sınıf Kütüphaneleri” (Kitap Rövisü), *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 4, Sayı 2, ss. 150-152.
- Sançar, Nejdet (1960) “Okul Kütüphaneleri”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 9, Sayı 1-2, ss. 10-13.
- Sefercioğlu, Necmeddin (1970) “Türk Kütüphaneciler Derneği’nin VII. Milli Eğitim Şurası’na Sunduğu, Okul Kütüphanelerine İlişkin Mutra”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 19, Sayı 4, ss.350-352.
- Smalley, Topsy, N. (2004) “College Success: High School Librarians Make the Difference” (<https://welooveschoollibraries.pbworks.com/f/Topsey+Smalley1.pdf> , erişim: 12 Aralık 2014).

◆ (Z-Kütüphane) Etki Analiz Araştırması Yönetici Özeti

- Soysal, Özer (1971) “Kütüphaneciliğimizin Ana Sorunları ve Okul Kütüphanesi”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 20, Sayı 3, ss. 132-135.
- Soysal, Özer vd. (1982) “Okul Kütüphaneleri Açık Oturumu”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 31, Sayı 2, ss. 55-66.
- TÜİK (2013) *Kültür İstatistikleri 2012* (Ankara: TÜİK Matbaası)
- TÜİK (2014) *İstatistiklerle Çocuk 2013* (Ankara: TÜİK Matbaası)
- Türkyiğit, Mahmut (1969) “Okul Kütüphanelerimizi Geliştirmeyen Nedenler”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 18, Sayı 4, ss. 265-271.
- Williams, Dorothy, Wavell, Caroline ve Morrison, Katie (2013) *Impact of School Libraries on Learning* (Robert Gordon University) http://www.scottishlibraries.org/storage/sectors/schools/SLIC_RGU_Impact_of_School_Libraries_2013.pdf, Erişim: 13 Aralık 2014.

ÖNERİLEN KAYNAKLAR

- Lance, Keith Curry, et al. *Information Empowered: The School Libraries as an Agent of Academic Achievement*. Anchorage, AK: Alaska State Library, 1999. Web. 10 June 2013. <http://library.alaska.gov/pdf/anc/infoemxs.pdf>
- Achterman, Douglas L. *Have, Halves, and Have-Nots: School Libraries and Student Achievement in California*. Diss. University of North Texas, 2008. *UNT Digital Library*. Web. 10 June 2013. <http://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc9800/>
- Lance, Keith Curry, Lynda Welborn, and Christine Hamilton-Pennell. *The Impact of School Library Media Centers on Academic Achievement*. Denver, CO: Colorado Dept. of Education, 1992. *ERIC*. Web. 10 June 2013. <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED353989.pdf>
- Lance, Keith Curry, Marcia J. Rodney, and Christine Hamilton-Pennell. “Executive Summary.” *How School Libraries Help Kids Achieve Standards: The Second Colorado Study*. Spring, TX: Hi Willow Research and Publishing, 2000. 1-8. *Library Research Services*. Web. 10 June 2013. <http://www.lrs.org/documents/lmcstudies/CO/execsumm.pdf>
- Briana Hovendick Francis, Keith Curry Lance, and Zeth Lietzau. *School Librarians Continue to Help Students Achieve Standards: The Third Colorado Study (2010)*. *Library Research Services*. Nov. 2010. Web. 10 June 2013. http://www.lrs.org/documents/closer_look/CO3_2010_Closer_Look_Report.pdf
- Lance, Keith Curry, and Linda Hofschire. *Change in School Librarian Staffing Linked with Change in CSAP Reading Performance, 2005 to 2011*. *Library Research Service*, Jan. 2012. Web. 5 June 2013. http://www.lrs.org/documents/closer_look/CO4_2012_Closer_Look_Report.pdf

- Todd, Ross J. *Report of the Delaware School Library Survey 2004*. Center for International Scholarship in School Libraries, Rutgers University, Feb. 2005. Web. 11 June 2013. <http://www2.lib.udel.edu/taskforce/study/titlepage.pdf>
- Baumbach, Donna J. *Making the Grade: The Status of School Library Media Centers in the Sunshine State and How They Contribute to Student Achievement*. Florida Assn. for Media in Education, 2003. Web. 10 June 2013. http://www.manatee.k12.fl.us/sites/library_resources/Documents/MakingTheGradeSummary.pdf
- Rodney, Marcia J., Keith Curry Lance, and Christine Hamilton-Pennell. *Make the Connection: Quality School Library Media Programs Impact Academic Achievement in Iowa*. Bettendorf, IA : Iowa Area Education Agencies, 2002. *Iowa Area Education Agencies*. Web. 10 June 2013. http://www.iowaareaonline.org/pages/uploaded_files/Make%20The%20Connection.pdf
- Lance, Keith Curry, Marcia J. Rodney, and Bill Schwarz. *The Idaho School Library Impact Study-2009: How Idaho Librarians, Teachers, and Administrators Collaborate for Student Success*. Idaho Commission for Libraries. 2010. Web. 10 June 2013. <http://libraries.idaho.gov/doc/idaho-school-library-impact-study-2009>
- Lance, Keith Curry, Marcia J. Rodney, and Christine Hamilton-Pennell. *Powerful Libraries Make Powerful Learners: The Illinois Study*. Canton, IL: Illinois School Library Media Association, 2005. *Alliance Library Cevapsız*. Web. 10 June 2013. <http://www.islma.org/pdf/ILStudy2.pdf>
- Dow, Mirah J., Jacqueline McMahon-Lakin, and Stephen C. Court. *School Librarian Staffing Levels and Student Achievement as Represented in 2006–2009 Kansas Annual Yearly Progress Data*. *School Library Research* 15 (2012): 1-15. Web. 5 June 2013. http://www.ala.org/aasl/sites/ala.org.aasl/files/content/aaslpubsandjournals/slr/vol15/SLR_StaffingLevelsandStudentAchievement_V15.pdf
- Rodney, Marcia J., Keith Curry Lance, and Christine Hamilton-Pennell. *The Impact of Michigan School Libraries on Academic Achievement: Kids Who Have Libraries Succeed*. Lansing, MI: Library of Michigan, 2003. *Library of Michigan*. Web. 10 June 2013. http://www.michigan.gov/documents/hal_lm_schlibstudy03_76626_7.pdf
- Baxter, Susan J., and Ann Walker Smalley. *Check It Out! The Results of the School Library Media Census*. St. Paul, MN: Metronet, 2004. *Metronet Project*. Web. 10 June 2013. http://www.metrolibraries.net/res/pdfs/2004final_report.pdf